

Merkwaardige
Bekeringsgeschiedenis
VAN
LOURENS INGELSE

in leven Landbouwer op de Hofstede,
in de Oranjepolder, eiland Walcheren.

tengevolge van de zware vervolging en verbanning, hem en zijn lotgenoten aangedaan,
wegens hun gehechtheid aan de Oude Psalmberijming,
tijdens de invoering der Nieuwe Berijming te Westkapelle,
Anno 1774-1776.

Door hemzelf te boek gesteld
Geboren 7 oktober 1742 te Aagtekerke

Oorspronkelijke uitgave voor rekening van J. Keersemaker te Domburg

STICHTING GIHONBRON
MIDDELBURG
2001

Zeer bijzonder is Gods weg, in de eeuwigheid bepaald, over mij geweest door de woestijn van deze wereld, alzo ik gebannen werd uit de *Zeven Provinciën* van ons Vaderland en uit dien hoofde van vrouw en kinderen en beroep ontzet, onder de toelating van God, verdreven en vervolgd tot binnen Aardenburg. Hetwelk God ons gaf tot een Zoar (Gen. 19:22) van vrijheid en een aangename rustplaats, alsof God tot de vijanden zeide: *tot hiertoe en niet verder!* Waardoor mij dan ook de gelegenheid van God gegeven werd, niet alleen om te kunnen, maar ook om lust en opgewektheid te hebben om de weg van mijn bekering te beschrijven, uitgebreider dan ik gedacht had.

Ik was dan, zoals gemeld, gebannen, en werd daarbij nog vervolgd en verdreven van de ene plaats naar de andere, hetgeen ook de reden is geweest, dat wij ons begaven naar het Land van Axel, om te zien, of wij daar geen schuilplaats bekomen konden. Daar zijnde, wilde God mij doen ontmoeten een vrouw op Zaamslag, die onder de mensen de naam droeg van *de oude brouwerin*, een van Gods uitverkoren geslacht, welke God zo heerlijk met Zijn beeld versierd had.

*Gods goedheid, die geen palen kent,*¹ wilde mij, die als een gejaagde was in vreemde landen en in de woestijn, mijn ziel met dat hemels manna voeden en laven. God liet mij Zijn beeld en de liefde, in Zijn onmiddellijk licht, zien. Wie kan zulk een zaligheid uitspreken, als in dat licht door God de Heilige Geest genoten werd!

Mijne godzalige, om Gods wil zeer geliefde vriendin, had een dochter, welke getrouwd was met Jan de Jonge, waarmede ik in gesprek was geweest. Dan, in de zielestaat van haar dochter, Adriana de Putter, beliefdde het God niet, mij dat onmiddellijk licht te geven. Het behaagde Gods oneindige wijsheid niet, die met alles doet naar Zijn welbehagen en naar hetgeen in de eeuwigheid bepaald is, om mij die geest des onderscheids verder te geven.

Dat ik deze uitgebreide geschiedenis schrijf, vloeide voort, doordien de leer der *algemene genade* meer en meer veld begon te winnen. *O God! mocht ik in dezen Gods arm en ellendig volk die waar het leven van mijn geest in gelegen is, hetzij die bij aanvang waarachtig bekeerd zijn, of eerstbeginnenden op de hemelweg, of verder gevorderden op denzelfden, hetwelk een middelloorzaak geweest is om deze geschiedenis aan die vrienden te schrijven en op te dragen.*

Hierom was mijn hand bewogen om, onder inwachting van Gods voor- of inlichtende genade, Gods onfeilbare waarheid aan U te schrijven.

Geliefden, al degenen die God in Zijn eigen licht hebben leren kennen tot zaligheid, zijn en blijven allen afhankelijk van Gods onmiddellijk licht, zo in het dadelijk werken, alsook in het versterken of voeden en bewaren van geestelijk leven op de hemelweg.

Mijn liefste vrienden, mijn ziel is wel bewust, dat al de leden niet allen dezelfde werking hebben. Dat kan in omstandigheden zeer onderscheiden wezen. Dat, dunkt mij, is klaar te zien in de stokbewaarder en in Zacheüs. Nochtans, al de levendige leden van Christus, die het Hoofd is derzelve, kunnen niet zeggen elkander niet nodig te hebben. Waarom mijn ziel begerig is, ulieden van de werking van Gods Geest iets

¹ Psalm 25:4; citaat Nieuwe Psalmen! Hieruit blijkt dat de aversie van deze mensen niet in de eerste plaats was gericht tegen de inhoud van de Nieuwe Psalmen, maar vooral tegen het dwangmatig invoeren ervan – zonodig met dwang van de veldwachter – en tegen de verkorte zang. (Ritmisch zingen).

mede te delen, zover het God zal believe mij met Zijn onmiddellijk genadelicht voor te lichten, u zo naakt en klaar open te leggen, zo van de eerste aanraking of het almachtige wonderwerk Gods in het levendig maken van de geestelijk doden zondaar, en verdere voortleiding uit het Sodom der wereld naar het Zoär des hemels.

Hoe zeer onderscheiden zijn de wegen Gods met Zijn volk, waar ze zijn, wanneer God dezelve inwendig door Zijn almachtige Geest levendig maakt of roept, dat zij het horen, en God antwoordt uit die liefde, welke uit God is. De een heeft de Geest Gods in de kerk, de ander in een boom, zoals Zacheüs, een ander op de weg, zoals Paulus, en een ander in het gevangenhuis, zoals Manasse. En hoe wonderlijk, vooral mij in onderscheiden opzichten een van de naasten in gelijkheid, waarvan de alwijze Geest Gods spreekt, was de koning Manasse, zo ten opzichte van zijn goddeloos leven vóór zijn bekering, alsmede dat ons in de eeuwigheid al was uitverkoren de plaats, waar Gods Geest ons almachtig inwendig riep, dat was in het gevangenhuis.

Wanneer het God behaagde mij in Zijn eigen licht de hoegrootheid van mijn ellendigheid te laten zien, was dezelve zo zeer ver te boven gaande, wegens mijn moedwillige obstinate goddeloosheid, wegens aangeboren en werkelijke zonden, boven die van Manasse, hetwelk in het vervolg nader blijken zal.

Wanneer ik in het gevangenhuis gebracht zijnde, met schrikkelijke omstandigheden, tevoren gemeld, mogelijk niet minder dan die van de koning Manasse, zag ik mij daar gebonden gebracht. Doch om hiervan verdere uitbreiding te geven, is mijn oogmerk niet.

Wanneer ik dan in het gevangenhuis gebracht werd in de vroegen morgen van de 6^e november 1778, zijnde onbekeerd, zoals ik ter wereld was gekomen, zeer ontsteld daar zittende, hield ik mij bezig met overleggingen, als mij een en ander gevraagd zou worden, wat ik zou antwoorden, in vele en zware bekommelingen.

De Soevereine Uitvoerder van Zijn eeuwige raad, Die altijd onuitsprekelijk goed en recht is - ik meen zeker te weten tot een weinig na mijn derde verhoor, hetwelk lang duurde en lang niet gunstiglijk toeging voor vlees en bloed, waarover mijn kommer zeer verzwaarde - ik meen het naast omstreeks de 20 November 1778 op een voormiddag, (zo onverwachts als Lazarus uit de doden levendig uit het graf kwam, of als de Ezelin van Bileam sprak met mensenstem,) het uurtje der minne, van God in de eeuwigheid verordineerd en bepaald, daar zijnde, was het zoals bij de Schepping, wanneer er duisternis was, dat God ze weg nam en zeide: *daar zij licht, en daar was licht!* Het was met mij zo terstond, op een ogenblik, dat God mij met Zijn onmiddellijk licht omscheen, niet ongelijk, zonder trap of mate als men van Paulus leest. Dat onmiddellijk licht van God uit de hemel, of de onwederstaanlijke krachtvolle werking van God, de Heilige Geest, was als een tweesnijdend zwaard, dat doorgaat tot de ziel; en ziet het beeld Gods: eer ik het wist, zette mij de goedertieren God op de wagens van Zijn vrijwillig volk.

Dit onmiddellijk ingestort of ingewrocht geloof, of *de nieuwe mens*, is niet ongelijk als bij de Schepping. Bomen stonden ten eerste met goede vruchten versierd; waaraan de goedheid van de boom gekend werd. Belieft het God, zo zal ik ook iets melden van die heerlijke en zalige vruchten, daar die almachtige, onwederstaanlijke kracht Gods van dood levendig, van doof horende, van blind ziende, van stom sprekende maakt. Met dat tevoren gezegde onmiddellijk licht omschenen zijnde, openbaarde God voor de eerste maal van mijn leven hoe goedertieren Hij mij gespaard en gedragen had in Zijn lankmoedigheid en verdraagzaamheid. Nooit had ik geweten of kunnen weten, dat er

zulk een God was. Wat stond ik verwonderd! Wij allen dienen, vóór dat God ons bekeert, een onbekende God.

In dat licht bovengemeld, zag ik voor de eerste maal van mijn leven, uit ware kennis Gods, tegen welk een oneindig en weldoend God ik zo gezondigd had, en Die zo waardig was om Zijns zelfs wil gediend te worden.

Dan in dat onmiddellijk licht opstaande en God mij doende zien mijnen zo zeer gans zondige levensweg, en hoe die al van mijn zeer vroege kindse jaren af zo Godonterend was geweest. Indien ik hierover een gelijkenis wilde maken, - die veelal mank zou gaan, - de volgende zou al een van de dichtst bijkomende zijn: als niet geheel ongelijk zijnde aan een van Godgeleerde vader, die wel weet hoe en waarin zijn kind tegen zijn bevelen gedaan heeft, nochtans vóór hij tot straffen overgaat, zijn zeer schuldig en geheel ongehoorzaam kind bij de hand neemt en gaat aantonen, waar en wanneer en hoe groot zijn misdaden en schulden zijn, hoe zeer verzwarend, wanneer dezelve zijn geschied, willens en wetens tegen alle waarschuwingen en vermaningen; en dan kan een vader niet nalaten om zijn schrikkelijk ongenoegen te tonen door tegen hetzelfde een wreed en zeer onvergenoegd aangezicht te zetten, met sterke bedreigingen van het te zullen straffen.

Geliefden, God alzo waardig om gediend te worden, liet mij in dat tevoren gemeld onmiddellijk licht zien hoe ontzettend, vrijwillig en moedwillig ik al van mijn vroege kindse jaren af tegen zulk een goedertieren God gezondigd had, en was bij het opwassen en toenemen in jaren en krachten als doorgebroken in de zonde boven alle mensen, mij aan enorme boosheden schuldig gemaakt hebbende, zonder mijns gelijken in de wereld te kunnen vinden. O! desperate levensweg, waarop God mij liet zien, hoe Hij met en bij mij op die weg was geweest en mij gedurig had gewaarschuwd. Waar en wanneer en als ik ging om het kwade te doen, was God mij als tegengekomen met afrading van het kwade en het goede te willen doen. Ik had alvorens wel iets gewaar geworden, dat mijn consciëntie mij over het opzettelijk doen van het kwade en het afgaan en laten van het goede soms zeer beschuldigde, maar nooit had ik geweten dat God mij zo nabij was geweest, en dat Hij zulks gedaan had. Maar nu liet God mij zien in Zijn eigen licht, hoe Hij mij had nagegaan en zo vriendelijk had gewaarschuwd, en dat het die lievenswaardige God Zelf was geweest, die mij op die zondigen weg vergezeld had. O, wonderlijke, laagbukkende en alle verstand te boven gaande liefde tot zulk enen, die zover van God was heen gedwaald, en zijn goed met de verloren zoon had doorgebracht in zulk een Godonterend zondig leven. En wat God tegenover of van Zijn kant aan mij gedaan had, en mij lankmoedig gedragen en gespaard had op mijn zondigen weg, en hoe die God zo waardig was om Zijn Zelfs wil gediend te worden. Toen stond ik als verstomd van verwondering, en zou met Ezra het haar uit mijn hoofd hebben geplukt, omdat ik tegen zulk een lievenswaardig God zo gezondigd had. Ik zal en kan nog zulks aan deze zijde van de eeuwigheid in die kracht niet openbaren, hoe laag mijn vorige levensweg open lag, die niet anders was dan een aaneengeschakelde zondenweg, met hoeveel verzwarende omstandigheden van al mijn zonden, die ik niet kan of mag openbaren en die ook niet stichtelijk zijn. Hoe onuitsprekelijk is het, dat God mij zo lankmoedig gedragen en gespaard had in zulk een boven alle mensen uitgaande zondenweg.

Wat beklagde mijn ziel zulk een goddeloos leven, dit in het onmiddellijk licht ziende, maar kon nu al geen leven genoemd worden, doch aan de andere zijde was er een blijdschap in mijn hart, dat ik er nog was. Het liefste God voor de eerste maal mijns levens Zich aan mij in Zijn eigen licht te openbaren in Zijn dienenswaardigheid. En

hierin lag nu mijn hoogste genoegen en zaligheid, welke onuitsprekelijk ver te boven ging de genoemens, die ik ooit in de wereld genoten had. Wat een zalige blijdschap, toen ik mijzelf aan Die zo dienenswaardige God verbond voor de eerste maal, om Hem te dienen zolang de adem des levens in mij zou zijn! Alles was onuitsprekelijk en kan in kracht met geen mond worden uitgesproken, al waren mijn haren tongen geweest.

Geliefden, nu heb ik voor eeuwig, door Gods genade, dienst genomen, en ben mijn woord kwijt om die God te willen dienen, hetwelk ik uit die grond nooit herroepen heb en kan noch zal doen tot in alle eeuwigheid.

Wat hartelijke droefheid, die mijn hart doorwondt over mijn, boven alle mensen zo enorm uitgaande goddeloze levensweg. Nooit had ik die zo geweten en gezien. Wat een hartelijk leedwezen in mijn ziel! Geliefden, Gods onmiddellijk zaligmakend licht is hier alleen nodig om die waarheden ondervindelijk te kunnen verstaan en vatten. Vindt ge hier niet iets, dat uw verstand te boven gaat?

Belieft het God nog, terwijl we aan deze zijde van het graf zijn, u het voorrecht te geven om mij uit een levendige grond te vragen, hetwelk ik zo gaarne door Gods genade wil beantwoorden.

Doch om voort te gaan, toen was het met mij niet ongelijk als met Paulus: *ziet, hij bidt*. Voorheen, wanneer het mij gevraagd werd, heb ik menigmaal gezegd dat ik onbekeerd was. Ik zeide wel een waarheid, maar ik verstond de kracht ervan niet. Ik zag zulks wel in een bevattende of beschouwende kennis, maar niet in de ware ondervindelijke zaligmakende kennis. In de eerste ligt de dood, en in de laatste het leven tot in der eeuwigheid.

Wanneer God mij in Zijn eigen licht liet zien dat ik onbekeerd was, bad ik en sprak zo schoon tot God, dat Hij mij toch wilde bekeren. Wat toch iemand in de wereld mij wilde wijsmaken, dat kon mij niet helpen, en ik meende zo zeker, dat het met mij er allerongelukkgst uitzag; ik kon niet zalig worden, ik was onbekeerd.

Hoe wonderlijk was het, wanneer ik Gods Woord, de Bijbel, in handen nam. Voorheen geestelijk dood zijnde, in de duisternis als in mijn element levende, maar al wat ik zag in dat licht was nu geheel anders. De waarheden Gods waren nu voor mij zo onderscheiden. Vroeger, wanneer ik las of hoorde spreken van een dronkaard of van grove zonden, dan dacht en zeide ik wel eens: *was deze of gene in de kerk geweest, hij zou er van langs gehad hebben*. Niet dat mijn consciëntie mij vrij verklaarde, nee, op ver na niet, maar de dominee en vele andere mensen wisten niet, dat ik aan vele en ook aan zulke grove zonden schuldig stond. Daar behielp ik mij mede. Maar God zegt door de mond van Paulus: *als het gebod gekomen is, is de zonde levendig geworden*. Wat stond ik nu verlegen en verslagen! Gods Woord lezende, hoorde ik tot mij spreken als Nathan tot David zeide. God sprak tot mij als tot Paulus op de weg van Damascus. Van welke zonden ik las in Gods Woord, het waren allen mijn zonden en dat onder verzwarende omstandigheden, want God had dat nu alles gezien. Wat schreeuwde ik hierover van weedom des harten! Nu had ik met God te doen; ik was een desperaat mens. Wat zeide ik menigmaal tegen God: *wel, had ik dat geweten, dat Gij mij zo gezien hebt en in alles nagegaan zijt!* Wat was er nu een hartelijk berouw en leedwezen wegens mijn talloze zonden. Met zulk een zwart, vuil aangezicht liet Gods Geest mij in de spiegel van Gods Wet inzien. En verder ontdekte God Zich in Zijn eigen licht, in Zijn vlekkeloze deugden en volmaaktheden van heiligheid en rechtvaardigheid, waardoor ik als met de mannen op het Pinksterfeest verschrift, verslagen en bezwaard werd! En ik zag nu geen weg om zalig te kunnen worden, welke nochtans op de grond van mijn hart lag door het inzien, dat ik in de dienst van God gezien had, zonder mij in het minst ergens mede te kunnen helpen, want Gods

Geest leidde mij bij trappen al dieper in mijn ellende, en liet mij zien, hoe zondig ik geleefd had al van mijn vroege kindse jaren, in mijn jongelingschap en verdere opwas in jaren.

Hoe verschrikkelijk zulk een gezicht was! Gods Geest liet mij nu zien de Godonterendheid, de lelijkheid van de zonde. Nu kende ik de zonde, met Paulus, door de wet, als zulke van God vervloekte zonde. Maar onder dat alles bleef er iets wonderlijks liggen op de grond van mijn hart om die God te mogen dienen. Van achter heb ik gezien, hoe ik toen als biddende was zonder ophouden, hoe ik bekommerd was dag en nacht. 's Avonds was ik bevreesd, dat ik in de nacht door slapen die kommer zou verliezen, en de morgen daar zijnde, dat ik ze door een of andere omstandigheid kwijt zou raken, en dit uit hoofde van de achting voor die bekommering. Ja, ligt er zelfs niet als iets zoets en aangenaams in? Hierin ligt nu een zeker kenmerk van ware of valse genade. Die kommer, welke uit een geestelijk levenden grond ontstaan is, daarop is hij zo zeer gezet. Zolang hij die levendig in zijn harte gevoelt, is er nog hoop op genade, en die bemint hij als de adem in zijn neus. Maar die kommer, die uit een geestelijk dode grond ontstaan is, werkt al wat hij kan om die kommer weg te krijgen, al zou hij bij zijn burens of zelfs in een herberg gaan.

In het gevangenhuis zittende, met Manasse, en onder de wet zijnde en niet vatbaar voor vrije genade, in het verbroken werkverbond zo diep liggende gezonken, wist ik niet anders, dat, wanneer ik ophield van zondigen, dan zou ik in de gunst Gods geraken. Wat heb ik al niet in het werk gesteld om niet meer te zondigen. Hoe schoon heb ik tot God wel gesproken: God wilde enige toegeeflijkheid gebruiken of enigszins van Zijn recht afstaan en met mij als in een weg van schikking komen, en ik zou van mijn kant doen wat ik kon.

Wat heb ik toen mijn best gedaan om God te bewegen, al uit blindheid of gebrek aan licht in de weg der verzoening; en als ik dan enige, hoop schepte van nog eens te zullen vorderen, dan gebeurde het wel dat ik verhoord moest worden. Wat was ik dan daarin niet ongerust, dat ik het al verzondigen zou. Hoe schoon heb ik hierover wel tot God gesproken, om daarin tegen Hem niet te mogen zondigen!

Voor die vergadering of heren Commissarissen gebracht zijnde, en waar de vreze Gods niet aan die plaats was, waren hun vragen ingericht, zover als zij konden, om mij te verstrikken. En het beliefdde de alwijze God niet, mij die bijzondere wijsheid te verlenen, die Hij aan de vroedvrouwen gaf, wanneer ze van Faraö in Egypte verhoord werden, ziende dat het Faraö niet te doen was om de waarheid, maar dat het voortvloeide uit een vervloekte grond van vijandschap tegen God, de waarheid en Zijn volk, die zo hoog was gerezen, dat hij dorstte naar het bloed der kinderen en uit moorddadige oogmerken de wapenen tegen Gods volk opvatte. Uit dezelfde grond als bij Faraö was het, dat onze Rechters ons gevangen namen, om ons uit vijandschap tegen God, de waarheid en het volk van Gods verkiezing, en uit wraakzucht moorddadig om te brengen.

Dan, wanneer God ons ten dele uit hun sterke poten gered had, en ons de gelegenheid gegeven werd om met elkaar te spreken over de dingen, die in deze dagen daar geschied waren, en ook over onze verhoring in het gevangenhuis zittende, zo werd er onder mijn medebroeders een gevonden, die melding maakte, alsof God hem bepaald en geleerd had van die wijsheid, die Hij aan de vroedvrouwen gegeven had, staande voor Faraö om verhoord te worden. Die wijsheid heeft God mij toen evenwel niet gegeven, om hun helse listen in dat licht te zien en dezelve te ontwijken, en nochtans mocht ik dezelve in hun oogmerk niet beantwoorden omdat die zo boos was, hoezeer

ik in mijn hart genegen was om in oprechtheid en waarheid te antwoorden, wat de zaak betreft, ofschoon zij door mensen behandeld was, en ook van mij die nog een kind des duivels was. Nochtans, wat de zaak betreft, die was Gods zaak, en zo heerlijk, dat ik toen te onwaardig was om door een mijner onheilige vingers aan te wijzen, veel minder dezelve aan te roeren, dewelke tot heerlijkheid van God in de hemel zal zijn en tot zaligheid van al Zijn volk.

Geliefden, ziende somtijds hun strikken gespannen, en hoe mijn ziel dan gesteld was, die zulk een levendige betrekking op God had, doch zonder daarvan die bewustheid om te dragen, maar uit het verbroken werkverbond al haar vermogen te werk stelde om door bidden en het doen van goede werken God als Rechter te bewegen, dat Hij Zich over mij wilde ontfermen. En waar ik mij in mijn antwoorden zo diep schuldig maakte, zag ik nu het gehele gebouw van mijn hope van zaligheid, opgetrokken uit het werkverbond, in een storten, waarover ik desperaat gesteld was.

Nu had God gezien en gehoord wat een ontrouwe ik was, en wilde nu zulk een onrechtvaardige, onheilige en snode zondaar niet hebben, die niet alleen aan alle zonden zoo onnoemelijk schuldig stond, maar nu nog zo boos was, dat ik mijn schuld nog vermeerderde met leugens.

Nooit zal ik kunnen uitdrukken de kracht van de banden waarin mijn ziel hierdoor geraakte, zodat de slaap zelfs wel ver van mijn ogen geweken was omdat ik tegen zulk een onkreukbaar rechtvaardig en vlekkeloos heilig God zo gezondigd had.

Dan, ik zulke Godonterende zonden ziende en kennende, bepaalde God mij eerst bij mijn dadelijke en werkelijke zonden, waar en hoe ik dezelve begaan had, zo gewillig en tegen de kloppingen van mijn consciëntie, welke waarschuwingen van God zijn geweest, en waarin ik meer dan 36 jaren mijns levens doorgebracht had.

De zonde was nu levendig door het gebod, naar Paulus zeggen, ook de werkelijke en dadelijke zonden, die geen mensen in de wereld zo bedreven hadden dan ik; en al degenen, die van eeuwigheid van God verordineerd of uitverkoren waren, bewaarde Hij voor zulke gruweldaden.

Ik wil die onder velen eens openbaren. In de beste kracht van mijn levensjaren zijnde, was er een mens, die mij nooit iets misdaan, of zelfs daartoe reden gegeven had. Nochtans was hij mijn vervloekte natuur zo in de weg, dat ik uit enkel boosheid een vast voornemen of besluit genomen had, en ook de gelegenheid daartoe gezocht heb om hem te doden. Maar God heeft mij voor de daad van uitvoering bewaard.

Wanneer God de Heilige Geest mij hiervan kwam overtuigen en mij liet zien de grootheid van mijn zondige misdaad, ofschoon ik dezelve nog maar in mijn hart begaan had (God, de heilige en rechtvaardige Rechter nam hier de wil voor de daad, want de alwetende God wist, indien Hij mij niet belet had als weleer Abimelech, dat ik dezelve wel ten uitvoer zou gebracht hebben) zo ben ik niet in staat om in kracht uit te spreken, wat zware zonde voor God zulks ware en hoe bange dit mijn ziel is gevallen. Een zonde, waarover God schrikkelijk op mij vertoord was; een zonde, waarom ik rechtvaardig verloren moest gaan, want zulk een doodslager mocht op aarde niet blijven leven, die kan de aarde niet dragen, ofschoon de Overheid het niet wist. God evenwel wist het en Hij gebod nu de Overheid om zulk enen van de aarde uit te roeien en als met een bezem des verderfs weg te vegen, want het mocht niet wezen dat zulk enen, volgens Gods heilige wet, in leven bleef.

Daarenboven nog zoveel andere dadelijke zonden in onderscheiden soorten, die mede vanwege de onhoorbaarheid niet rechtuit mogen genoemd worden, welke waren als een doodsteek in mijn hart. Wat had ik als een onheilig vloeker, leugenaar en lasteraar van God gezondigd tegen God, mensen en beesten! Ik had boven alle mensen gezondigd in werken en woorden tegen al wat in de hemel en op de aarde en in de afgronden der zee is. Nu mocht ik rechtvaardig dragen het ongenoegen van God en mensen, het was alsof alles met mij in onvrede en in oorlog geraakte. De aarde begon ook al tegen mij te getuigen. En hoe rechtvaardig was dit alles tegen mij gekeerd, tegen dat alle schepselen ver te boven gaande monster van goddeloosheid, die zoveel tegen Gods heilige wet gezondigd had. Wat stond ik hierover niet verstomd en hoe onuitsprekelijk! Ik was als verslagen en sprak niet, en heb ook na die tijd nooit meer zo lichtvaardig kunnen spreken. Ik zal nimmer de zware last van zonde in de kracht kunnen te verstaan geven, welke God de Heilige Geest op mijn ziel liet neerkomen. Wat riep ik niet tot God en mensen om vergiffenis van zulke lichtvaardige, lasterlijke en lelijke Godonterende zonden.

Geliefden, het is heel wat anders, in de zonde te leven, geestelijk dood en in zijn element zijnde als de vis in het water, dan door God de Heilige Geest geestelijk levend te zijn gemaakt en onze zonden in die volmaakte spiegel van Gods wet te zien in hare Godonterendheid en verdoemeniswaardigheid, en wanneer Hij ons ontdekt of bekend maakt de lelijkheid en zielsverderfelijkheid der zonde. Het liefde God de Heilige Geest nog al dieper in de wonden van mijn hart te graven en mij te ontdekken de zonden van mijn onheilige goddeloze gedachten. Wat al ondeugdzame gedachten waren er uit die onheilige, onreine modderpoel des harten opgerezen! Wat stond ik verslagen, te zien dat ik zulk een slecht wanschepsel was, waarop God zo Zijn ongenoegen toonde en vertoornd was. Dat zou mij de eeuwigen dood kosten. Er zou voor zulk enen geen genade wezen, die inwendig in zijn hart zo geheel bedorven was; dat zou mij de dood aandoen! Ja, uit zulk een boos hart komen voort doodslagen, dieverij, hoererij, ontuchtigheid, in één woord: alle boosheid. En ik had met een alwetend God te doen: Die had zulks gezien. Wat was mijn ziel hierover niet desperaat [wanhopig] gesteld!

Het gebeurde dan wel, als ik in Gods Woord wilde lezen, dat ik God hoorde spreken als tot mij, wat, waar, wanneer en tegen Wie ik gezondigd had, welke straffen ik verdiend had, die niet minder waren dan de eeuwige dood. Dit nu zo klaar horende en gelovende, liep het zweet somtijds van mijn lichaam, ofschoon het nu winter was. Zelfs op het horen dat God nu tot mij sprak en wat Hij tot mij zeide, geraakte mijn ziel zo ontsteld, dat ik niet meer kon leven, zijnde in banden en in nare wee uitroepende: *o God! had ik dat zo geweten, ik zou zo niet hebben geleefd!*

Maar het was als voorbij. Zulk een heilig en rechtvaardig God wilde zo'n onheilig, onrechtvaardig wanschepsel niet hebben, die zo boven alle mensen gezondigd had, want daar was niemand, zolang de wereld gestaan had, en geen groter zondaar verloren gegaan dan ik was. Hoe nader ik door God de Heilige Geest onder God de Vader als Rechter gebracht werd, hoe meer gezicht en gevoel van Gods toorn dan over mij opging en hoe benauwder en verschrikter mijn hart was, zodat ik dag en nacht geen rust vond voor mijn beangste ziel. Toen was het als bidden zonder ophouden. Wat sprak ik schoon om ontferming. Ik wilde met God de Vader in onderhandeling komen, om door een weg van schikking behouden te worden.

Wat zat die Paapse grond nog diep in mijn hart, om door mijn goede werken Gods toorn te willen stillen. Maar dat sloeg, mij zeer tegen! Hoe meer ik werkte om vooruit, naar de hemel te gaan, hoe meer ik Gods heilig en rechtvaardig ongenoegen ondervond, en dat ging in mijn ogen al achteruit, van de hemel af en ging als met zeer grote schreden naar de hel toe. De ene verzwarende omstandigheid volgde als op de andere.

O, mijn ongeluk vermeerderde, dat ik onder dat alles nog zulk een onbuigzaam hart omdroeg, dat in mijn ogen een stenen hart en geen vlezen hart was. Wenen en bidden, dat was de ademtocht van mijn ziel; dat was mij zo aangenaam; dan had ik nog hoop om zalig te worden; daar was ik zo op gezet. Maar hoe ongelukkig veeltijds in mijn ogen, want ik bevond in mij in alle gestalten en werkzaamheden iets, dat mij als de dood aankondigde, en afleidende was van mijn zaligheid. Nochtans is de leiding met Zijn arm volk, door Gods Geest, oneindig wijs, het begrip van alle menselijke wijsheid zo zeer ver te boven gaande. Wat heb ik niet menigmaal als met Jozef moeten zeggen: *wat ik ten kwade had gedacht, heeft God ten goede gedacht.*

Het is mij gebeurd, dat ik, door enigszins in te zien in de grootheid van mijn ellendigheid, zo moedeloos en wanhopend scheen te worden, dat ik als scheen te zullen bezwijken, dat God de Heilige Geest mijn ziel wilde vertroosten, en de deur daartoe opende door mijn ziel op het onverwachts met Zijn onmiddellijk Goddelijk licht te bestralen en mij te omschijnen, door mij te ontdekken of te laten zien die deugd of volmaaktheid in God, wegens Zijn oneindige barmhartigheid voor mij, mijn onbegrijpelijk en onbevattelijk verstand oneindig ver te boven gaande. Wat was God in die deugd niet beminnelijk! Zijn alles overklimmende barmhartigheid kon ik zo min omvatten, als dat ik de grote zee met mijn hand kon omvatten. Welk een grote verandering voor mijn ziel, door welke alle vorige verschrikking als verdween. Zulks was olie en wijn in de wonde, of als koud water op een vermoeide ziel. Ik zal dan ook nimmer in de grond vergeten zulk een liefhebbende deugd in God, of zijnde God zelf, van Wie ik nooit voorheen die kennis gehad had of geweten, dat er zulk een God was.

Dan, niet lang na dezen, beliefdde het God, die oneindig is en Wiens verstand geen getal is, Zijn licht weder in te trekken, en die vrede en die wonderlijke genoegens in dat zien en kennen van die God en de lieve uitgangen tot die God werden, als ik mij eens aardig mag uitdrukken, weder opgenomen als het linnen laken, dat Petrus gezien had, waardoor ik dan weder tot mij zelve inkeerde. Dan was ik weer de oude zondige, ja gans verzondigende, en zag ik mij al weder in zulke zware kommer en onvrede vervallen, welke tot mij zeide: *"Ja, God is wel barmhartig, maar Hij is ook rechtvaardig; daarom eist zijn gerechtigheid, dat de zonde, welke tegen de Allerhoogste Majesteit Gods begaan is, ook met de hoogste straffen aan lichaam en ziel gestraft worde."* En die man was ik, en geen een zulk een schuldenaar en zondaar op aarde als ik, en ook was er geen mens, van dat de wereld gestaan had, rechtvaardiger verloren gegaan, dan ik zou moeten gaan.

Gods Geest wilde intussen, bij het van achteren inzien in die heerlijken weg van ontdekking, voort en groef nog dieper in de wanden van mijn hart, en liet mij in Zijn onmiddellijk licht zien, dat ik niet alleen tegen sommige, maar tegen ál de geboden Gods zwaarlijk gezondigd had, waarover ik zo verschrikt en bevreesd stond te zien, menende toch, dat er geboden waren, daar ik zo schuldig niet aan stond. Maar de alwijze God de Heilige Geest, opende en bracht mij die waarheid op mijn hart, en overtuigde mij zo klaar, met de woorden van Paulus, daar hij zegt: *ik had niet geweten, dat de begeerlijkheid zonde ware, indien de wet niet zeide gij zult niet begeren!*

Terwijl God de Heilige Geest mijn verstand in de waarheid aldus opende, wat slag was dat voor mijn ziel, en wat viel die niet als van een hoogte in een lage put! Want ik had zo zeker gemeend, dat er geboden waren in Gods heilige wet daar ik niet zo zeer schuldig aan stond; maar nu ziende, wat grote zonde het begeren was, en hoe mijn zonden van begeren in veelheid waren als het zand der zee, leidde Gods Geest mij de gehele wet door, van gebod tot gebod en liet mij klaar zien, in Zijn eigen licht, en overtuigde mij zo duidelijk hoe zwaarlijk ik tegen al de geboden Gods gezondigd had, en dat in zulke hogen trap, boven alle mensen, die in de wereld geweest waren. Nu zag ik iets, hetwelk ik nooit zo geweten had; nu was ik een booswicht der booswichten, zodat zulk een heilig en rechtvaardig God mij niet meer wilde dulden op aarde; een uitstek van goddeloosheid. Al Gods oordelen, bedreigingen en straffen rustten nu al op mij, waarover mijn ziel zo benauwd en beangst werd, dat de banden der hel mij omringden als in doodsbanden zijnde; nu kon ik niet zalig worden!

Hoeveel beter waren alle andere mensen in mijn ogen, en hoe gelukkig boven mij; die konden allen zalig worden. Ik werd mijn ganse familie doorgeleid, waaronder ik alleen de goddeloze, ongelukkige en slechte was. Wat waren die allen gelukkig; die hadden zo niet gezondigd die zonde tot de dood; daar mocht en kon voor gebeden worden; maar ik, die de alleen ongelukkige en overtreffende was, ik had gezondigd tot de dood, en de heilige en rechtvaardige God, Wiens toorn tegen mij zo schrikkelijk ontstoken was, verbood alle mensen, wie God het bidden geleerd had, voor mij te bidden. Ik wist niet anders, of God had als tegen hen gezegd: *bidt niet voor zulk een booswicht, en loopt Mij niet aan, want Ik wil u voor zulk een niet horen.* Wat was ik toen in mijn ogen een arm zondaar. Wat was dat naar, te moeten horen, wat ik zo zeker meende waar te zijn, dat God van mij tot Zijn volk zeide: *bidt niet voor zulk enen, die gezondigd heeft tot de dood.* Wat donderwoord, wat stem was dat voor mij om te horen! Wat droeg mijn ziel hierover leed, en wat een hartelijke droefheid, dat ik niet zalig kon worden!

Waarop mij werd aangezegd, dat mijn droefheid niet voortkwam uit een overtuiging; ik was niet bekeerd, mijn droefheid ontstond maar uit vrees voor de straf, die ik nu rechtvaardig om der zonden wil moest dragen, waarom God zo schrikkelijk op mij vertoornd was, en die nu zijn rechtvaardige straffen aan mij zou uitoefenen, die zulk een gruwelijk zondaar was, de grootste der overtreders, (die van de beginne in de wereld geweest waren) van al Gods geboden, en uit die vrees kwam mijn droefheid voort. En dat werd mij met zulke klare bewijzen aangetoond, als zijnde een onfeilbare waarheid, waar ik geen tegenreden voor kon inbrengen, want het was mij altijd maar te doen geweest God te dienen om de zaligheid, of om zalig te mogen worden en dat was niet God gediend om God, maar God gediend om de hemel, of om in de hemel te mogen komen. Ik was wel uitermate bedroefd, - zulks kon niet ontkend worden, - maar dat kon mij niet helpen, want Kaïn, Ezau en Judas waren ook wel bedroefd geweest.

Mijn droefheid was niet als van degenen, waarvan Paulus, of God door Paulus, zegt: *de droefheid, die naar God is, werkt een onberouwelijke bekering tot zaligheid.* Want ik zag niet anders, of mijn droefheid kwam alleen maar voort uit een slaafse vrees voor de hel en verdoemenis, of voor Gods rechtvaardig oordeel, dat God binnen weinig tijds aan mij wilde uitvoeren. Mijn tijd, mijn verzondigde tijd was nu ten einde, en ik moest nu zeker verloren gaan. De hel wachtte als op mij, waarin ik mijn zo rechtvaardige straf van God zou ontvangen. Wat was mijn ziel hierover niet als in doodsbanden, die mij omringden, waardoor mijn aangezicht verviel en mijn vlees vermagerde. Wat bidden en kermen er toen ook plaats had, God wilde Zich mijner nóch ontfermen, nóch die onverdiende gunst schenken. Hij wilde mij eens die rechte droefheid geven, welke naar God was, en terwijl ik zo biddende en mijn zonden was belijdende, en zo schoon tot God sprak, - dit alles was alleen door Gods om-niet-gegeven genade, als bij de Kananese vrouw, waarvan ik destijds niet het minste zien kon. Ik liet toen God als niet met rust, ja het was een gedurig bidden!

Hoe wonderlijk wijs en veeltijds te hoog en te wonderbaar, zodat men het dikwerf na dezen eerst verstaat! Daar kwam wel zulk een geroep en zo klaar alsof het mij van of door mensen werd aangezegd of toegeroepen: *God wilde een verzondigde zondaar niet horen!* Wat lag zulk een geroep niet zwaar op mijn hart als een steen, en wat werd ik daarbij niet ontdekt, dat mijn hart onder dat alles zo hard en onbuigzaam was. Mij

dacht (en dat was in mijn ogen zo klaar) dat ik geen hart omdroeg als alle andere mensen. Indien dat geluk mij eens te beurt mocht vallen, dat God mijn hart eens wilde veranderen, zoals alle andere mensen een hart hadden of omdroegen, want die hadden, naar ik meende, een zoveel beter hart, en die konden zalig worden. En zo waren alle volkeren onder de hemel onuitsprekelijk gelukkig boven mij, zelfs Joden, Heidenen en Turken, of wat voor mensen er op aarde wezen mochten. Ik juist alleen was afgezonderd van alle mensen, zodat ik niet kon zalig worden, omdat ik geen ware droefheid naar God had.

Doch door Gods zonderlinge genade bleef ik aanhouden en schoon spreken in het gebed en God, Die oneindig groot is, liet Zich door zijn eigene genade verbidden en overwinnen, en liet mij in Zijn eigen onmiddellijk licht zien, dat ik in waarheid een oprechte en ware droefheid naar God had. Nimmer zal ik de blijdschap daarover kunnen uitspreken. Het was als koud water op mijn zo zeer ontstelde en vermoeide ziel. Zulks was niet geheel ongelijk aan de scheepslieden van Jona of anderen, die in een storm geweest zijn en dachten te vergaan en dat onverwachts de stormwinden ophouden en zij een aangename stilte mogen genieten.

Wat genoot mijn ziel uit dat onmiddellijk zaligmakend licht een troost, de ware vruchten des Geestes: liefde, vrede, en blijdschap. Wat is het aangenaam voor een levendig gemaakte ziel zulke zaligmakende droefheid naar God te hebben! De ondervindelijke genade van God de Heilige Geest leert zulks alleen.

Geliefden, het heeft God in zijn oneindige wijsheid beliefd mij zo te leiden, dat ik dikwijls God de Heilige Geest in zijn dadelijke, bijzondere werking - als ik mij zo eens uitdrukken mag - Gods bijzonder oogmerk niet verstond, en was ik dan wel eens hartelijk door Gods Geest goddelijk verblijd, maar niet gered. Zo was ik niet gans ongelijk aan die blinde, wiens ogen de Zaligmaker met slijk bestreek, waardoor hij ziende was geworden, doch wanneer Christus hem vroeg, wat hij zag, zeide: *Ik zie mensen als bomen wandelen*. Ik was toen in waarheid nederig en klein, een wonderlijke leiding Gods met mij!

Het was de oneindig wijze wil Gods, van mij als uit mijn hart te vertrekken, en al die aangenaamheden mede te nemen, waardoor ik die aangename zielsgestalte wederom allengskens zo verloor, en zelfs door God de Heilige Geest van onder mijn oog zo weggenomen zag, alsof mijn ziel dezelve nooit had genoten.

Dat is om enigszins mijn neergebogen hart, onder zoveel schulden liggende, te kunnen opbeuren. Mijn hart, dat zo zacht, week en handelbaar was geweest, werd wederom zo hard, zo versteend. God de Heilige Geest bracht mij in het gezicht van die zo lelijke Godtergende doodzonde, voor welke God niet wilde aanbeden worden. God de Heilige Geest liet mij zien, dat ik die zonde begaan had, als in de tegenwoordigheid van die God, voor Wie alle dingen naakt en geopend zijn; dat God zo alwetend was en dat God dat zo gezien had, dit had ik nooit geweten. Ik meende wel oprecht, indien ik zulks geweten had, dat ik dezelve dan niet zou begaan hebben, waarover schrik en beving mijn hart had bevangen. Wat stond ik verslagen, en wat was ik niet als dag en nacht met vreze des doods bevangen, en hoe vreselijk het voor mij zijn zou, te vallen in de handen van de levenden God, tegen Wie ik zo onuitsprekelijk grof en ontelbaar veel gezondigd had! En in elke zonde was zulk een Godonterend aangezicht te zien, waarom ik niet anders wist, of daar was geen mens op aarde geweest, die zo

verdoemeniswaardig gezondigd had dan ik. En hierom was ik voor die God zelfs geen mens, ja de allerslechtste onder de mensen. Als ik mij oprecht zal uitdrukken, was ik als iets, hetwelk monstrueus lelijk is, als zijnde een wanschepsel in het oog van een heilig en rechtvaardig God, en zulke wanschepsels kunnen in de hemel niet komen, en daarom kon ik ook niet zalig worden, en dat waren nu de klaarste bewijzen, dat ik geen uitverkorene was, van eeuwigheid voorverordineerd of uitgekozen tot de zaligheid, uit de eeuwige liefde van die God, Die één in Wezen is en drie in onderscheiden Personen, waarom ik niet zalig kon worden.

Wat knellende banden en ziele-weeën ik hierover gedragen hebben, waaronder ik zo zeer gebukt en onder zoveel zware kommer vele dagen en nachten, heb doorgebracht, voortvloeiende uit het inzien van de hoegrootheid mijner ellendigheid, door de kennis der zonde in hare onuitsprekelijke Godonterendheid en vloekwaardigheid, dezelve ziende in Gods onmiddellijk licht, in die vlekkeloos heiligen spiegel van Gods Wet. O! wat lag mijn ziel laag terneder gezonken onder de vloek en de rechtvaardigen toorn Gods!

Het een wee, voor mijn in mijn oog zo reddeloze, schuldige ziel, openbaarde zich na het andere. Er werd mij een verzwarend ongeluk bekend gemaakt, dat ik nog niet geweten had, of een ander wee. Daar bleef nog altijd enige schikking van hope op de zaligheid als op de grond van mijn hart liggen. Dan, mij werd zo klaar en verstaanbaar aangezegd, hoe er voor mij geen verwachting op de zaligheid kon wezen, omreden dat ik de zonde tegen de Heilige Geest gedaan had, voor welke geen vergeving was. Wat slag, wat ongeluk was dat voor mijn ziel! Ik stond als verstomd, want ik had de wil des Heeren geweten, en had zo moed- en vrijwillig, tegen licht en beter weten in, gezondigd, en dat was nu de zonde tegen de Heilige Geest, waarvoor geen vergeving bij God was, noch in de tijd, noch in de eeuwigheid.

Wanneer de wereldlijke rechter een doodschuldige de tijdelijke dood laat aanzeggen, o welk een verschrikkelijke bode des doods is dat! Hoe verschrikkelijk nu zulk een bode des doods was, die mij niet alleen de tijdelijke, maar ook de eeuwige dood kwam aanzeggen vanwege de onfeilbare Rechter van hemel en aarde, in de eersten opslag de boden niet kennende, nam ik ze aan als een onfeilbare waarheid, welke niet lang na dezen, ten aanzien van God, engelen en mensen, dat geslagen vonnis aan mij zou doen ten uitvoer leggen. De ontsteltenis mijner ziel hierover was groter, dan dat ik ze in kracht zou kunnen openbaren of te kennen geven, hetzij met woorden of in schrift.

Mij werd nu aangeraden, zo klaar alsof mij zulks van een mens werd gezegd, daar het nu toch voor mij afgedaan was om verder op de zaligheid te blijven hopen, dat het 't beste voor mij was, om mij nu maar van kant te maken of mij om het leven te brengen, waartoe mij de weg werd aangewezen, dan zou ik zo niet meer zondigen en mijn oordeel verzwaren. Dan, hierover tot de grond ter neergeslagen liggende, moedeloos en bijna hopeloos, kwam er weder een vraag, die ik zoowel verstond als de vorige, namelijk: *welke de zonde tegen de Heilige Geest was?* Zulks zo wel verstaande, gaf ik acht op die vraag, om dezelve te beantwoorden, waarover ik werkzaam gemaakt werd, in overlegging en overdenking zijnde, wat toch de zonde tegen de Heilige Geest was, hetwelk ik voor die tijd niet kon beantwoorden. God heeft zulks door Zijn Heilige Geest als een middel in Zijn hand willen gebruiken, dat het kwaad mij niet te zeer heeft gesmart.

Op het aanzoek of de raad om mij van kant te helpen, hierop was mijn antwoord: ik was met zulke vreze des doods bevangen, zijnde in de verwachting dat mijn dag nabij was, dat God de overheid of aardse rechters zou gebieden, mij mijn leven te ontnemen, om mij als een pest van de aarde weg te doen, en sloeg dus af om mijzelf het leven te benemen, want ik was toen vreselijk benauwd om te sterven.

Verder werd mij zo klaar gezegd, alsof het met een hoorbare stem was: ik wilde Gods Woord inzien en daarin onderzoeken, waar en wie hij was, die zo Godtergend gezondigd had als ik, en van of door God bekeerd en aangenomen was geworden. Dan, de Bijbel of Gods Woord openslaande en naarstig onderzoek doende, vond ik niemand in Gods Woord, die God tot zijn gemeenschap geroepen en bekeerd had, die enige gelijkheid naar mij had in goddeloosheid. Zelfs met Manasse mij vergelijkende, waren mijn gepleegde gruweldaden zoveel groter dan die van koning Manasse, dat ze daarbij niet eens in aanmerking kwamen. Mijn ziel was hierover allerdesperaatst; nu werd ik hierdoor als van God afgesneden, zoals men een ranke van de wijnstok afsnijdt en over de muur werpt, en welke dan nimmer groeien kan, alzo kon ik ook nimmer zalig worden.

Het liefde de oneindige Wijsheid veeltijds, met de Emmaüsgangers mijn ogen te houden dat ik de voorrechten, welke ik van God genoot, niet zien kon. Hoe mijn ziel hierover gesteld was, is in kracht onbeschrijfelijk. Wat heb ik mijn zo droevig ongeluk in mijn ogen, als met Petrus, bitterlijk beweend dat er geen ongelukkigen onder de mensen waren zo groot als ik, waarover mijn aangezicht als bemodderd was van wenen.

In zulke diepe droefheid als moedeloos zittende, liefde het God twee mensen tot mij te brengen, die mij naar mijnen welstand vraagden, waarop ik antwoordde, onder het storten van vele tranen, hoe ongelukkig ik was, zelfs de ongelukkigste van alle mensen, die onder de hemel waren, omdat ik niet zalig kon worden, terwijl alle anderen zalig werden, maar ik niet. Wat was het toen in mijn ogen een onuitsprekelijk voorrecht, te zijn onder de mogelijkheid van zalig te kunnen worden, en wat achtte ik het geluk van die twee zeer hoog, omdat zij onder de mogelijkheid waren om zalig te kunnen worden. Als ik toen geheel de wereld in eigendom of bezit gehad hadden, wat zou ik er niet gaarne afstand van gedaan hebben en met het grootste genoegen overgegeven hebben, zo zonder iets over te houden, indien ik hier maar voor had kunnen bekomen om met alle anderen te verkeren onder de mogelijkheid van zalig te kunnen worden, of daartoe te geraken!

Geliefden! het gaat toch niet om dadelijk bekeerd te zijn en zalig te zullen worden, maar alleen om onder *de mogelijkheid* te zijn als andere mensen, om zalig te kunnen worden. Wat zou in mijn ogen dat niet een onuitsprekelijk voorrecht zijn geweest, waarover ik geschreeuwd en boven mate mij verblijd zou hebben, en God daarover op mijn wijze zeer dankbaar geweest zijn. O, had ik de staat van mijn ziel op die wijze mogen verruilen of verwisselen als met een kleed, dan was er geen mens in de gehele wereld geweest, of ik zou zeer gaarne voor hem op mijn blote knieën in het slijk hebben willen vallen en hem aanbidden, om mijn ongelukkige staat in mijn ogen te mogen verwisselen met die van zalig te kunnen worden.

Die waarheid Gods was in de hand van God de Heilige Geest als een zwaard, dat als door mijn ziel ging, omdat ik de wil des Heeren geweten en niet gedaan had, en nu

met dubbele slagen moest geslagen worden. Ja, God de Heilige Geest liet in Zijn eigen licht mij zien, hoe moed- en vrijwillig ik tegen alle waarschuwingen, vermaningen en beter weten in gezondigd had in veelheid en gruwelijkheid, en dat niet alleen tegen enige, maar tegen al de geboden Gods. Menigeen zal wel verwonderd zijn en zeggen, wat voor zonden waren het dan toch waarover gij zulk een belijdenis aflegt, dat uw schuld opgehoopt is boven die van alle mensen, zodat de hemel voor u gesloten en de hel zo zeker voor u geopend is, dat gij die in uw ogen niet meer ontgaan zoud?

Ja, buiten degenen, die onoorbaar en niet stichtelijk zijn te zeggen, wegens hun Godonterende vloekwaardigheid, zo waren het deze: moorderij of doodslag, hoererij, ontuchtigheid, dieverij, vloeken, lasteren, vals getuigenis geven, liegen, bedriegen, en schijn van deugd vertonen in valse geveinsdheid, met bedrieglijke lippen mijn evenmens verleiden, terwijl er zeven gruwelen in mijn hart waren. Wie is in staat om de hoegrootheid -zomin als de hoeveelheid- van zijn zonden te kunnen openbaren? Al waren al mijn haren tongen geweest, hoe zou ik dezelve kunnen te kennen geven. Ja, zo had geen mens gezondigd, en hierover met dubbele slagen rechtvaardig te moeten geslagen worden..., voorwaar ik was ongelukkig boven alle mensen!

Vernietiging van Gods straffen, daarvan was ik zelf overtuigd, dat kon niet meer wezen; maar, wanneer het Gode beliefd, indien het wezen kon, zo bad ik om verzachting of vermindering, ofschoon mij zo klaar aangetoond en gezegd werd, dat zulks mij niet zou gebeuren.

Mijn begeerte was, dat die God, Die zo verschrikkelijk op mij vertoornd was, indien het kon of mocht zijn geweest, dat ik nooit geboren was geweest, of als een verborgen misdacht in de baarmoeder was verstikt geworden, - verloren moest ik toch gaan, doch dan zou ik in zulke trap en mate Gods zware toorn niet op mij hebben geladen; of dat ik altijd ziek ware geweest, dan was ik voor vele zonden bewaard gebleven, welke een verzwakt lichaam door ziekte niet kan uitoefenen. Och! zei ik, was ik in het Pausdom geboren en opgevoed, dan zou ik tegen dat licht en beter weten aan zo niet hebben gezondigd. Want om Gods rechtvaardige straffen te ontgaan, daar durfde ik niet meer om verzoeken; zulks was voorbij, want de zware toorn Gods ging van dag tot dag hoger. Omdat ik de wil des Heeren geweten had; ach, die dubbele slagen van zulk een vergramd God voor eeuwig te moeten dragen! Want genade was mij ontzegd; die deur was voor mij gesloten.

Wat heeft mij dat tranen van hartelijk berouw en leedwezen gekost! Voor het aangezicht van God te liggen wenen, dat was nog een ademhaling onder het belijden van al mijn opeengestapelde zonden en schulden in mijnen jammerstaat van onuitsprekelijke ellende.

Geliefden! indien er in de hel nog geweent en tranen van berouw mochten worden gestort, wat zou dat nog een verademing en verzachting in de hel wezen!

Hoe wonderlijk zijn Gods wegen of leidingen van God de Heiligen Geest, als van de hel, of uit de wereld naar de hemel! Hoe ver boven het verstand van alle ongeheiligden, gaat de kennis, welke God in de wereld ooit aan een mens gegeven of verleend heeft.

God de Heilige, die oneindig is in eeuwigheid, leidde mij voort op de weg des levens, hetgeen ik toen niet verstond, en kwam mijn ziel met Zijn onmiddellijk Goddelijk licht bestralen, en opende voor mij Gods Wet, die zo heilig, rechtvaardig en goed is, waarvoor ik sidderde, en leidde mij de ganse Wet door, mij als in een spiegel latende zien. Maar ook die God de Heilige Geest, sprak tot mij, als op menselijke wijze, en

kwam ook nu weer met mij in onderhandeling, alsof ik nu geen van alle vorengemelde zonden gedaan of bedreven had, hetzij met gedachten, woorden en daden en dat ik zelfs zo volmaakt goed was als ik, in Adam, van Hem geschapen was. Maar, waar die boosheid dan vandaan kwam, dat mijn natuur zo bedorven was, dat liet de Heilige Geest mij in Zijn onmiddellijk licht zien, namelijk, dat ik in Adam gevallen lag. Wat viel hierover toch ook niet een verschrikking op mijnen bijna hopelozen toestand, zodat ik voor God op mijn aangezicht viel met geweent. Wat heb hierover niet schoon tot God gesproken: och! Hij wilde mij zulks niet toerekenen, want zulks was zoveel eeuwen vóór mijn inkomste in de wereld geschied, en sprak zo schoon tot God: Hij wilde mij zulks niet toerekenen! Als nog zijnde in de gedachten, dat het mijn schuld niet was.

Maar God de Heilige Geest ontdekte het, in de oneindige wijsheid Gods, mij zo klaar, dat het in het afgetrokkene Adams schuld was, maar hoe ik in Adam *als in mijn verbondshoofd* gestaan had in de staat der rechtheid, en hoe ik met en in hem in de staat der verkeerdheid gevallen lag. Die Goddelijke Leraar wilde mij niet langer in mijn dwaze begrippen laten, dat ik het niet helpen kon, dat ik in het Paradijs niet geweest was; en God de Heilige Geest, Die zo oneindig onbevattelijk goed is in het volbrengen van Zijn werk, liet mij niet los, maar deed Zijn onmiddellijk licht hoger opgaan in mijn ziel, en leidde mij als bij de hand, en bracht mij als in de geest in het Paradijs, en ontdekte mij in zulk een klaar gezicht, hoe volmaakt goed God mij in Adam als mijn verbondshoofd geschapen had, en hoe ik nu in Adam gevallen was, terwijl God de Heilige Geest mij nu in Zijn heilig licht zo klaar overtuigde, dat ik even schuldig was voor God, alsof ik zelf in het Paradijs in eigen persoon geweest was, en die van God verboden vrucht met mijn eigen handen genomen en met mijn mond gegeten had, en hoe ik mij, door moedwillige ongehoorzaamheid, van al die vorengemelde geestelijke gaven beroofd had.

Dat zulks nu al mijn zonden en schulden waren, daarvan overtuigde mij God de Heilige Geest zo klaar, dat er geen tegenreden meer in mijn mond was, en ik zag nu duidelijk, dat het niet alleen Adams zonde was, maar dat het mijn zonde was, *en dat mijn natuur in het Paradijs alzo bedorven was geworden, dat ik nu in zonden geboren en in ongerechtigheid van mijn moeder ontvangen was, onbekwaam tot enig goed en geneigd tot alle kwaad.* God de Heilige Geest leidde mij in al die waarheid, dat, al waren mijn haren tongen, ik niet in staat zou zijn, om de hoegrootheid van die zonden alleen te kunnen uitspreken.

God de Heilige Geest had mij niet alleen overreed, maar was, door overtuigende genade, mij te sterk geworden, en had mij overmocht, en nu beleed ik, en bekende het, eeuwig waar te zijn dat het *mijn* zonde en mijn eigen schuld was. Nooit is er iemand op aarde geweest, die in staat was, om de kracht of het gewicht of de zwaarte van die zonde te kunnen uitdrukken. Het was als een molensteen, ja alsof de gehele wereld op mij viel; nu zag ik voor de eerste maal, hoe verdoemelijk ik in de wereld was gekomen. God was voor mij nu niet alleen een vertoornd Richter, maar als een verterend vuur, waar geen mens bij wonen kan. Nu was die vreselijke Majesteit zo schrikkelijk op mij vertoornd, beide over de aangeboren en werkelijke zonden. Nu waren al mijn zonden met gedachten, woorden en daden niet anders dan vruchten van die kwade boom, of van die volmaakt kwade natuur, die altijd in de grond even boos is en zal blijven, onveranderlijk. Voorheen was ik door mijn boven alle mensen begane werkelijke zonden somtijds als bijna hopeloos, maar nu God de Heilige Geest tot op de grond van de wanden ging graven, en dat die gruwelijke moederzonde ontdekt en

bekend werd, welke de baarmoeder is van alle werkelijke zonden, als begaan in het Paradijs, zo verviel ik als in een heilige wanhoop.

Bij mijn onuitsprekelijke en alles te boven gaande kommer deswege, werd mij in het gevangenhuis door de schout of cipier **Andries van der Horst** een briefje overgegeven, waarop was geschreven uit Ezra, hoofdstuk 7 vers 26:

"Al wie de Wet uws Gods, ende de Wet des Konings niet en doen zal, over die laat spoediglijk recht worden gedaan, hetzij ter dood ofte tot bannissement, ofte tot boete van goederen, ofte tot de banden".

Zulks was als een zwaard, dat door mijn bijna hopeloze ziel ging, en waarover ik zeer ontsteld was. Van binnen werd mij gezegd, dat dit briefje mij van de een of ander werd toegezonden, die wel wist dat ik zou moeten sterven, en daarom mij vooraf daarvan iets te kennen gaf. Want de wrake Gods zou me niet laten leven, en daarover was ik dan ook zeer ongerust dag en nacht.

Het gebeurde eens, dat **Philip Philipse**, destijds woonachtig op het *kasteel te Veere*, en van wiens tafel ik gespijzigd werd, mij op zekere tijd het gevangenhuis eten bracht, dat ik hem vroeg: wat het volk in het algemeen over mij oordeelde, wat er met mij zou gebeuren? Want ik zeide: *de stemme des volks is de stemme Gods!* Ik zag en werd gewaar, dat hij geen zin had om rechtuit te antwoorden, zodat ik hem zeide, dat hij maar rechtuit en onbewimpeld moest zeggen wat hij hoorde, want indien ik sterven moest, dat ik het dan ook wel mocht weten; waarop hij dan nu ook ten antwoord gaf dat velen zeiden, dat ze geen oortje voor mijn leven wilden geven.

Dit antwoord was voor mij als een zwaard, dat door mijn ziel ging, uithoofde dat ik het vonnis des doods omdroeg; de verschrikkingen Gods waren dag en nacht zwaar op mij. Ik meende zeker te weten, dat God de overheid geboden had mij weg te doen, mij te doden en om te brengen; de aarde kon mij niet langer dragen.

Onder aanhoudend bidden en schoonspreken, als biddende zonder ophouden om ontferming, waardoor mijn knieën zo zeer deden, dat ik er niet op zitten of liggen kon om God te bidden, zoals ik gewoon was, en moest ik mijn oorkussen gebruiken om op te knielen, ofschoon ik wel meende te weten, dat God naar zulk enen niet horen wilde of kon.

Het een wee was niet weg, of daar kwam een ander. Niet lang na deze vorengemelde gebeurtenis kwam de schout of cipier met een ander briefje, waarop was geschreven, dat ik wilde lezen Spreuken XI vers 17, 18 en 19; maar stond er verder, ik zou maar eerst het gehele Hoofdstuk lezen, en dan inzonderheid acht geven op die drie gemelde verzen, welke luiden als volgt:

*"Een goedertieren mens doet zijn ziel wel, maar die wreed is beroert zijn vlees.
De godloze doet een vals werk, maar voor dengene die gerechtigheid zaait, is trouwen loon. Alzo is de gerechtigheid ten leven, gelijk die het kwade najaagt, na zijnen dood jaagt."*

De vijanden kwamen dus als met hopen, gelijk ten tijde van Daniël, die ik toen nog niet als vijand kende, en wilden mij wijs maken, hetgeen ik voor zekere waarheid aannam, dat zulk schrijven of dit briefje afkomstig was van een der Predikanten van Veere, en mogelijk wel van Dominee **Pieter Haak Fors borgh**, die een vriend van de

Regering was, en door dezelve wetenschap had bekomen, dat ik zou moeten sterven binnen weinig tijds, waarom hij mij vooraf wilde waarschuwen, als zeggende: *bereid uw huis, want gij moet sterven!*

Mij dacht, dat zulks nu zeker waar moest zijn, en het was voor mij een allerontzaglijkste boodschap, die mij als door ziel en zinnen ging. Wat heeft mij dat tranen en bang geweest gekost! Mij dacht, indien God mij nog in het leven wilde laten, en ik mocht voor mijn leven lang als een hond met een ketting aan zijn hok zijn gebonden, en ook met deszelfs spijs mijn lichaam voeden, wat zou dat dan niet in mijn ogen een grote genade van God zijn.

Of als een redeloos dier, gelijk Nebukadnézar, met de ossen in het veld mogen staan en mijn lichaam mogen voeden met het tedere gras des velds, en van de dauw des hemels nat gemaakt mogen worden, of met een rund stro te mogen eten, och, wat zoude ik dat voor een bijzondere gunst en genade van God hebben gerekend! Och, dit van God te mogen genieten, zou in mijn ogen zulk een voorrecht zijn geweest, indien God mij die genade nog wilde bewijzen, om mij nog te laten leven! Maar dat zou aan mij niet vergund worden, aan zó een, die God zolang getergd, en, als ik mij zo uitdrukken mag, God en mensen en dieren verdriet aangedaan had. Hier komt weder de waarheid uit, welke de duivel eens sprak: *huid voor huid, en al wat iemand heeft, dat zal hij geven voor zijn leven.* Hoe onwedersprekelijk is dat zeggen! O, naar woord, als een donderwoord voor mij, nu te moeten sterven, en zo met open ogen, en dát binnen zo weinige dagen, naar de hel te moeten gaan als zulk een, die God niet langer wilde, en de aarde niet langer kon dragen!

Nu had ik al mijn tijd met zondigen doorgebracht, en in die verwaarloosde tijd zo in te zien, - wat zal dat een hel in de hel wezen! Wie is ooit in staat, om de waren toestand mijner ziel te kunnen uitdrukken; met welk een wrede Rechter ik nu te doen zou hebben, een God, die alle dagen toorn! Och, hoe vreselijk voor mijn ziel, binnen weinig dagen zo zeker te vallen in de handen van Die zo schrikkelijk op mij vertoornde Rechter. Hoe moedeloos, hoe hopeloos en reddeloos ik bij mij zelve was, nog was er een gedurig bidden, en wanneer er enige tranen, of weekheid, of roering plaats greep, dan was er enige ademschepping.

Maar het liefde de oneindige Wijsheid, mij het zondige te laten zien, hetwelk in mijn beste bidden was, en nimmer zal ik in staat wezen, om dat te kunnen uitdrukken. God de Heilige Geest liet mij in Zijn eigen licht zien het zondige in mijn beste bidden, en dat was zo groot, dat, al had ik noch erfelijke of dadelijke zonden gehad, ik nu alleen om de zonde die in mijn bidden was, rechtvaardig moest verloren gaan en voor eeuwig onder Gods toorn gesteld worden. O, wat stond mijn ziel hierover verlegen! Ja, als in doodsbanden! Nu, te bidden durfde ik haast niet, en het na te laten, ook dat kon ik niet. Mij dunkt, ik was nu niet geheel ongelijk aan die arme Tollenaar, in heilige schaamte, als met een bevende hand, om als een arm zondaar op de borst te slaan en om ontferming te smeken: *O God! wees mij arme zondaar genadig!*

Uit het zien en gevoelen van Gods groot ongenoegen over mijn begane zonden, die als overklimmende waren, bepaalde God de Heilige Geest mij bij Kaïn, aan wie God een teken gesteld had. Ik wist toen niet beter, of God had ook aan mij een teken gesteld, of zoiets, waaraan alle mensen zien konden niet alleen dat ik zulk een monster, een zo groot zondaar was, maar dat God aan alle mensen, die mij ontmoetten, ook te zien gaf, wat voor zonden ik zo al bedreven of gedaan had; hetgeen ik zo zeker geloofde, als dat

ik wist, dat ik een zondaar was. De klaarste bewijzen hiervan waren, dat ik hierover zo beschaamd en schaamrood was, wegens al mijn zonden, doch vooral de zonden van mijn jonkheid, zo lichtvaardig begaan, dat ik onder het oog van geen mensen durfde komen. Al de vermogens van ziel en lichaam stelde ik in het werk, om mij voor de ogen van alle mensen te verbergen en mij te versteken. Ja, ik moet hier zulke ongelofelijke dingen schrijven, hoe onmogelijk het ook zij om te begrijpen voor de ganse wereld.

Ik dacht dan, zo zeker als ik wist dat ik een zondaar was bij uitstek, dat, indien ik onder de ogen van mensen kwam, en zij mij zagen, aan mij reeds van buiten konden zien dat ik een booswicht was, ver boven alle booswichten in de ganse wereld, en die de wrake Gods dan ook niet wilde laten leven. God had mij dan, als voren gemeld, in handen van de Overheid, of de **Regering van Veere** gegeven, die mij toen ten tijde nog gevangen hield, en God liet het toe dat men mij in het gevangenhuis plaagde; dat schout en dienaars 's avonds en 's morgens kwamen zien en het gevangenhuis rondom doorzochten en met hun handen voelden, of ik nergens doorbrak om er uit te komen. Indien ik hen hoorde aankomen, zag ik zeer haastig in mijn bed te komen, om, onder de dekens liggende, mij aan hun oog te onttrekken, en ontbrak het mij aan de tijd om mijn kleren uit te trekken, zo vluchtte ik, met al mijn kleren aan, onder de dekens. Ja, ik dacht zo zeker, dat zij aan mij zien konden, hoe en wat ik gezondigd had, en als zij dan van mij weggingen, was ik nog als in duizend vreezen, dat, ofschoon onder de dekens gevlucht, zij toch nog iets van mij gezien hadden, waarom ik, zo spoedig mij doenlijk was, bij de deur poogde te wezen, om af te luisteren of zij met elkander niet spraken van hetgeen zij aan mij hadden gezien.

Mij werd aangezegd, als zijnde iets zeker, dat God mij tot een toonbeeld van Zijn wrake wilde stellen. En al ware het geweest, dat ik de gehele wereld had kunnen winnen, met op klaarlichte dag over straat te gaan, onder het oog van de mensen, zulks had ik moeten weigeren, omdat ik zeker meende te weten, dat allen die mij zagen, klaar konden weten en verstaan waarom de rechtvaardige wrake Gods mij niet zou laten leven. Allen, die mij vonden, moesten dat ook aan anderen, en vooral aan het Gerecht te kennen geven, want al die ontstane beroerten op het eiland **Walcheren**, alsook dat wij met ons **17 gevangenen** waren, was niet, dat God enig ongenoegen tegen een van mijn medegevangenen had. O neen! Zelfs waren er vele vromen onder, die God van eeuwigheid uitgekozen en liefgehad had, en die allen waren zulke brave mensen, ja zelfs de Regeringen, die ons gevangen gezet hadden, waren ook brave en goede mensen. God had hen geboden, ons te vangen om mijnentwille, die zo gruwelijk, niet alleen tegen sommige, maar tegen alle geboden Gods, zo zwaar gezondigd had; en niemand was er, die zulke zware straf ondergaan zou als ik. Ja, wanneer God mij door de Overheid zou gedood en weggeruimd hebben, zou er vrede op aarde onder de mensen wezen, welke men nu al enige jaren had moeten missen door de grote onenigheid, zelfs de grote beroerende omstandigheden, waarin men dezer dagen was vervallen.

Alsdan, wanneer zij mij zouden gedood hebben, zou het niet ongelijk wezen, als toen zij Jona in de zee buiten boord geworpen hadden; toen hield de onstuimigheid van wind en zee op, en er kwam een grote stilte. Zo ook, wanneer ik buiten boord van de wereld zou geworpen zijn, zouden alle onstuimigheden onder de mensen ophouden, en grote stilte op aarde wezen; want dan zou de een mens de ander geen leed meer doen.

Hoe verslagen en desperaat mijn arme ziel onder dat alles gesteld was, is niet uit te drukken; enigszins niet ongelijk aan koning Belsazar, wanneer hij die hand aan de wand gezien had, en dat geschrift voor hem gelezen werd: *Gij zijt gewogen en te licht bevonden!* En zo verschrikt en ontsteld werd, dat de banden zijner lendenen los werden en zijn knieën tegen elkander stieten!

Ofschoon God mij, in die banden zijnde, bij de gezondheid bewaarde, zo werd toch, door middel dat de strikken des doods mij bejegenden en de banden der hel mij omringden, mijn vlees zo vermagerd aan mijn lichaam, alsof ik ziekelijk was. Hoorde ik eens een kraai schreeuwen, bij hare aankomst door de lucht vliegende, dan werd mij als terstond aangezegd, hoe God nu die vogel gezonden had, om te openbaren wat booswicht ik was, en hoe, wat of waar en hoe groot ik gezondigd had. En dan was ik hierover weer zo ontsteld, dat het zweet me in een ogenblik, in de koude winter, van mijn aangezicht liep, dag en nacht geen rust vindende. Het bidden, kermen en lamenteren was zó sterk, dat de mensen, buiten het gevangenhuis zijnde, zulks hoorden, waardoor de cipier tot mij kwam en zeide: *zulks is geen leven, ik moest maar vrolijk zijn!* Bedrukt stond ik naar hem te zien en zeide hem, dat hij niet wist wat mij bejegende. O, hoe naar was de gesteldheid van mijn arme ziel! De rechtvaardige wrake Gods gevoelde ik op mijn ziel, de vloek Gods, die dag en nacht hoger opging. Alles riep mij de dood toe, wat in de hemel en op de aarde was, want verloren moest ik gaan; daar was voor zulk een geen ontkomen. Naar de hel moest ik gaan, dat was mijn rechtvaardig deel, en daar ging ik met zulke grote schreden naar toe; die was of stond voor mij open. Daar was nu geen ontkomen meer voor mij om de rechtvaardige straffen te ontgaan en weder tot genade te komen. Ik wilde dan zo gaarne, dat mij geschiedde zoals men met een stinkend kreng doet, dat de mensen, wegens de grote stank daarvan uitgaande, op de aarde niet verdragen kunnen, maar het in een put werpen om daar voor altijd in te blijven. O! indien het God beliefd mij ook zo maar in de hel te werpen, en mij daar tot in alle eeuwigheid te laten, wat zou ik dat nog gerekend hebben een gunst of genadige weldaad van God te zijn. Maar zoals ik nu was, openbaar voor het oordeel van God en engelen en mensen te moeten verschijnen, hoe zou ik daar als tentoon worden gesteld! Bij vele mensen werd ik nogal voor zo slecht niet gehouden, maar daar zou ik nu gekend of bekend worden als het allerslechtste mens, dat de aarde ooit gedragen heeft.

Wanneer ik nu mijn arme ziel aansprak en zeide: mijn ziel, gij hebt altijd nog een kleine hope gevonden in die hopeloze tijden, welke ik nu zag en voorheen niet gezien had, maar nu is het voor eeuwig met mij afgedaan; die weekheid of verbrokenheid des harten, tevoren genoten en ondervonden, moest ik nu missen, en wat klaagde mijn consciëntie hierover. Nooit was iemand op aarde zo ongelukkig geweest als ik mij nu bevond en zou ook niemand worden. Hoe klaar heeft mijn ziel in zulke bange tijd David leren verstaan, wanneer hij uit zijn benauwde ziel schreeuwde: *indien mij iemand vleugelen gave als een duif, ik zoude henen vliegen en ver weg zwerven.*

Mij dacht, om het sterven te ontgaan, als ik vleugels gehad had, ik zou tot aan het einde van de wereld weggevlogen hebben om die allerverschrikkelijkste vijand, de tijdelijke dood, te ontvliesen, en om daardoor nog uitstel van de eeuwigheid te bekomen. O, wat heb ik niet geschreeuwd en gelamenteerd over de verwaarloosden tijd, die God mij verleend had. Wat zal zulks niet als grote kolen vuurs in de hel eeuwig op de ziel branden!

De oneindig wijze Leraar, God de Heilige Geest, bepaalde mij dan nu weer, uit Gods Openbaringsboek, bij *de man, die op een vaal paard zat; zijn naam was de Dood, en de hel volgde hem na*. Hoe naar en vreselijk dat gezicht voor mij was, is nooit uit te spreken. Het was hier alsof Nathan tot David zeide: *gij zijt die man!* Nu was ik die man, die het vonnis des doods nacht en dag omdroeg. Mijn eigen consciëntie zeide mij, vanwege mijn begane gruweldaden, dat zulk een heilig en rechtvaardig God mij niet in het leven kon laten, dus moest ik sterven. Ook werd mij de dood aangezegd van mensen, alsmede van mijn Rechters, die door een of ander, daartoe van hen verzocht, bij geschrijf, mij waarschuwden dat ik sterven moest. En nu ten laatste, als de proef op de som; komt God van de Hemel mij de dood aanzeggen, wanneer Hij in Zijn onmiddellijk licht Zich nu aan mij openbaarde, door mij, zoals gemeld, in het bijzonder daarbij te bepalen.

Hoe zeer kermde ik hierover! Nu liep mijn leven teneinde *en de hel volgde mij na*, of anders gezegd, al de vloeken, welke God in Zijn heilig Woord rechtvaardig op mij geladen had. Wat zag ik, in Gods heilig licht, hoe hemel en aarde tegen mij waren ontstoken; want die lange vloekrol van twintig ellen lang rustte al op mij, die zo grof en zwaar gezondigd had tot de tijdelijke en eeuwige dood. Alles, wat in hemel en op aarde was, riep mij de vloek toe: in de hemel, de Drie-enige God, de Engelen en zalige zielen, en op de aarde, mensen, beesten, vissen, alle redenloze en levenloze schepselen, zelfs de stenen in de wand, de balken in het huis, waren tegen mij ontstoken, en al wat ik daar opnoemde riep als met luider stem mij toe: *vervloekt zijt gij boven alles!* Waarover ik het dan ook uitschreeuwde met Kain, dat mijn zonden groter waren dan dat dezelve vergeven konden worden. Ik was door angst der hel zo getroffen, dat ik als ontwijfelbaar zeker de dag mijns doods, alsmede de ure daarvan meende te zien, zoals ik dan ook op eersten donderdagnacht een groot rumoer en geklop hoorde, waaromtrent mij als gezegd werd, of als in mijn verbeelding opkwam, dat men bezig was met het schavot op te richten, naardien God de rechters geboden had, mij op te hangen en tot een toonbeeld van Zijn ongenoegen te stellen.

Ik was toch in de heilige neusgaten van de rechtvaardigen God als een stank op aarde, welke moest weggeruimd worden, want ik zag mij in Gods eigen licht, wegens erfelijke en dadelijke zonden, zo volmaakt kwaad als de duivels.

Het gebeurde eens op een avond, bij het vuur aan de haard mij bevindende, dat de duivel met een groot gedruis door de schoorsteen kwam, zodat ik hem hoorde en zag, zonder er enige gedaante van te maken, hoe hij was. Als God mij toen niet voor hem verborgen en ondersteund had, zou ik van verschrikking gestorven zijn.

Het beliefdde de oneindige Wijsheid, God de Heilige Geest, mij toen te bepalen en te laten zien, hoe de duivels, volmaakt goed van God geschapen waren, zoals ik ook in Adam, en hoe wij beiden ons beginsel niet bewaard hadden, maar door ongehoorzaamheid beiden moedwillig en vrijwillig van God zijn afgevallen, en van volmaakt goed tot volmaakt kwaad vervallen. Wel is waar, de duivel een boze geest zijnde zonder lichaam, en ik een boze geest met een lichaam, zo waren de duivelen, als Gods troon omringende, niet aangezocht tot verleiding, afval en zonde, zoals ik in Adam in het Paradijs. Maar God had mij volmaakt goed geschapen, zoals de duivelen, en gesteld in die edele lusthof, en mij daar volmaakte vruchten in overvloed tot spijze gegeven; en God, de Almachtige Schepper, die nu alles zo volmaakt geschapen had, zijnde een Soevereine en vrijmachtige Heere over alles wat Hij geschapen had, gaf mij

in Adam onmiddellijk goede, heilige en rechtvaardige wetten, waartegen ik in Adam moedwillig en vrijwillig zondigde, en dus zomin mijn beginsel bewaarde als de duivelen. Maar ik, een lichaam omdragende dat door de bedorven geest of de gans bedorven natuur zo aangestoken en verpest is geworden, dat ik zondaar en gans verdorven geboren ben, dat lichaam is dag en nacht werkzaam geweest in het uitoefenen van zonden van allerlei soort, zelfs van gruweldaden en doodzonden, boven alle mensen, die van de beginne in de wereld geleefd hebben, dit alles zo inziende, was ik als in banden des doods, zeer gedrukt en neergebogen, en gans hopeloos om zalig te kunnen worden. O, hoeveel beter waren dan nu de duivelen in mijn ogen dan ik was, zodat ik de duivelen prees en meer ere waardig keurde dan mijzelf; ja, ik zou gewillig, zoals een knecht achter zijn heer gaat, als met zijn hoed in de hand, uithoofde van de voortreffelijkheid welke hij in zijnen heer bekent te zijn, met evenveel beleefdheid en eerbewijzing achter de duivelen hebben kunnen gaan, omdat zij zoveel beter waren dan ik, als ik naderhand heb kunnen doen, uit hoogachting en eerbewijzing voor mijn zozeer geliefden Erfstadhouder, de **Prins van Oranje-Nassau, Willem den Vijfden**.

O! Wat was ik tevoren een wreed en trots monster geweest, en als een kind, van mij zelve niet anders wetende, dan dat mijn zonden, met Kain, groter waren, dan dat zij vergeven konden worden. Het werd mij dan ook als aangezegd, dat God verboden had voor zulk enen, die gezondigd had tot de dood, voorbiddingen te doen, alsof God tot Zijn volk gezegd had: *bidt voor zulk enen niet, want Ik zal u niet horen!*

Maar, hoe wonderlijk zijn Gods wegen! God zond iemand tot mij met een boodschap in de mond van een vroom man, **Abraham Janse**², die mij liet aanzeggen, dat zijn gebed voor mij niet alleen gehoord, maar ook verhoord was. Zulks was voor mij op die tijd als koud water op mijn zo treurige ziel, en daar schepte mijn ziel enige troost uit, ofschoon slechts voor weinig tijd, want ik verviel opnieuw tot diepe droefheid en rouw wegens mijn hopeloosheid om zalig te kunnen worden, terwijl ik anderen achtte en roemde of prees in hunnen staat, dat zij zo gelukkig waren in mijn ogen. Dezen dan, mij in die treurige omstandigheid ziende, zoals zij mij nooit tevoren gezien hadden, stonden verslagen op mij te kijken. Een weinig tijds daarna, opende een hunner zijnen mond en zeide, dat ik gelukkiger was dan zij waren.

Wat stond ik op dat zeggen wonderlijk te zien! Zij gaven mij als te kennen, dat ik bekeerd was, en dat zij nog onbekeerd waren. Zulks was mij nog van geen mens gezegd, ofschoon het van achter is bevonden geweest te zijn de waarachtige waarheid Gods en toch kon ik zulks, als Maria, niet in mijn hart bewaren. Wat gemelde Abraham Janse betreft, van dezen heb ik wel gezegd, bij gissing zoals men nu met het dagelijks geloof doet: het geloof is maar een gissing of een mening, hetwelk niet van enige waarde is. Maar God de Heilige Geest heeft mij in Zijn eigen licht laten zien, hoe die man Zijn beeld droeg, hetgeen ik dan ook na die dagen in hem zo klaar gezien heb, dat ik van liefde weende over zijn zaligheid, zodat ik in de tranen wel kon worden gewassen.

² Janse woonde te Schellag. De afstand tussen Schellag en de Oranjepolder achter Kleverskerke, wat vroeger niet zo groot, omdat het Kanaal door Walcheren er nog niet tussen lag.

Maar om weder te keren, hoe wonderlijk zijn Gods wegen! Altoos bleef er op de grond van mijn hart een begeren liggen, een verlangen naar God, om God te mogen dienen, zodat mijn hart min of meer bezet bleef met kommer, hoewel de bange weeën die kommer gedurig onderdrukten, wanneer ik weer inzag, dat ik vanwege mijn gruwelen en grote zonden God zelfs onteerde met mijn bidden. Ja mijn bidden scheen maar voor God een getier maken, als zijnde een stank in de heilige neusgaten van God. Ik wist alsdan ook weer niet beter, of, indien ik voor God op mijn knieën nederviel, God de aarde zou openen, en ik als Korach, Dathan en Abiram, levendig ter hel zoude varen.

Geliefden! gij zult nu wel in verwondering vragen, of ik alsdan het bidden, het aanroepen van God in zulke dagen van benauwdheid naliet. O neen! Maar dan bad ik staande, mijn handen zo goed als ik kon, naar de hemel uitbreidende, bevende en sidderende, met het vonnis des doods voor ogen!

Eten of spijs gebruikte ik zo weinig, dat het ongelofelijk is, maar drinken daarentegen zoveel als onbegrijpelijk, welke dorstigheit ontstond uit de zware kommer en duivelsangsten der ziele, waaronder mijn lichaam zo zeer leed, dat het zweet mij aan alle zijden uitbrak. Wat slapen betreft, ik zo zeker de dag mijns doods meende te weten, en zelfs het uur waarop ik sterven moest, had ik in mijn hart zulke vaste voornemens genomen, om aan deze zijde van de eeuwigheid niet meer te slapen, dat ik, hoe lang weet ik niet, maar toch lang zonder slapen geweest ben.

Met zulk een verslagene, door helsangsten omringde en met het vonnis des doods beladene ziele, en een vermoeid en afgesloofd lichaam, had ik mij eindelijk nedergezet en was ik in slaap gevallen. Wakker geworden zijnde, o, wat was ik dan weer bedroefd, die zo zeer korte ogenblikken van mijn leven dor de slaap verloren te hebben. Wat had ik dan hierover niet een hartelijk berouw en diepe smart! Doch van achter heeft God mij laten zien, dat mijn slapen niet was ontstaan uit zorgeloosheid, maar dat ik alleen, zoals de Discipelen, van droefheid in slaap gevallen was.

Tot hiertoe wist ik zomin van Jezus Christus, als dat Hij het enige Middel was, om zalig te kunnen worden. Maar, als vroeger, weer in mijnen desperate toestand vervallende, kwam God de Heilige Geest, en roerde mij aan, en kwam met mij als in een mondgesprek, zeggende, dat ik zoveel prijs stelde in de hemel en in de zaligheid, en of ik Hem daar nu wel om aanbidden kon. Maar hoe onbekwaam ik mij daartoe zag en gevoelde te zijn, is niet om uit te drukken; dat liet God de Heilige Geest mij in Zijn eigen licht zien, zoals ik het nooit geweten of gezien had.

O! hoe beleed ik dan, niet oprecht aan God, hoe onbekwaam ik was om de hemel of de zaligheid te bidden. Waarop dan God de Heilige Geest mij te verstaan gaf, of ik dan niet een zucht daarvoor wilde geven, en dat ik dan den hemel zoude verkrijgen. Doch ook hiertoe zag en gevoelde ik mij onbekwaam, al werd ik hiertoe door God van de hemel aangezocht, en daarop de hemel beloofd. Wie, die in het licht Gods zijn onvermogen ziet, zal in staat wezen om zulks in kracht te kunnen te kennen geven!

Zoo maar steeds de laatsten slag wachtende van de rechtvaardigen Rechter van hemel en aarde beliefdde het God de Heilige Geest onmiddellijke kracht van Zich te laten uitgaan, en mij gevoelig aan te raken, niet ongelijk als wanneer God het natuurlijk leven van een mens wegneemt, van onderaf begint hij te sterven. God de Heilige Geest raakte mij dan zeer gevoelig aan en daar geschiedde zulk een wonderwerk Gods aan mijn lichaam, welke kracht Gods als vanonder opdrong, en met een gevoelige roering mijn gehele lichaam doortrok, en zo tot aan mijn harte kwam; maar in plaats van nu te sterven, werd mijn hart of mijn geest, met vader Jacob, levendig. Welk een onuitsprekelijke verandering! Zo zeker gelovende, de tijdelijke en eeuwige dood te zullen ondergaan, werd mij nu als het leven geschonken! Mijn hart werd veranderd, mijn gezondheid verrees, ik werd zo buigzaam, zo moedig. O, wat viel ik nu zoet en zacht naar God toe, en de Heilige Geest was zo goed, ontnam mij alle wapens, en schonk mij onuitsprekelijke blijdschap.

God de Heilige Geest, door Zijn Eigen genade gewonnen om mijn ziel door Zijn onmiddellijk licht zo te verlichten, liet mij zien de Goddelijke heerlijkheid, welke in die deugden en volmaaktheden Gods was, namelijk Zijn vlekkeloze heiligheid en Zijn onkreukbare rechtvaardigheid, waarvan ik alvorens de minste beseffens of denkbeelden niet had kunnen maken. Hetgeen ik altijd uit onkennis van God, in die zoo God verheerlijkende deugden, uit het verbroken werkverbond, op mijn wijze, gebeden en schoon gesproken had tot God, dat Hij wilde enige verandering maken in die deugden, - het was uit onkunde of blindheid, niet wetende of begrijpende, dat die deugden God Zelve waren, en zo begeerde ik van God, dat Hij een veranderlijk God wilde zijn of worden.

Maar nu, wanneer het God de Heilige Geest beliefd heeft, Zijn heerlijkheid aan mijn ziel te openbaren, wat was nu die God niet lief en waardig om gediend te worden, in het afgetrokkene alleen om die deugden in God. Wat stond Gods ere bij mij nu niet veel hoger in prijs dan mijn zaligheid; want nu had ik Die heilige en rechtvaardige God meer lief dan ik immer in staat zal zijn te kunnen uitspreken. Wat was die God, in deze zo God verheerlijkende deugden en volmaaktheden, aan mijn ziel nu dierbaar, en voor mijn ziel onuitsprekelijk zalig. Nu mocht God al met mij doen, dat Hij heilig, rechtvaardig wilde. Nu zou ik wel wrake aan mijzelf willen uitgeoefend hebben, dat ik zo vrij- en moedwillig tegen zulk een oneindige liefde en zulk een dienenswaardig, heilig en rechtvaardig God zo zwaar gezondigd had, voor Wie ik vroeger zo gevreesd had, maar nu, voor de eerste maal mijns levens, wegens de heerlijke deugden, welke ik in God zag, zulk een liefde in mijn hart ontstoken gevoelde door God de Heilige Geest.

Nu ondervond ik iets van die vrede op aarde, en van dat welbehagen Gods in mijn hart. Wat was er een blijdschap, welk een wonderlijke verandering, vergeleken bij vroeger, toen hemel en aarde tegen mij ontstoken waren! Het was overal: *vervloekt is hij, die niet blijft in alles wat geschreven staat in het boek der Wet, dat hij dat doet!* Maar nu was het: *Ere zij God in de hoogste hemelen, en vrede op aarde, in de mensen een welbehagen!* Nooit zal ik in staat zijn, die zoete vrede, welke ik toen genoot, naar waarde uit te drukken. Ik was, in mijn ogen, dood geweest, maar nu weder levendig geworden.

Mij bepaald ziende tot hetgeen de opstellers van onzen Catechismus, die heilige mannen, door God de Heilige Geest gedreven zijnde, gesproken hebben in de 5den Zondag: *"Aangezien wij dan, naar dat rechtvaardig oordeel Gods, de tijdelijke en eeuwige straf verdiend hebben, is er enig middel, waardoor wij deze straf ontgaan mochten en wederom tot genade komen?"* Zo liet God de Heilige Geest, in Zijn eigen

onmiddellijk licht, mij klaar en verstaanbaar zien, dat er een Middel was, om zalig te kunnen worden, hetgeen ik vroeger, in dat Goddelijk licht, nooit gezien of geweten had.

Nu verstond ik eerst, wat Paulus bedoelde, toen hij zeide: *ik ben der wet gestorven, opdat ik Gode leven zoude*. Ik had tevoren mijn zaligheid in mijzelf gezocht als in de dood, maar nu de blijdschap, welke toen mijn ziel genoot in dat licht, dat er een Middel was om zalig te kunnen worden, buiten mij zelve gevonden.

Wat werd mijn hart nu niet omgezet, en welk een ganse omwending had er nu in mijn gemoed plaats! Alle slaafse vrees, de schrik en angst van mijn hart verdween; nu aan de wet gestorven zijnde, was ik van onder hare heerschappij verlost.

Na dezen nooit mijn zaligheid meer in de wet gezocht hebbende, was ik door God de Heilige Geest van onder de veroordelende en verdoemende macht van de wet ontzet. O! wat stond ik nu wonderlijk als in verwondering over mij zelve te zien, als nu rust, vrede en blijdschap in mijn hart gevoelende. Doch het was: *nu wel verblijd, maar nog niet gered!*

Ik was nu wel van die *onmogelijkheid* om zalig te kunnen worden overgebracht tot een *mogelijkheid*; dan, of ik zalig zou worden, dat was nog geheel voor mijn ogen verborgen.

Geliefden! Men mag in deze donkere dagen leren, of de mensen trachten wijs te maken, alsof die Weg of dat Middel van zaligheid door naarstigheid van hun plichten te doen, vooral van bidden en andere goede werken, zonder zulk een almachtige kracht van God de Heilige Geest daartoe nodig te hebben, verkrijgbaar is. O! wat zullen vele mensen hiermede bedrogen uitkomen, gelijk de dwaze maagden; want de algemene genadegaven, welke God de Heilige Geest uit- of medegedeeld en geschonken heeft aan alle mensen van alle eeuwen, eens tezamen genomen, zijn daartoe niet toereikend. Het enige Middel, dat God de Heilige Geest alleen bekend maakt in Zijn onmiddellijk zaligmakend licht aan Zijn uitverkoren geslacht, die van geestelijk dood geestelijk levendig zijn gemaakt, en door Zijn almacht krachtadig geroepen; die door de geestelijke kennis aan erf- en dadelijke zonden zich in de spiegel van Gods heilige Wet gans verdoemelijk zien, en zo heilig wanhopende, in hun oog zo zeker zich verloren rekenen, als de duivels verloren zijn, aan dezulken ontdekt Gods Geest dat enige Middel; maar niet aan de bovengenoemden, die door de algemene genadegaven, hoe hoog dezelve ook mogen gaan, slechts roepen: *Heere! Heere! doe ons open!*

Evenwel blijft dat enige Middel voor hen zo verborgen als voor de duivelen, want het is alleen het vrije welbehagen Gods, waaruit alles voortvloeit, dat God Zijn van eeuwigheid geliefd en uitverkoren volk door zulk een hogere hand, door Zijn Heilige Geest, geleidt. En dit gaat verre, oneindig ver boven het begrip der verstandigste geesten, die er ooit in de wereld geweest zijn. O, wat heb ik menigmaal staan zien, als een mens klaagt over ellende, hetwelk maar in zijn verstand zit door een ontwaakte consciëntie, dat men dezulken naar Jezus wijst, om van Hem gebruik te maken, zonder kennis aan Jezus en ook zonder begeerte naar Jezus. Wat zijn er toch in onze dagen verleiders opgestaan! *Onbekend blijft* toch zoowel in de natuur als in de genade, *onbemind*.

In Gods onmiddellijk licht geloofde ik dan nu, niet alleen dat er een Middel was, maar ook, Wie het Middel was, om de vorengemelde straf te ontgaan, dat was nu de Heere Jezus Christus. Die was in de wereld gekomen om zondaren zalig te maken, waarvan

ik, boven alle mensen, wel de voornaamste was. God de Heilige Geest had mij dat zeer klaar geopenbaard, en *mij uit de Wet in het Evangelium overgezet* door een zo wonderlijk vuur, waarmede God de Heilige Geest alleen maar de Zijnen overzet. Daardoor was er een onuitsprekelijke verandering in mij ontstaan; het was, of ik andere ogen en oren verkregen had. Wat stond ik wonderlijk over mij zelve te zien! Mijn hart, dat voorheen was geweest als van iemand, daar geen zucht uit kon, en bovendien als een uitgedroogde beek was, gevoelde ik nu enigszins zachter en buigzamer. Maar, met dat alles bleef ik een arm en ellendig, onkundig mens, geheel blind voor de weg van vrije genade in Christus. Nochtans, ik had nu tot zaligheid mijner ziel gezien, dat er een Middel was waardoor ik zalig kon worden, en dat was de Heere Jezus Christus, Die in de wereld was gekomen, om zondaren zalig te maken; maar of Hij nu ook voor *mij* in de wereld was gekomen, dat wist ik niet. Zo diep vervallen in het werkverbond, dat verbroken was, had ik eerst mijn knieën als in stukken gekropen, om God te willen bewegen dat Hij van Zijn rechtvaardig recht enigszins wilde afstaan, en nu door Gods wonderdoende genade in het Evangelium gebracht, viel ik, zulk een ellendige en onkundige in de weg van verzoening, in een andere strik, *en ging met het Evangelium op een wettische wijze werken, en wilde Jezus gaan bewegen, als Zaligmaker, ook mij te willen zaligen, en dat alleen uit gebrek aan kennis van Jezus, door welke blindheid en onkunde in de weg Gods tot zaligheid ik nog bekommerd over mij zelve bleef, alsof mijn weg nog niet goed was, want ik was nu wel geen zo verschrikkelijk zondaar meer in mijn ogen, maar toch nog een blijvend zondaar.*

Geliefden! Het was toen met mij, als het, naar Gods beloften, zal blijven tot aan de voleinding der wereld, dat alle dingen dengenen, die God liefhebben, moeten medewerken ten goede. Want God de Heilige Geest is de oneindige Wijsheid zelve, en dus de voortreffelijkste Leraar; het is God, die alles in allen werkt, ook de kommer werkt, en het bidden uit die kommer, zodat de kommer mij niet ledig en werkeloos liet.

Wat had er toen niet bij mij als een gedurig bidden als zonder ophouden plaats; het waren overal bidplaatsen, niet alleen in een binnenkamer op mijn knieën, maar in mijn gaan, staan en liggen, zelfs wandelende of reizende, hetwelk Gode overal even aangenaam was en welgevallig, omdat het wel bidden is en blijft een onmiddellijk werk des Geestes, waardoor de bidder de waarheden in zijn hart ontvangt en Gods Woord hem als op de lippen gelegd wordt. Zelfs onverwachts werd mijn ziel opgewekt tot het gebed, zodat ik soms al aan het bidden was eer ik het wist. O, hoe onderscheiden zijn de leringen van God de Heilige Geest met Zijn arm en ellendig volk, wanneer zij voor de vlekkeloze spiegel van Gods Wet gesteld worden, of zelve in het aangezicht van Jezus Christus als Zaligmaker zien. *De Wet werkt toorn*, of God komt daar voor als een vertoornd Rechter, die de zondaar zo rechtvaardig veroordeelt en verdoemt, en het Evangelium is een blijde boodschap, welke de arme zondaar naar Jezus trekt, die hem roept en als balsem giet in de wonde, welke hij door de Wet verkregen had.

God de Heilige Geest roept toch de arme ellendige zondaar altijd bij zijn rechten naam, hetzij in de Wet of in het Evangelium. En hoe wonderlijk is de leiding van God de Heilige Geest, welke mij van tijd tot tijd bepaalde bij mijn blindheid, en Die mij op zekeren tijd liet zien hoe de blinde Bartimeüs bij Jericho aan de weg zat te bedelen, en horende, dat Jezus aankwam, geloofde dat deze God was, en nu, uit gevoel van zijn blindheid, hetwelk de Heilige Geest in hem werkte, zonder ophouden riep: "*Heere*

Jezus Gij Zone Davids, ontferm U mijner!" En al wilde de schare hem doen zwijgen, dat was als olie in het vuur; hij riep des te meer, want het vuur, dat Jezus door Zijnen Geest aansteekt, kan door de wereld niet uitgedoofd worden.

Wat zag ik dan toen klaar in Gods licht mijn blindheid en wat riep ik toen ook om van Jezus ziende gemaakt te worden. Hij was nog dezelfde God, dezelfde Heere Jezus, die Bartimeüs genezen en geholpen had; die kon mijn verblinde ogen der ziel ook verlichten, mij ook verlossen, mijn zonden verzoenen en mijn Zaligmaker willen zijn.

Als God werkt, wie zal het dan keren? Daar was geen stillen aan, maar een aanhoudend bidden en roepen, dat Jezus zich wilde ontfermen over zulk een blinde zondaar. Niemand denkt toch, alsof ik nu een minder zondaar was in mijn ogen, dan nog onder de Wet zijnde, o nee! dat zij verre! Doch ik had nog gene verzoening genoten; ik was nog niet door dat alverzoenend bloed gereinigd; mijn zonden waren nog niet weggenomen, maar ik zag dezelve nu als in een ander licht.

Het is gebeurd, en wel somtijds gans onverwachts, dat God de Heilige Geest met Zijn onmiddellijk licht mijn ziel verlichtte, waardoor ik zulk een inzicht in mijn hart kreeg, dat ik de hoegrootheid en hoeveelheid mijner zonden als kon overzien, waardoor ik in mijn ogen zo slecht was, dat ik wel duizend vreezen had tegen een hoop, of Jezus mij wel in Zijn gemeenschap kon willen. Want mij werd als aangezegd, dat er van de beginne destijds zulk een als ik niet was zalig geworden. Ik was geen mens zoals andere mensen, en dat bekommerde mij dan weer zo zeer, dat hemel en aarde mij als te eng waren.

Maar dan hoorde ik onverwachts weer een roepstem: *die slecht is, die kere herwaarts!* Hoe wonderlijk was mij zulks, dat Jezus slechten riep; waarop ik dan antwoordde en zeide: *"Wel, Heere Jezus, ik ben zulk een allerslechtste!"*

Was die roepstem intussen met kracht, en steeds door mijn hart gaande als een zielroerende stem, zo genoot mijn kleine en laag gezonken hoop daaronder nu en dan enig voedsel en opbeuring, en mij alzo als nader bij de hemel gebracht ziende, vraagde ik, of Jezus wel zulk een slechte zou willen hebben en helpen, omdat er nooit een zo groot zondaar op aarde was geweest als ik, en er dus zeker geen zo was zalig geworden; zodat, indien Jezus mij wilde zaligen, kon er geen groter wonder zijn gebeurd, van dat God de wereld geschapen had.

Zoo gedurig heen en weer geslingerd tussen hoop en vrees, was het intussen weer God, Die onveranderlijk is in al zijn deugden, en Die wegen en middelen weet, hoe en waar de treurigen zullen vertroost worden, en bracht mij in gezelschap of samenkomst van een of ander van Zijn volk, die God te spreken gaf uit hun hart en weg, hoe God hen bekeerd had en wat zij al ondervonden hadden; hoe zij God hadden leren kennen in zijn deugden en volmaaktheden, en zichzelf in de hoegrootheid van hun ellendigheid; hoe waardig, hoe onuitsprekelijk waardig die God was om gediend te worden; hoe gewillig zij zich aan die God verbonden hadden; hoe God hen voor de vlekkeloze spiegel van Zijn heilige Wet gesteld had, en hoe zij daarin hun zonden hadden leren kennen, en wat zij op die weg zo al ontmoet hadden. O, dat was mij somtijds zo wonderlijk! God wilde hen gebruiken; zij bespraken Zijn eigen weg en werkzaamheden, waaronder God mijn hart opende als dat van Lydia, en waardoor mijn moedeloos treurige ziel, die zo neergebogen lag, bij mijn kleine hoop om zalig te worden, zo zeer gesterkt werd, dat ik niet zwijgen kon en uitriep: *wel, God! is dat genade? Dan heb ik ook genade!* O, welk een hoogachting vatte ik voor die mensen op

en wat had ik hen lief, want door het licht van God de Heilige Geest werd in hun bijzijn mijn treurige ziel dikwijls opgebeurd, en hoopte ik, dat God het met mij ook zo mocht maken!

Hoe meer ik nu zo mijn zaligheid in Gods hand kon overlaten, hoe levendiger mijn hope en hoe sterker mijn verwachting op de zaligheid was. Maar, in zulke troostelijke zielsgestalten kon ik mij zelve niet altijd houden of bewaren. O neen! zulks duurde somtijds zeer kort. Gods Geest leidt Zijn volk zo, boven het bereik van de allerverstandigste natuurkenners, door de woestijn van de wereld, dat er weer donkere wolken oprijzen. Want mijn weg en lotgevallen in de wereld had ik niet met veel andere mensen gemeen, zodat ik daarvan hier een korte opening wil doen.

Na **vijf maanden en vijf dagen** geen gemene **gevangenis** ondergaan te hebben, werd ik uit de Zeven Provinciën onze Vaderlands gebannen, en moest ik geboorteland, beroep, vrouw en kinderen, vriend en maagschap verlaten. Dat afscheid, hetwelk ik nam van vrouw en kinderen, van vrienden en bekenden, zal ik nimmer vergeten; wat een harde post was dat, en hoe schreide ik!

Uit de **Oranjepolder** van mijn hofstede alleen naar **Arnemuiden** gegaan zijnde, scheepte ik mij daar in, in het bijwezen van een Veeerse gerechtsdienaar, die over mij de wacht moest houden, of ik wel wegvoer.

Met een hoogaarts afgevaren, omstreeks half 5 uur in de namiddag van de **14 April 1779**, werd ik bij zonneondergang nabij **Breskens**, aan het eiland Kadzand aan land gebracht, en stapte zo in een vreemd land, waarin ik maar twee mensen, en dat nog slechts in geringe mate, kende. Doch, in dat gezegend land zijnde, gaf God mij gerade in de ogen van het gewone volk des lands. Met mijn hart aan mijn land en volk gehecht blijvende, verkoos ik met mijn lieve vrienden, **Willem Pieterse Lous**, mijn slaapkameraad zijnde, op Breskens te verblijven, als zijnde het naaste aan ons Vaderland palende, hetgeen ons door Gods albestuur bijzonder gelukte.

In de bakkerij, waar wij onze verblijfplaats kregen, en waar het ons naar het vlees zeer aangenaam was, zouden wij gaarne hebben blijven vertoeven. Doch Gods gedachten waren hierin ook weer zeer onderscheiden van de onze, want na verloop van enige weken werden er brieven of plakكاتen gezonden van de **Regering van het Sluisse Vrije**, welke het bewind voerde als over het gehele Land van Kadzand, en een groot gezag had, inhoudende, dat wij ons van daar moesten verwijderen. Niettegenstaande nu Breskens nog zijn eigen recht als heerlijkheid bezat, zo was de regering over die plaats thans evenwel in handen van een Roomse heer; die meer gevreesd werd dan God.

Door onze uitbanning verkeerden wij natuurlijk in een ongunstige naam, en vooral ik, die zich verzet had tegen de onwettelijke tolerantie van de **Regering te Vlissingen**, dat aan de Roomsgezinden aldaar een kapel of kerk zou worden gepermitteerd, om hun Roomse godsdienst in het openbaar te mogen uitoefenen. Wij hoorden, dat de Regering van Breskens aangezocht was om ons van daar weg te sturen, naardien men ons noch lijden, noch verdragen kon. Vreemd scheen het intussen, dat mensen, die wegens begane misdaden gestraft worden, bij het volk waaruit zij verdreven en verbannen werden, nog zo aangebonden bleven. Dit toch bleek uit degenen, die ons van daar kwamen bezoeken en die ons ten sterkste terug begeerden, en waarom de vromen God ook zo vuriglijk gesmeekt en gebeden hebben. Ja, zeer velen, en vooral de vrome, wijze en ervaren mannen in de zaken Gods, en dus het beste deel des volks, zij kwamen ons opzoeken en schreiden ons na, waardoor God zelf onze onschuld kenbaar maakte onder het volk des lands, waar zij nu verkeerden. In plaats van zich voor ons te schamen, stelden velen hunner er een eer in, om ons wel te doen. God ging zo als voor ons aangezicht, en het was, alsof in Zijn Naam werd uitgeroepen: *Vreest niet, gij wormke Jakobs, gij volkske Israëls!* Het is uw God, Die zegt: *Vreest niet voor lijden en verdrukking, terwille van God en zijn zaak!*

Hoe donker onze weg dan ook begon te worden voor het uitwendige, door vervolging van de vijanden, wanneer er geruchten kwamen, waaraan men enig geloof moest geven, dat de vijanden tegen Gods kerk raadslagen hadden genomen, om ons te verdrijven van Breskens, waar wij zeer gaarne wilden blijven, en waar velen van de ingezetenen ons ook volgaarne wilden houden, zo toonde God echter allerduidelijkst

met ons te zijn. Hoe meer de vijanden zich opmaakten tot vervolging, hoe meer ontferming God werkte in de harten des volks, zodat God altijd onzen weg zelf gericht heeft, en niet wij, die onzen weg niet kenden.

God, Die Zijn volk leidt door wegen die zij niet geweten, en door paden die zij niet gekend hebben, heeft intussen wonderbaar voor mij gezorgd, en stelde bij mij als tot een bijzondere handleiding, een liefdevriend en broeder in Christus, **Willem Pieterse Lous**, die God bijzonder heeft willen gebruiken en dienstbaar maken tot mijn lering, onderwijzing en vertroosting op de weg des levens. En daarbij zond God bij gelegenheid tot ons mijnen vriend en broeder in de verdrukking, **Cornelis de Korte**, een man met bijzondere genadegaven én bekwaamheden, die wist wat het was, als een zondaar gezaligd te worden.

Bij ons gekomen zijnde, wilde hij altijd de nacht overblijven, om tussen ons beide te liggen; wij sliepen dan weinig, daar hij mij steeds uitlokte tot praten, niet om van mij te weten, dat God mij genade gegeven had, maar om de tegenwoordige gestaltenis mijner ziel te vernemen. Hij was, door Gods genade, een wijs man, die knopen wist te ontbinden, en zag ook wel, waar het mij haperde, dat er hoogten van zonden bij mij waren als bergen, waarover ik niet zien kon, en die ik hem niet openbaren kon vanwege derzelve gruwelijkheid. Hij sprak dan ook wel eens, dat er niemand te lang of te veel of te gruwelijk kon gezondigd hebben, en wees dan op de moordenaar aan het kruis en op Manasse; welke liefde Jezus had voor zulke grote zondaren, en hoe gewillig Hij was, om zelfs de grootste zondaren te zaligen, aan wie God de Heilige Geest door de Wet de grootheid van hun ellendigheid had bekend gemaakt. O, wat heeft God die man niet willen gebruiken, om mij een woord ter rechter tijd toe te spreken, en om mijn lasten te helpen dragen.

Geliefden! altijd zal ik moeten erkennen, dat God een wonderlijke leiding met mij hield, onderscheiden van meest alle andere mensen. Ik was een, die gevangen was geweest en van de rechters als een oproermaker, veroordeeld en gebannen. Het liefde God de Heilige Geest mij te bepalen en te doen zien, dat de **Heeren van de stad Veere** slechts hadden moeten dienen als werktuigen in Gods hand, om mij tot God te brengen, ja alle mensen, zelfs de duivelen niet uitgesloten, hadden als een herdershond, dienstbaar moeten zijn om een afgedwaald schaap bij de kooi terug te voeren. De Rechters van Veere; zij hadden mij wel zeer zwaar gedrukt in een strenge gevangenis, en, zoals zij voorgaven, in plaats van mij op het schavot te doen geselen, een zware geldboete opgelegd; maar ik achtte dat nu goed geweest te zijn, en al hadden diezelfde rechters mij van die boete iets terug willen geven, al ware het geweest de waardij van een stuiver, ik zou het van hun hand niet hebben willen aannemen; het zou mij geweest zijn als een beker vol vergif om te drinken. O, wat had ik die Heeren Rechters nu lief, omdat zij dienstbaar hadden moeten wezen, om mij tot God te brengen.

Als ik dan zo nu en dan door God de Heilige Geest in een zoete, zielsverkwikkende gestaltenis werd gebracht, dan was ik niet ongelijk aan een reiziger, die in een herberg komt waarin hij zeer aangenaam getrakteerd wordt, waardoor hij zich niet alleen aangenaam verkwikt ziet, maar ook een zoete rust geniet voor zijn vermoeide ziel, hetwelk hem zo streelt, dat hij, met Petrus, daar wel tabernakelen zou willen bouwen, zonder te denken aan het voortzetten van zijn reis. O, wat was mijn ziel dan dikwijls nog blind, door de vrucht voor de boom te houden.

Maar dan beliefdde het God de Heilige Geest ook weer, mijn dwaalzieke ziel in Zijn licht te onderwijzen, door mij te laten zien hoe verkeerd ik geoordeeld had over die zoete gestaltenissen, welke ik als aangebeden en voor mijn Jezus gehouden had, en hoe klaar ik nu zag, *Jezus daarin nog te missen*. Ja, hoe meer de liefde Gods in mijn hart door God de Heilige Geest werd uitgestort of opgewekt, of hoe hoger dat licht Gods in mijn hart opging, hoe klaarder ik het gemis van Jezus zag. Dan was het met mijn ziel zoo gesteld, als men van de bruid in het Hooglied van Salomo leest: *ik zocht Hem, maar ik vond Hem niet!* Ook niet geheel ongelijk aan een reizend man, die een zeker doeleinde heeft, waarin hij groot belang stelt, en die met grote vreze bezet is van tekort te zullen komen, zoals men leest van die ongelukkige doodslager, die, met kommer bezet, vreest, dat de bloedwreker hem achterhalen zal eer hij in de vrijstad is gekomen, of als Lot, die zich om zijns levens wil haastte om van Sodom te vlieden en behouden binnen Zoär te komen.

Wanneer een mens in de wereld op iets het oog heeft, waarop hij grote prijs stelt, en dat hij ziet niet te kunnen ontberen, wat zal zulk een mens niet rusteloos zoeken om dat zo vurig begeerde te verlangen! En zo was ik dan ook. Het gemis van vaderland, goed en bloed, van vrienden en bekenden, en dat op zulk een wijze, ja, dat was mij als ondragelijk, maar hoeveel ondragelijker was het voor mij, bij het licht van God de Heiligen Geest, *het gemis van Jezus* te zien. O, die ware toestand laat zich niet beschrijven! Die destijds met mij omgingen en anderen, die mij naogden, hebben wel moeten menen, dat er iets aan mijn verstand haperde. Er was toen in mij een rusteloos zoeken naar die Jezus, die ik nu anders zag en wist en gevoelde, dat ik Hem miste. Ik zocht Hem overal in alle hoeken, dag en nacht. Er was toen een bidden in mij als zonder ophouden, om Jezus te mogen vinden, een vragen in mijn hart naar Jezus, als het hoogste belang stellende in Jezus! En van achteren ziende, wat was of leefde ik toen nabij Jezus; evenals de Emmaüsgangers werden mijn ogen ook toen gehouden, dat ik Hem niet kende, daar ik in eigen ogen mij als te groot zondaar kende, dan dat Jezus mij zou willen hebben. Doch, hoe wonderlijk is de alwijze leiding van God de Heilige Geest! Hoe nader bij Jezus als Zaligmaker, hoe onzaliger en zwaarmoediger de onzalige zondaar zichzelf ziet!

Geliefden! Ofschoon ik door Gods wonderdoende genade al zeer los van de wereld was gemaakt, en het mij maar te doen was om God te mogen dienen, waarin ik mijn grootste heil of geluk gelegen achtte, nochtans was ik in de wereld en onder de macht van anderen gesteld, en dat wel onder harde heren, aan welke wij ook, zoowel als aan de zachte, gehoorzaamheid verschuldigd zijn.

Wij waren uit ons Vaderland verdreven, gebannen en veroordeeld, omdolende, als een vogel buiten zijn nest, rondzwerfende, nochtans met een trek in het hart naar ons Vaderland, want God had ons niet losgemaakt van ons volk en onze geboortegrond. Nu had de Regering van Breskens, van hare zijde een ongoddelijk, en aan onze zijde een pijnlijk gebod laten afkondigen, hetwelk ons tot droefheid verwekte. Dit geschiedde nu wel niet bij geval, maar werd door God zo bestuurd. Wie intussen in die middellijken weg zo al heeft moeten dienen, om de Regering van Breskens op te zetten of aan te sporen om ons weg te sturen, is voor ons altijd donker geweest en gebleven.

Is het geschied om die Roomse ambachtsheer, of ook wel om de heer **Bailliu Ferleman** van het Sluisse Vrije, die ons ook betoonde vijandig te zijn, te believe? Het is ons onbekend; maar aannemelijker is het vermoeden, dat wij zulks te wijten hadden aan de heer **Jan Willem Ermerins**, destijds Bailliu van de stad Veere, die in

deze zijn functie over mij en anderen in het vonnissen mede werkzaam was geweest., Deze had toen veel invloed te Sluis, waar hij, als een eigen huis bezittende, de winter steeds doorbracht, en die altijd getoond had een groot vijand te zijn van God en zijn zaak.

Dan, hoe dit ook zij, ons werd bij publicatie en door den gerechtsdienaar aangezegd en gelast, ons van Breskens te verwijderen, hetgeen voor ons in de eersten opslag een harde boodschap was, waar wij veel tegen hadden, zodat wij zelfs nog enige dagen daar in stilte zijn verbleven, toen niet ongelijk zijnde aan de wilde dieren, als wij 's avonds, wanneer de mensen in huis of te bed waren, ons gingen verluchten in het open veld, en op de dag ons stil en verstoken hielden. Onze verblijfplaats was, zoals tevoren gemeld, in de broodbakkerij, bij onbekeerde mensen, maar die ons toch bijzonder genoeg aandeden, waarom zij ook van ons volk, die ons kwamen bezoeken uit ons geboorteland, voordeel, liefde en achting genoten. Het waren mensen, die niet het oog op God geslagen hadden, maar veeleer op hun regering of overheid; mensen, die sterk hun eigene eer en voordeel in de wereld zochten, maar met Gods zaak en zijn waarheid weinig ophadden, en die nu vreesachtig en bekommerd werden, dat, wanneer het aan de regering ter ore kwam dat zij ons, tegen het gebod, nog schuilplaats of herberg verleenden, zulks hun tot schade en schande zou kunnen verstrekken.

Onze goede voedsterheer en zijn vrouw, die bekommering niet langer kunnende verbergen, openbaarde die aan ons, waarop ik mij dan ook opmaakte en mijn vertrek nam, en wel in de eerste plaats naar het **eiland Axel**. Vroeger was ik daar nu en dan wel eens geweest uithoofde van negotie in paarden en beesten, zodat ik daar meer kennis had van vorige dagen dan wel in het land van Kadzand. Na dan afscheid genomen te hebben van mijnen huisbaas en vrouw, alsmede van mijnen slaapkameraad en liefdevriend Willem Pieterse Lous, vertrok ik van daar, onder enige treurigheid, uit hoofde van het verbod. Nochtans, Gods aangezicht trok met mij, en deed mij goed en wel in het eiland Axel aankomen, waar ik van de godsdienstige mensen en ware vromen zeer vriendelijk ontvangen werd.

Wanneer ik vroeger in Axel was geweest, had ik nooit naar de vromen gevraagd of naar hen omgezien, zodat ik nu maar allereerst mij vervoegde bij hen, met wie ik alvorens verkeer had, waardoor ik mijn intrek nam bij enen **Simon Buijse**, woonachtig onder de **Hoek**, zijnde een man uit de aarde aards, en van wiens vrouw vooral ik vriendelijk ontvangen werd. Die mensen hadden veel van ons gehoord en waren dus nieuwsgierig om veel van ons te vernemen, zodat ik hun van een en ander opening der zaken gaf; maar, nadat zulks was afgelopen, zaten wij bij elkander als verlegenen. God had mij als buiten de wereld gezet, mij mijn volk en vaderhuis doen verlaten, terwijl mijn hoogste belangen en begeerten uitgingen naar Jezus, en de hunne naar de wereld.

Ik vertrok dus zo spoedig doenlijk, en begaf mij, na afscheid genomen te hebben, naar **Zaamslag**, waar ik mijn intrek nam bij enen **Adriaan Bruggeman**, die vóór dezen een beste kennis van mij geweest was; maar nu waren onze begeerten en belangen onuitsprekelijk groot onderscheiden; het leven van de één was als de dood voor de ander, zodat ook mijn verblijf bij Bruggeman en vrouw niet lang duurde.

Onder de hand, en wanneer ik het zo ongemerkt te pas kon brengen, vraagde ik naar geestelijke of vrome mensen, en werd ik gewezen te gaan naar **Cornelis de Vos** kort bij. Zaamslag. Daar gekomen zijnde ontmoette ik een wonderlijk man, die veel

woorden wisselde en altijd praten kon, doch die, naar mijn mening, het onderscheidend licht, zo al, dan toch weinig kende. Ik sprak met hem, zo klaar als ik kon, over mijn bekommring en vrees of Jezus wel zo een zou willen hebben, als die zonden bedreven had, waarvoor God zijn uitverkorenen bewaard had, en waarop de Vos tegen mij redenen sprak, alsof ik een verzekerd Christen was, die al zekerheid van zijn zaligheid had, hetgeen op zich zelf wel waar was, maar niet zoals hij bedoelde, namelijk die verzekering, welke iemand bij de *geestelijken ondertrouw met Jezus* geniet. Terwijl de Vos daarover zo sprak, en mij zulks trachtte op te dringen en wijs te maken, beliefdde het God de Heilige Geest mijn ziel te verlichten en mijn verstand te openen, en liet mij zo het tegengestelde zien, als ik niet weet, nog zo in mijn leven gezien te hebben, zodat ik hem nu, zo duidelijk als ik kon, en zo oprecht als in Gods tegenwoordigheid, een gelijkenis voorstelde, namelijk, wanneer iemand een volslagen of gehele el nodig heeft, om te kunnen toemeten, en hij komt een half vierendeel te kort, dan is zulks immers niet toereikend?

Dat zag ik in Gods licht zeer duidelijk, maar wat hij er voor zichzelf van gekend heeft, is mij altijd donker gebleven. Nochtans heb ik bijzonder veel vriendschap van dien Cornelis de Vos en zijn vrouw genoten, die mij intussen bij de brouwersvrouw brachten, op Zaamslag woonachtig, en die in de wandeling meestal *de oude brouwerinne* genoemd werd.

Daar bij gekomen, en door Gods genade met elkander aan het spreken gekomen zijnde, wilde God zo wonderlijk tegenwoordig zijn met zijn bijzondere genade; wij genoten tezamen *liefde, vrede en blijdschap door den Heiligen Geest*. Zij was zo blijde in het zien van het Goddelijk licht en wat God aan mij gedaan had, en mijn ziel was zo verblijd over de genade, welke God haar geschonken had, dat wij als van elkander niet konden scheiden. Maar hoeveel vriendschap God mij daar ook gaf in het verkeren met of onder die mensen, want de een bracht mij bij de ander, zo waren er toch weinig mensen wier gezelschap ik begeerde, en ik week soms wel van 's Heeren wegen af, om maar alleen te wezen, daar mijn ziel zo klaar gezien had, Wie ik nog miste. Doch, hoe nader ik in het Evangelie bij Jezus kwam, hoe onreiner, vuiler, walgelijker, bedorven en slechter ik mij zelve zag. En als Jezus mij dan zo bij een of anderen naam riep, dan hoorde ik dit wel, maar ik riep niet tegen.

Ondertussen liep ik zo al eens door het gezaaide, al wenende en droevig over het gemis van Jezus, doch niettemin liefde gevoelende onder het zoeken, als een die vol verlangen naar Jezus als zwanger ging, en dan kwamen er weer valse beschuldigingen in mij op, alsof *het nu aan Jezus zou haperen, dat Die zo gewillig niet was om mij zalig te maken, als ik was om mij te laten zaligen*.

O, ik kan al de ondervindelijke werkzaamheden zo niet beschrijven! Zo dan door de zaailanden wandelende van **Pieter de Kraker**, kwam ik tot hem, en werd van man en vrouw beide buitengewoon vriendelijk ontvangen. Pas was ik evenwel in huis, of mijn hart ontbrandde, weer vol liefde en verlangen naar Jezus, dat Hij toch mijn Zaligmaker eens wilde wezen, want ik zag mijn ziel bij ogenblikken zo onuitsprekelijk onzalig, vertrapt en vertreden liggende in mijn zonden, en te onwaardig, dan dat er één oog medelijden met mij zou kunnen hebben. Zo dan bij die mensen zittende, vielen mijn ogen of werden zij geslagen op de leitjes in de muur en inzonderheid op één leitje, waarop ik twee afbeeldsels of staturen van mensen afgebeeld zag, op hun knieën liggende, met hun handen samengevouwen en hun aangezichten eerbiedig naar de hemel opgeheven, en tot God biddende, waarbij God de Heilige Geest mij dan nu bepaalde en mij in Zijn eigen licht liet zien, wat een zalig voorrecht er in gelegen was, om op mijn knieën die liefhebbende God te mogen aanbidden en dienen, en zo ook aan

de Heere Jezus Christus mijn verlangen en begeren kenbaar te maken om door Hem gezaligd te mogen worden.

En God de Heilige Geest bracht mij nu in dezelfde gestalte, als waarin Maria bij het graf van de Heere Jezus zich bevond, als daarin bukkende, zoekende en vragende naar Jezus en ik schreide overluid, zodat ik een geruime tijd niet spreken kon, waarover De Kraker en zijn vrouw zeer verslagen waren, menende, dat ik zo weende van droefheid, omdat ik uit mijn vaderland was gebannen, van mijn volk, van vrouw en kinders, van mijn huis was afgescheurd, en dat alles had moeten verlaten. Zodat ik, in zeker opzicht, was als de duif van Noach, die geen ritste vond voor het hol van haren voet, ja nog erger, daar die mocht of kon wederkeren tot de arke als hare rustplaats, hetgeen mij echter niet toegelaten werd.

Want ik had die mensen te kennen gegeven, hoe ik in Kadzand vervolgd, van Breskens was weggestuurd en nu geen rustplaats voor mijn persoon had, en ook niet wist, waar ik veiligheid zou bekomen, hetgeen ook grotendeels de reden was van mijn komst, om te zien of ik op het eiland Axel veilig mocht wezen, totdat de zondvloed van vervolging over ons een einde genomen zou hebben en de wateren door Gods genade zouden zijn gedaald.

Zodra evenwel de overstelptheid en de vloed van tranen wat verminderde en ik weer spreken kon, gaf ik die mensen te kennen, dat mijn wenen niet voortkwam uit droefheid wegens mijn bannissement, en wat daarmede al gepaard ging, of anders gezegd, geen droefheid was naar de wereld, maar dat het een droefheid was naar God. Ziende, dat deze beide mensen nu als met mij verlegen waren, stond ik uit hun midden op en ging naar buiten, zeer begerig zijnde naar de eenzaamheid, om wandelende en wenende Jezus te zoeken. Mij daar weer ziende als de alleronwaardigste der mensen, meende ik, dat, zolang de wereld gestaan had, er nooit een tot Jezus is gebracht geworden met zoovele en zulke zonden en schulden als ik, die mij de grootste van alle zondaars beschouwde, hetgeen in de hand van God de Heilige Geest dienstbaar was om mij zo ziek door de zonde te maken, dat ik de Hemelse Medicijnmeester, of liever Zaligmaker, niet langer kon missen, want de liefde van Jezus als Zaligmaker drong mij tot wederliefde als de Kananese vrouw en de zoekende Maria, om die te mogen vinden, die mijn ziel redden en helpen kon, zodat ik in welmenendheid uitriep: *nu moet ik die lieven Jezus hebben om mij te zaligen, of ik moet sterven van liefde.*

Ja, ik was toen als Maria, ik zocht al wenende naar de lieven Jezus, en wist niet, dat Hij zo nabij mij was. Want van Pieter de Kraker en zijn vrouw uit- en maar een weinig voortgegaan zijnde, al wenende van liefde, vond ik Hem, Die mijn ziel zo lief had, door een alles te boven gaand wonder.

God de Heilige Geest opende door Zijn onmiddellijk licht mijn verstand en verhelderde mijn verduisterd gezicht, zodat ik daar nu vond Hem, die mijn ziel lief had. Hij ontdekte Zich zo klaar aan het geloofsoog mijner ziel, dat ik nu Jezus voor de eerste maal in zijn Persoonlijke Godheid zag, voor Hem nederviel op mijn aangezicht en van liefde weende.

Hoe onuitsprekelijk vuil en lelijk ik ook was door mijn gruwelijke onreinheid van het hoofd tot de voeten, zo openbaarde nu die lieve Jezus Zichzelf in al Zijn schoonheid en dierbaarheid. Mijn ziel stond als in brand van liefde voor die lievenswaardige Jezus en God de Heilige Geest opende en verlichtte al verder het geloofsoog mijner ziel, om mij te doen zien, hoe die lieve Heere Jezus Zich aan mij openbaarde in al zijn volheid en algoezaamheid, om mij te kunnen helpen en reinigen van al mijn vuile zonden.

Hoe Hij mij als te zien gaf, dat er in mij geen zo groot gebrek was, of daartegen was in Hem een volheid van zaligheid, om al mijn gebrek te vervullen, zodat ik met een hart, brandende van liefde, uitriep: *al wat aan Hem is, is gans begeerlijk!* Al verder openbaarde Zich de lieve Jezus aan mij, of maakte Zich aan mij bekend in zijn gewillig- en bereidwilligheid om mij te verlossen en te zaligen. O, het is niet om uit te spreken, hoe gewillig Hij met open armen mij opnam, en hoe Hij zo wonderlijk klaar mij liet zien, dat ik niet gewillig kon wezen, tenzij Hijzelf mij gewillig gemaakt had. Ja, ik heb nooit in de wereld enige gelijkheid gevonden van zulk een sterke liefde als die van de lieven Jezus, Wiens liefde en toegenegenheid oneindig is, en dat voor zulk enen, die zo zwart was van de zonden; het was liefde, het was al liefde wat ik in Hem zag! Uit liefde ging Hij mij eens tonen, wat Hij al voor mij had willen doen en lijden; hoe dat hij die God was van eeuwigheid, en niet nodig had, van een schepsel gediend te worden als iets behoevende; hoe Hij nochtans, de heilige God, als uit de hemel kwam en arm geboren werd als een mens in een lagen staat, als waarachtig Mens, doch zonder zonde, en tevens als waarachtig God, en dat voor zulk een als ik was! Voor mij voorts openende Zijn ganse lijden, van zijn kribbe tot Zijn kruis; wat zwaar lijden Hij had ondergaan, en dat Hij zulks voor mij had willen lijden; geheel uit liefde. Ja, hoe Hij zelfs, uit liefde om mij te verlossen, had willen sterven, en hoe Hij uit liefde voor mij Zijn lichaam aan het kruis had laten nagelen.

Mijn lieve Jezus zeide tot mij, zo klaar als verstaanbaar: *voor u heb Ik zo willen lijden en sterven; voor uwe schulden heb Ik tot de laatsten penning volkomen betaald!* En Hij liet mij zien, hoe Hij aan het kruishout Zijn hoofd gebogen, de geest gegeven en voor mij uitgeroepen had: *het is volbracht!* Aan de door mij geschonden gerechtigheid van Zijn Vader had Hij genoeg gedaan!

Zoo liet God de Heilige Geest in Zijn onmiddellijk licht mij dan nu zien, dat ik, vroeger besmet met de vuilste, onreinste en walgelijkste zonden, nu in en door het bloed van mijn lieve Jezus, *zo wit en rein en gewassen was, alsof ik nooit zonde gehad had, en nu als Adam was in de staat der rechtheid.* Nu leerde ik eerst in kracht verstaan, wat het zeggen wil, als er geschreven staat: *daar de zonde meerder geworden is, daar is Gods genade nog veel overvloediger geworden.* En ik zag die genadewateren zo hoog vloeien, dat ze alle bergen van zonden overstroomden; ik zag, hoe het bloed van mijn lieve Jezus reinigt van alle zonden, en dat Hij mijn zonden niet meer gedenken wil, maar die als achter Zijnen rug in de zee van eeuwige vergetelheid werpt.

Aldus geheel naakt uitgestroopt zijnde door mijn lieve Jezus, liet Zijn oneindig onuitsprekelijke liefde mij echter niet naakt henen gaan, maar wilde Hij mij omhangen met reine en heilige klederen, niet het kleed van Zijn gerechtigheid! Zulk een verwisseling te mogen doen met mijn lieve Jezus, zoveel onnoemelijke zonden te mogen verwisselen met zulke reine, heilige, sierlijke hemelklederen, zou ik van zulk een lieve Zaligmaker niet moeten zeggen, *dat Hij de banier draagt, en waardig is boven alles!* Ja, Hij heeft mijn hart genomen, en het belooft Hem daarover als Koning te regeren, als Priester het te reinigen van alle besmettingen der zonde, en als Profeet mij te onderwijzen en te leren. O, mocht ik het nu maar altijd bij Hem houden, zo riep ik schreiende uit.

En God de Heilige Geest, die mijn verstand opende en mijn ziel verlichtte, stelde mij in staat tot schreien, en vertoonde aan mij, *hoe God de Vader, als de eerste Persoon in*

het Goddelijk Wezen, die tot hiertoe altijd als Richter tegenover mij gestaan had, mij nu Zijn onuitsprekelijk genoeg liet blijken over het werk, dat mijn lieve Jezus als Zaligmaker aan mij had uitgeoefend; waarop ik allerklaarst Hem het Rechterlijk gezag zag afleggen, en Zich aan mij openbaarde in zijn Vaderlijke liefde. O, hoe weende ik van wederliefde en uit een overlopend hart van liefde riep ik nu voor de eerste maal uit: Abba! mijn Vader, die in de hemel is!

Ja, God de Vader liet mij nu zien, hoe Hij al van eeuwigheid mij liefgehad en daarom mij getrokken had uit de macht der duisternis en overgezet had in het koninkrijk van de Zoon Zijner liefde. Daarom had Hij aan mij Zijn lieve Zoon gegeven tot een rantsoen of prijs, Die voor mij zo gewillig had willen geboren worden, lijden en sterven! Nu was het oude voorbijgegaan, nu was het alles nieuw geworden!

Hoe onuitsprekelijk zalig was nu mijn ziel, zo versierd te zijn met die reine, heilige klederen van mijn lieven Zaligmakers gerechtigheid! O, die liefde was als een grote zee, welke men niet overzien, veel minder omvatten kan, waarbij de liefde in mijn hart was als niet, of als een druppel bij de grote zee!

Opgestaan zijnde uit die zo wonderbaar zaligen staat, daar mijn ziel nu zulk een oneindig groot goed deelachtig was geworden, kwam ik bij Pieter de Kraker en zijn vrouw in huis, en kon ik de hoegrootheid van het wonderwerk Gods, en de zaligheid, welke mijn ziel genoten had en nog genoot, niet in orde verhalen; maar mijn liefhebbende Vader en mijn lieve Zaligmaker gaven door de krachtvolle werking van God de Heilige Geest zulke overtuigende blijken van de wonderdoende genade Gods, aan mijn ziel geschied, dat zij de waarheid der zaak met een historisch geloof omhelsd en beleden hebben gedurende de ganse overige tijd van hun leven in deze wereld.

Nog een weinig tijds bij De Kraker en zijn vrouw veel vriendschap genoten hebbende, verliet ik hen in de maand September van het jaar 1779, zonder mij meer de juiste dag van die maand te kunnen herinneren, alleen wetende dat het op een Vrijdag was. Van hen vertrokken zijnde, keerde ik, als door een wonderlijke leiding van God, terug naar de tevoren genoemde Cornelis de Vos, even buiten Zaamslag, waar ik van hem en zijn vrouw weder vriendelijk ontvangen werd, en daar zij mij wel wilden herbergen, ging ik hun, hoezeer met een stamelende tong, vertellen wat grote dingen God aan mijn ziel gedaan had, waarover die Cornelis de Vos toonde zeer verblijd te zijn en mij, zo het me voorkwam, te kennen wilde geven, alsof mijn ziel nu geheel van alle banden was verlost en gered; alsof ik tot volkomen ruimte was gebracht, en *alsof mijn roeping en verkiezing nu was vastgemaakt.*

Maar, hoe wonderlijk was mijn ziel toen gesteld! Ik voelde, dat er nog een gebrek in mijn ziel was, enigszins gelijk zijnde aan iemand, die hinkende of kreupel gaat, en als niet weet, waaraan het hapert. *Dit zien en voelen van mijn gebrek was intussen een krachtvolle werking van God de Heilige Geest op mij, die mij daaronder niet ledig en werkeloos wilde laten, maar mij als dwong, om door een aanhoudend roepen en bidden van dat gebrek, hetwelk mijn ziel drukte, gered, geholpen en genezen te mogen worden. Niet aanstonds geraakte ik achter het geheim van dat gebrek mijner ziel; maar in de nacht tussen Zaterdag en Zondag, op mijn legerstede, kwam, met eerbied gesproken, God de Heilige Geest en ontdekte mij het geheim en liet mij zien, hoe dat ik mijn lieve Jezus als Zaligmaker, en God de Vader als mijn verzoend en liefhebbend Vader, door de voldoening van Jezus, had leren kennen tot zaligheid, *maar dat ik God de Heilige Geest also niet kende.* Dat gemis nu ziende, o wat verwekte dat opnieuw*

een kommer in mij, hetwelk mij uitdreef tot geweën, gekerm en rouwe in mijn ziel, ja tot een aanhoudend bidden, en ik werd zo rusteloos verlangende en begerig gemaakt, in zulke liefdesuitgangen naar God de Heilige Geest, dat ik niet meer op mijn bed of slaapstede kon blijven. Ik stond dan op, met het oogmerk om Hem te zoeken en mij neder te buigen op mijn knieën, als voor zijn voeten biddende en smekende dat God de Heilige Geest Zich eens aan mij wilde ontdekken en openbaren. En die zo lievenswaardige, dierbare God de Heilige Geest trok mij naar Zich toe en stond als te wachten om genadig te zijn, om mijn verzoek in te willigen, en bukte zo onuitsprekelijk laag voor zo'n alles onwaardige, en in zulk een oneindige en onuitsprekelijke liefde neder, dat Hij Zich, in Zijn eigen licht, ontdekte of *openbaarde in Zijn Personele Goddelijkheid als de Derde Persoon in dat aller aanbiddenswaardigste Drieënig volzalig Wezen Gods.*

O, wat was mijn ziel nu niet zalig in het zien van de Goddelijke heerlijkheid, waarin mijn lieve God de Heilige Geest Zich aan mijn ziel openbaarde. Het ganse werk van die zo lievenswaardige God de Heiligen Geest, was liefde uit het vrije welbehagen Gods van eeuwigheid, waarom Hij mij levendig gemaakt had, daar ik dood was in zonden en misdaden en mij in de weg geleid, geleerd en bewaard had, en dat alles uit liefde; hoe Hij mij overtuigd had van zonde, gerechtigheid en oordeel, en mij mijn ellendigheid in de spiegel van Gods heilige Wet had doen zien, en mij door de Wet had geleid, waarin ik met al de krachten mijner ziel het leven had gezocht, en hoe ik de dood daarin gevonden had; hoe ik aan de Wet gestorven was, om er voor eeuwig mijn leven niet meer in te zoeken; en hoe wonderlijk Hij mij in het Evangelium had overgezet; hoe Hij mij als bij de hand geleid en mij tot of vóór mijn lieve Heere Jezus gebracht had.

Nu leerde die lieve God de Heilige Geest mij, wat het was, *verzegeld te worden met de Heilige Geest der belofte.* Nu opende Hij mij Gods Woord als voor tweede reize, eerst tot verschrikking en nu tot vertroosting, eerst Gods heilige Wet en nu 't dierbare zalige Evangelium. Al de beloften Gods waren nu voor mij niet alleen anderen, maar vooral mij ter toepassing. Door die lieve God de Heilige Geest werd ik nu ingeleid en gebracht als in een onuitsprekelijke zee van zaligheden. Alles wat nu in de hemel en op aarde was, moest dienstbaar wezen tot mijn zaligheid, zelfs de zonde en ook mede de duivelen niet uitgesloten, als zijnde allen in de hand van die zo lieve Trooster, God de Heilige Geest. O, welk een zoete en zalige ondervinding genoot nu mijn ziel, in een zo onbeschrijfelijke als onuitdrukkelijke kracht! Mijn hart werd zo overstelpt door de overvloeiende uitstorting van liefde door die zo lievenswaardige God de Heilige Geest, dat ik geheel buiten mij zelve geraakte en als met Paulus opgetrokken, de hemel geopend zag.

Nu leerde ik eerst de waarheid Gods verstaan, als mijn lieve Zaligmaker zegt: *Ik ben de Deur*; en zo werd ik door die Deur als binnen de hemel ingeleid, en zag ik mij als in de gemeenschap van een Drieënig God, van mijn zo oneindig lieve Heere Jezus Christus, mijn Zaligmaker, en mijn oneindig lieve Leidsman en Trooster, God de Heilige Geest. Dáár, in die zalige hemel, ligt dan nu het anker mijner ziel veilig binnen het Heiligdom; dáár kunnen noch de duivelen bij, noch alle boze mensen, noch ook de oude mens der zonde, die in mijn leden is, en die nog voortdurend strijd voert.

Terwijl ik dan zo in mijn slaapkamer bij Cornelis de Vos nog op mijn knieën lag en mijn geest als uit de hemel was teruggetrokken en als ik tot mijzelf was gekomen, kwam die zo lievenswaardige God en Heilige Geesten liet mij in Zijn onmiddellijk

licht zien, mij als in de geest bij de vorengemelde *oude brouwerin van Zaamslag* brengende en deed mij met klaarheid zien de heerlijkheid welke God op haar gelegd had; hoe Gods heerlijk beeld van haar aangezicht afstraalde, en hoe ik nu met haar een gelijke betrekking had op de Drieënige volzalige Verbonds-God, zodat wij nu leden waren van één en hetzelfde Lichaam, waarvan onze lieve Heere en Zaligmaker Jezus Christus het Hoofd is, en waaruit dan ook een liefde tot elkander voortvloeide. Een zalige oefening van *gemeenschap der heiligen*, welke niet in woorden uit te drukken is!

Na also enige tijd mijn verblijf gehad te hebben op het eiland Axel, waar ik buitengewone vriendelijkheid van de mensen genoot, kwam mijn lieve vriend in de verdrukking, mijn vorige slaapkameraad wil Willem Pieterse Lous, mij opzoeken. Tezamen in de stad van Axel gekomen zijnde, ten huize van zekeren smid **De Pree**, vernamen wij al spoedig, dat de Regering of Overheid tegen ons was, en niet dulden kon, dat wij daar bleven, en dit gerucht bevestigde zich dan ook, zodat wij afscheid van de vrienden namen, om naar Kadzand weder te keren. Onze tocht derwaarts werd door Gods Voorzienigheid zo bestierd, dat wij binnen IJzendijke kwamen, maar ook daar kwam weldra het bevel, dat wij moesten wegtrekken, wilden wij ons niet blootstellen aan onaangename gevolgen.

De Heeren van het Sluisse Vrije toch vaardigden telkens nieuwe en strengere plakكاتen uit, om de in- en opgezetenen van hun land van ons afkerig te maken. Zo stonden wij daarin dan nu gebrandmerkt als verbannen uit het eiland Walcheren, die zich schuldig gemaakt hadden aan muiterij of oproer, en dat wij nog aan zeer schadelijke gevoelens gehecht waren, waardoor wij het volk zouden zoeken te verleiden, waarom zij dan ook de in- en opgezetenen van hun landstreek, als hun onderhorigen, ten sterkste afmaanden en waarschuwd, om enigen omgang of verkeer met ons te houden, om door ons kwaad zaad of zo zeer schadelijke en verderfelijke wangevoelens niet te worden besmet. Doch zo er onverhoopt zulke ongehoorzamen of halstarrigen mochten worden gevonden, die naar hun goede raad en welmenende voorzorg of goede intentie het oor niet wilden lenen, dezelve zouden worden aangemerkt als ongehoorzame overtreders van hun wetten en bevelen; verbiedende uitdrukkelijk aan allen en een iegelijk, aan niemand onzer enige herberg te willen verlenen of slaapstede te willen afstaan, op poène, [rechterlijke straf] dat de ongehoorzamen, zonder aanzien van personen, zouden worden gestraft, en wel voor de eerste maal met een boete van twee pond, voor de tweede maal vier pond Vlaams, en wie ons voor een derden nacht herbergde, zou gestraft worden naar hun goedvinden. Het verbod strekte zich zelfs zó ver uit, dat wij de openbaren godsdienst niet vermochten bij te wonen, en alzo noch op Zondag noch bij andere gelegenheden in de kerken mochten komen; en waren de schutters of 's Heeren dienaars gelast, om, bijaldien wij tegen het verbod van de regering in de kerk kwamen, ons tot schande van de kerkangers daaruit te drijven.

Na slechts weinige dagen oponthoud, verlieten wij dan ook nu weer de stad IJzendijke. Wij waren nu in de wereld, zonder een plaats in de wereld te kennen waar wij vrijheid hadden om te verblijven. Wij waren daar buiten de provincie, waaruit wij gebannen waren, en nog werden wij verdreven en verjaagd en vervolgd als een veldhoen op de bergen, en vonden geen rust voor het hol van onzen voet, zoomin als de duif van Noach. De wateren van vervolging waren voor ons hoog gerezen, doch al zonder dat dit ons smartte, want God was met ons en bij ons.

Wij wilden nu beproeven, of God ons niet in Aardenburg, dat mede zijn eigen recht voerde, een veilige schuilplaats verordineerd had. Het was op een Zaterdag, dat wij van IJzendijke wegtrokken. **Aardenburg en Sint Kruis** nu waren gelegen over het water, afgescheiden van het eiland Kadzand, en palende aan **Vlaanderen**. Wij namen dan de weg door Vlaanderen op St. Kruis aan, met het oog om 's anderendaags, of Zondags daar ter kerk te gaan. Met welk een bevredigd gemoed ik met mijnen lieven vriend en broeder in de verdrukking, Willem Pieterse Lous, die Zaterdag door Vlaanderen voortwandelde, was wonderlijk en onuitsprekelijk, want wij hadden in ons wandelen iets met de Emmaüsgangers gemeen; wij spraken samen van die dingen, welke het Koninkrijk Gods aangingen.

Naderhand heb ik zo menigmaal aan die reis gedacht! In uitwendig kommervolle omstandigheden door Gods overvloeiende genade zo kommerloos te wandelen, en hoe blijmoedig! Niemand kon enig treuren aan ons zien of bemerken. Het was mij maar te doen om die lieven, volzaligen Drieënigen God welbehagelijk te leven en te dienen. Ik dacht aan geen bannissement, noch om het verlaten zijn van vrouw, kinders, vrienden en geboortegrond. O! wat is het toch goed, nabij God te wezen, en eerst door Gods eigen genade kan men zijn vertrouwen op God stellen.

Mensen, die van onze lotgevallen in de wereld wisten, en ons in de blote natuur zagen wandelen, zouden wellicht over ons ongeluk hebben geweend, en wij wandelden onzen weg met blijdschap. Ongelofelijk voorwaar, voor de wereld!

Met nu en dan eens naar de weg gevraagd te hebben, kwamen wij, door Vlaanderen heen gereisd zijnde, op de hoogte van Sint Kruis, liggende op Statenbodem, en als zijnde nu uit het Pausdom of van onder het gebied der Papen, weder onder de Gereformeerden, alwaar wij een mens ontmoetten, van wie wij, na onderzoek, vernamen dat hij een Gereformeerde was. Hem verder ondervragende, of hij ook kennis had aan **Marinus Blonker, de molenaar van Aardenburg**, en of er velen van zulk soort waren, bracht die arme blinde man het veeltal op twee. De één was, zeide hij, **Jan Beun**, en de andere **Machiel Zonnevijlle**. Hoe wonderlijk bestierde toch God onzen gang, als die ons tot genoemden Zonnevijlle geleidde, die ons, man en vrouw beiden, met zoveel genoeg en eerbewijzing ontvingen; die zoveel van ons en onze zaak gehoord hadden en al van overlang zeer begerig waren geweest, om ons eens te mogen ontmoeten. Zij wilden ons dan gaarne herbergen, ofschoon daarop, zoals gemeld, een boete gesteld was.

Door de Heeren van het Sluisse Vrije in hun Plakkaten afschuwelijk voorgesteld, was het dan ook niet te verwonderen, dat, toen wij op Sint Kruis kwamen, en het kennelijk werd, dat wij van die bannelingen uit Walcheren waren, de mensen op ons zagen, alsof wij gene mensen waren als alle anderen; zelfs kwam de schutter of 's Heeren dienaar van dit dorp ons al spoedig verzoeken, dat wij niet in de kerk zouden gaan, daar het hem leed zou wezen, indien hij ons smaad of schande moest aandoen, door ons, volgens de gegeven last, daaruit te drijven. De vijanden van God waren, zo zij meenden, wakker, doch hebben nooit geweten, dat God ons die genade schonk, dat wij er zo weinig onder gedrukt of gebukt gingen. Niemand vermocht ons, op verbod van straffe, te slapen leggen of herbergen. Maar God wekte zulke ontferming en medelijden op in de harten van velen, dat wij 's nachts op bedden sliepen zo goed, dat onze geliefde Prins Willem de Vijfde er wel op had kunnen slapen. En mochten wij er op verbod van die Overheid niet in de kerk komen, God was dan onze goede Herder en

Leraar, die ons door Zijn Geest leerde, op dijken en wegen en in de gezelschappen der vrome mensen, zodat het ging ons in allerlei opzichten, zo in als uitwendig, wel!

Nadat dan de genoemde Machiel Zonnevijlle en zijn vrouw ons gehoord en ondervraagd hadden, verwekte God een ijvergeest in hun beider harten, zodat zij verbaasd zaten, dat mensen, die tot de ware kerk behoorden, verboden werden de kerken te bezoeken, gelijk zij ook het verbieden van ons te herbergen tegen Gods Woord achtten te zijn.

Van hun gastvrijheid genoten en alzo wat bij hen vertoefd hebbend, stelde Zonnevijlle ons voor, om met ons te gaan bij de stiefvader zijner huisvrouw, een lieve buurman, die in zijn betrekking als Hoofdman, veel invloed had bij de regering van Aardenburg. In vorige dagen had ik hem eenmaal te Middelburg gezien en gesproken, maar had toch weinig of geen kennis aan hem. Intussen werden wij ook bij deze lieve man allervriendelijkst -en belangstellend ontvangen.

En terwijl wij daar zo samen waren, werd Zonnevijlle zo ijverig of vurig van geest, dat hij aan zijn vader, als van stuk tot stuk, over onze zaak begon te spreken, wáárvoor wij gestreden en geleden hadden, enten slotte gebannen waren, alsmede over onze personen, en welke mensen hij oordeelde, dat wij waren. Het ijvervuur daardoor in die Hoofdman ook ontstoken zijnde, begonnen zij met elkander te raadplegen, en kwamen tot het besluit, om samen naar de regering van Aardenburg te gaan, en daar voor ons een verzoek te doen, dat men ons vrijheid van verblijf in die stad mocht verlenen. Zo met elkander afgesproken hebbende, begeerde deze lieve buurman, dat wij liefst bij hem zouden overnachten, als daartoe beter ingericht zijnde dan Zonnevijlle. Na dan 's avonds lang met hem te hebben gesproken over de aanleiding tót en de verdere loop ván onze zaak, welke met gevangenis van 17 personen, en daarna met veler verbanning was besloten, was het in tussen reeds nacht geworden, zodat wij behoefte kregen om te gaan rusten. Hij bracht ons dan in een slaapkamer, en na afscheid van ons genomen te hebben, bogen wij beiden, als nu menende in de eenzaamheid te zijn, onze knieën. Mijn vriend en slaapkameraad Willem Pieterse Lous deed nu het gebed, met een enigszins hoorbare stem. Onze vriend, de Hoofdman, in plaats van weg te gaan, was, ondertussen achter de deur blijven staan om te luisteren, en toen nu de alleenspraak met God of ons gebed geëindigd was, trok hij de deur van onze slaapkamer open, diep bewogen zijnde en schreiende over het gebed, dat hij ons tot God had horen opzenden.

Hij sprak ons dan nu weder aan en zeide: *zijt gijlieden van dat volk, hetwelk tot de hemel behoort, die God dienen, lieven en vrezen, die tot de ware Kerk behoren, om welke God een volk en land als spaart, en zal men dan nu zulke mensen zo wreed en vijandig behandelen, hen tuchtigen met gevangenis en bannissement, en daarenboven nu ook hier nog vervolgen, en dat over zulke wettelijke zaken, als gij mij hebt voorgehouden, ja zulke mensen verbieden om hier in onze kerken te komen, ten einde de openbaren godsdienst bij te wonen, of, zo zij zich daarin mochten begeven, hen op een schandelijke wijze daaruit te drijven!*

Zo had God dan in die Hoofdman enen ijvergeest verwekt, en hij sprak verder tot ons, zeggende: mensen, gij zijt uit uw Vaderland gebannen en als vreemdelingen omdolende, hebt ge wel geld bij u? Indien ge ergens gebrek aan hebt, wilt het mij toch te kennen geven, waarin ik u behulpzaam kan zijn en ook gaarne wil wezen; en ofschoon er een verbod ligt vanwege de regering van het Sluisse Vrije, dat niemand u mag herbergen of enige conversatie met u houden, op daartoe gestelde boeten, zo is niettemin mijn huis, tafel en bed tot uw dienst en beschikking.

Met liefde en aandrang ging hij voort en sprak, zoals hij ons nu steeds noemde, zeggende: kinderen, ik ben Hoofdman van het Sint Kruis, en wilden zij mij, ter wille van mijn genegenheid voor ulieden, van deze mijn betrekking ontzetten, ik wil die daarvoor opofferen, en willen zij mij de boete laten betalen, het is mij ook wel; ik ben, Gode zij dank, niet onbemiddeld!

Deze beide vrienden dan nu, die zo innig deelnamen in, onze verdrukking, en die God wilde gebruiken als werktuigen in zijn hand tot onze verademing, begaven zich tezamen de volgende dag naar de regering van Aardenburg, met het verzoek, dat ons hier voor enigen tijd vrijheid van verblijf mocht vergund worden, waarbij zij onze zaak zoo indrukwekkend voorstelden en onze belangen zo vurig bepleitten, dat de heer Burgemeester zich niet ongenegen toonde, om het verzoek toe te staan. En als zijn verlangen te kennen gaf, dat wij beiden op aanstaanden Dinsdag, wanneer de regering hare vergadering hield, eens voor haar wilden komen, om ons zelve op het gedane verzoek te horen.

Met blijdschap wedergekeerd en ons de uitslag van hun commissie medegedeeld hebbende, meenden zij gegronde hoop te mogen koesteren, dat het verzoek zou worden toegestaan, zodat wij met dankbare harten moesten uitroepen: *tot hiertoe heeft ons de Heere geholpen!*

Toen de bepaalde dag dan aangebroken was, begaven wij ons uit de woning van onze vriendelijke gastheer naar het stadhuis van Aardenburg, waar de regering vergaderd was en lieten wij ons aandienen. Weldra binnen en toegelaten zijnde, vraagde de Burgemeester ik meen **Jan Wibaut**, geheten, wat ons verzoek was. Waarop ik, als jongste, het woord nam, dat ons vriendelijk verzoek was om onder hun opzicht en bescherming voor enige tijd als vreemdelingen rustig alhier te mogen verkeren. De Burgemeester, ons verzoek aangehoord en verstaan hebbende, verzocht ons, voor een wijle tijds buiten de vergaderzaal te gaan. Maar straks weder binnengeroepen zijnde, gaf de Burgemeester ons te kennen, dat ons verzoek volledig werd toegestaan en vergund, totdat zij door hoger autoriteit genoodzaakt zouden mogen worden, om ons te doen verwijderen. Met erkentelijke gemoederen ons voor die welgezinde Overheid nederbuigende, keerden wij in blijdschap naar onzen gastheer terug, met de hoop en het voornemen in het hart, om die weldaad, door Gods genaderijke tussenkomst ons verleend, gedurende ons ganse leven in dankbare herinnering levendig te bewaren.

Zo over al onze lotgevallen nadenkende, en hoe wij onze plannen gemaakt hadden in onze ballingschap, van eerst naar Breskens en het eiland Kadzand, dan naar het eiland Axel, vervolgens naar IJzendijke, en eindelijk naar Aardenburg, ons te begeven, waar ons een plaats van rust en veiligheid vergund werd, zagen wij dan ook nu weer op treffende wijze bevestigd, dat Gods onveranderlijke en verborgen wil nooit zijn doel mist, waarom er geschreven staat: *de mens overdenkt zijnen weg, maar de Heere bestiert zijnen gang.*

Zo heeft God ons dan geleid naar Zijn raad, en niet naar onze dwaze begrippen of denkbeelden, en gaf ons Aardenburg, die van God daartoe voor ons verordineerde stad, tot een veilige schuilplaats tegen de brand der vervolgingen, of als een ander Zoar ter ruste. O, wat was die rust in onze ogen niet groot en dierbaar!

Wij waren nu in een veilige haven, en deelden in de liefde en vriendschap van oud en jong binnen die, om Gods wil, zo zeer geliefde stad van Aardenburg.

Met overleg van onze vrienden, doch niet buiten Gods Voorzienigheid, vond men het geraten, dat wij nu, tot een vaste verblijfplaats, zouden gaan te huis leggen bij **Jacob Blindenbach**, als die ons begeerde, en die met zijn huisvrouw, door Gods gemene (algemene) genade, al zeer geschikte mensen in de burgerlijke samenleving bleken te zijn, en bij wie wij dan ook, naar ons genoegen, in October van het jaar 1779 onzen intrek namen. Van Gods weg was ons dan nu, door de Regering dier stad, een volledige burgerlijke en godsdienstige vrijheid geschonken, uitgenomen de deelneming aan des Heeren Avondmaal, en mochten wij ook nu, hetgeen wij al geruime tijd hadden moeten missen, gebruik maken van de openbaren godsdienst, door Gods bijzondere genade, voor mij soms wel eens zeer zoet, aangenaam en zielsverkwikkelijk tot versterking van het geloof, O, wat heb ik toen menigmaal de dagen, ja zelfs de uren geteld, *wanneer ik weder kon opgaan tot de berg des Heeren, tot den huize des Gods Jacobs, om te horen de woorden van de levenden God, ten einde Gods wegen te leren en in Zijn paden te wandelen.* Wij mochten nu toch weer de openbaren godsdienst vrijelijk bijwonen in de kerk, niet alleen op de Sabbatdag, maar ook 's Woensdagsavonds, en onder de prediking verkeren van **Dominé Petrus Moens** en **Dominé Izaak Marant**, beide nog zijnde van de oude studie, en die wij somtijds met bijzonder genoegen horen mochten.

Behalve dat, en hetgeen waarlijk niet gering was, genoten wij nog die bijzondere zegen Gods, dat in ons geliefd Aardenburg God in de harten woonde en werkte door de Heilige Geest, zodat wij in en om die stad ware leden van Jezus Christus vonden, die, in Gods onmiddellijk licht ziende en dat kennende, zich overtuigd zagen, dat zij een zaad waren, hetwelk de Heere gezegend had. Genoegzaam alle dag zocht ik hen op, en was zo gaarne in hun gemeenschap, hetzij in gezelschappen of samenkomsten bij particuliere personen. Dan was er in mijn ziel iets van de gestalte van Mozes, wanneer hij zeide, *liever met het volk Gods kwalijk te willen gehandeld worden, dan de genieting der zonde te hebben aan het Hof van Farao.*

Wanneer dan nu ons volk, die God bijzonder kenden, in ons Vaderland vernamen, wat God voor ons gedaan had in de harten van de Regering van Aardenburg, dat wij, als onder hun vleugelen of bescherming, daar nu in veiligheid waren en volle vrijheid genoten, kwamen zij ons bezoeken, zeer verblijd zijnde, en God en die Overheid dankerkentenis bewijzende. Wanneer dan deze onze godvruchtige broeders ons uit liefde kwamen bezoeken, hielden wij, met velen uit de Aardenburgse gemeente, somtijds grote bijeenkomsten. Daarin werd dan besproken, uit Gods onfeilbaar Woord, dat alles voortvloeide uit het vrije welbehagen Gods van eeuwigheid, niet alleen de schepping Gods in zes dagen, maar ook de onderhouding, regering en bestiering van al het geschapene, zodat alles van God afhankelijk was en bleef tot de voleinding der wereld, en dat ook de mens, zo lijdelijk hij was om geschapen te worden, hij ook lijdelijk en afhankelijk was en bleef in zijn voortdurend leven en in zijn lotgevallen in de wereld.

Zomin hij zich het leven kon geven, kon hij het bewaren of zich regeren en besturen; even zo afhankelijk is hij ook in de herschepping, wanneer God het is, Die hem door zijn almachtige, onwederstaanbare genade levendig maakt, daar hij dood was in zonden en misdaden; zomede in de voortgang, in alle ontvangen genadegiften is en blijft hij lijdelijk en afhankelijk van Gods onmiddellijke genade. Zodat dan ook, uit Gods onfeilbaar Woord werd aangetoond, dat God zoowel het werken als het willen moet werken door de onmiddellijke krachtadige werking van God de Heilige Geest, zonder welken Geest wij, volgens Joh. 15:5, *niets doen kunnen*; zodat alle dingen uit Hem, door Hem en tot Hem zijn, of uit de onmiddellijke, voorkomende medewerkende en achtervolgende genade van God de Heilige Geest, *Die alles in allen werkt.*

Naardien evenwel in de dagen aldaar ook mensen gevonden werden, die het onmiddellijk werk des Geestes ver ontkenden, en integendeel stelden dat al het werk van God de Heilige Geest tot zaligheid *middellijk* was, en zij van ons en onze godvruchtige mannen vernomen hadden, dat wij al het werk van God de Heilige Geest *onmiddellijk* stelden; of beleden te zijn, en dat de mens lijdelijk en afhankelijk was, niet alleen in de eerste levendigmaking, maar ook omdat geestelijk leven te voeden, waardoor hij opwast in de kennis van God en in de kennis van zijn ellendigheid, zo ontstonden daaruit gene kleine verschillen, waarin zelfs de Predikanten op de predikstoel zich betrokken en ons tegen poogden te spreken.

Naar de mate der gaven, welke God mij gegeven of geleend had, verzette ik mij ondertussen daartegen bij alle gelegenheden. God toch had mij op bijzondere wijze vatbaar gemaakt voor het onmiddellijke werk van God de Heilige Geest, Die mij onmiddellijk levendig gemaakt had, waarvan ik zulke klare beseffens voedde en dat

buiten de kerk, of het lezen van Gods Woord of enig gezelschap, en ook zeer ver buiten dat alles, in het opwassen of voortleiden mij door Zijn onmiddellijk genadelicht geleerd, geleid en gevoed.

Daar waren toch toen ook al zulke mensen, die niet wilden toegeven, dat Gods genade zo hoog en zo wonderlijk was, dat niemand daar bij kon, maar dat dezelve onmiddellijk van de hemel door God de Heilige Geest aan al de Zijnen moest gegeven en geschonken worden. Men wilde, dat het Manna zo laag was, dat wij dit oprapen konden, en alzo middellijk te verkrijgen was, door opzettelijk Gods Woord te lezen en veel te bidden, de openbaren godsdienst veel bij te wonen en aalmoezen aan de armen te geven. Want zegt men, *God is barmhartig en Hij wil, dat alle mensen zalig zullen worden*. Zou hier de Remonstrant niet al van achter de hoek beginnen te kijken?

Nog voor dat de brand van gemelde verschillen geblust en uitgedoofd was, ontdekten wij een veel erger kwaad naar ik meen, door nieuwe schrijvers gestookt, namelijk de stelling, dat het lijden van Jezus als Zaligmaker zo gewichtig en zo overvloedig was, als genoegzaam voor alle mensen, zodat Jezus als Zaligmaker de zaligheid aan alle mensen liet aanbieden: *die wil, die kome, en neme de wateren des levens om niet!*³ Zo werd dat valse bedrieglijk geloof al bereids op de troon gezet; men gaf voor, alsof men nu een anderen weg naar de hemel had uitgevonden, een gemakkelijker en waardoor veel mensen konden zalig worden.

En van toen af heeft de algemene genadeleer veld gewonnen, en God heeft toegelaten dat de Remonstranten, door de hulp van de Patriotten en vervolgens van de Fransen, aan de Gereformeerden de kerken hebben ontnomen.

Menigmaal heb ik aan Paulus gedacht, wanneer hij zegt: ik heb te Efeze tegen de mensen als tegen de beesten gevochten. Het mag met mij duizend parten minder zijn dan bij Paulus, nochtans denk ik, dat ik hiervan ook iets geleerd heb, zo ik in het land van Kadzand als ook wel in mijn geboorteland, dat ik tegen de algemene genade drijvers, of de Remonstranten, gevochten heb als tegen de beesten.

Geliefden! wie toch is in staat om de wonderlijke leidingen Gods te kennen te geven! Die zijn alleen naar de oneindig wijze raad en de eeuwige voornemens of het vrij welbehagen Gods van eeuwigheid, waarvan alle schepsels lijdelijk afhankelijk zijn, als het leem in de hand des pottebakkers. Nochtans is en blijft God de Heilige en Rechtvaardige van eeuwigheid tot eeuwigheid; ook is Hij die God, die alles in allen is voor Zijn volk; maar die ook van Zijn volk, *of van den huize Jacobs hierom wil verzocht worden*. En hoelang is het wel eens, dat die lieve Leraar, God de Heilige Geest, hen komt opwekken en biddende maken om iets, waarvan zij het oogmerk van God de Heilige Geest niet verstaan, maar dat eerst na dezen, door verder onderwijs, hun te verstaan gegeven wordt.

Te Aardenburg bij **Jacob Blindenbach** dan tehuis liggende, is het mij eens gebeurd, dat, wanneer ik mijn knieën boog, om mijn volzaligen Drieënigen God aan te bidden,

³ Ingelse heeft bezwaar tegen de aanbidding van genade zoals die door een aantal predikanten in zijn tijd gebeurde. Dezen loochenden de kracht van de Geest *wedergeboorte door Gods onmiddellijk licht* (zoals Ingelse in zijn volgend geschrift letterlijk zegt) en legden het accent op de letterkennis en oppervlakkig geloof. Dit noemt Ingelse een remonstrantse aanbidding. De Schriftuurlijke aanbidding die de Nederlandse en Engelse theologen geleerd hebben is anders. Deze noemt hij mannen '*van de oude studie*'. Het aanbod van genade volgens de Leer van de Vaderen werd in die tijd met publicaties verdedigd door Th. Avinck en de nieuwe methode werd weerlegd door J. van Woensel. Beiden waren ervaren en Godvruchtige leden van de Herv. Gemeenten.

mij werd te kennen gegeven of indachtig gemaakt, dat ik van mijn Drieënigen Verbonds-God zou verzoeken om toch een nadere of meerdere kennis aan God te mogen bekomen, daarbij de indrukken gevoelende van de weinige kennis, welke ik nog van de Godheid had. Er waren sedert al enige dagen verlopen, zodat ik, naar de plaatse des gebeds gaande, daaraan als niet meer gedacht; maar onverwachts, wanneer ik mijn knieën weer ging buigen, om mijn God te aanbidden, werd mij zo klaar en verstaanbaar te kennen gegeven, mijn verzoek voor te dragen om een nadere kennis aan God te mogen verkrijgen.

En nadat er nu opnieuw enige dagen verlopen waren, dat ik van God zulks verzocht had, gebeurde het eens, dat, terwijl ik op de weg van Aardenburg naar Sluis eenzaam wandelde, dat God mij aansprak, hetwelk ik klaar hoorde en meende te verstaan. Het was mij, alsof God aan mij de vraag deed: *wat ik begeerde?* En zo als die vraag tot mij kwam, liet die oneindige, wijze, lieve Drieënige God mij Zijn wijsheid en mijn blindheid zien, zoals ik die nooit gezien had, en God legde, door Zijn Heilige Geest, Zelf het antwoord in mijn mond, waaruit ik dan God zo liefderijk en zalig antwoordde, zeggende: *mijn God ik ben veel te blind om te weten wat mij nuttig en best is, maar genaderijke God! geef Gij mij, wat Uwe wijsheid weet, dat voor mij het dienstigst is!* Waarop God de deugd van Zijn goedheid nederzond, zodat ik als in God was, en niet anders zag dan goedheid, zonder einde of paal, die zomin te overzien of te omvatten was, als de grote zee.

De mensen in de wereld gebruiken somtijds al eens wonderlijke trekken. Wanneer een mindere of arme voor het aangezicht van een van de grote der aarde komt, en hem door dezen gezegd wordt: *vraagt een woord en wat gij wilt of begeert, dat u zal gegeven worden*, dan zal deze minzaam ten antwoord geven en zeggen: *Mijnheer geve zijn knecht wat goed is in zijn ogen*; en dat wel met oogmerk of in de verwachting van een veel groter gift te zullen erlangen dan hij had durven vragen.

Wanneer men nu zulks eens brengt in de onderhandelingen tussen een oneindige en goeden God en een eindig, onwaardig, onwijs, blind en dwaze zondaar; indien nu zulk enen het aan de oneindige Wijsheid en Goedheid mag overlaten en het in Gods hand mag stellen, dat die God hem wil geven, wat Hem belieft, wie is dan in staat om die nauwe en grote vriendschap uit te spreken, die er vooral van de zijde Gods plaats grijpt tot zulk een zondaar? Gelijk ook moeilijk kan uitgedrukt worden de wedervriendschap of wederliefde van die zondaar tot God? En welk een alleronuitsprekelijkste goede beloning dat zulk een allerarmste zondaar van enen zo alles hebbende, rijke Heere ontvangt! Want zulk een ontvangt *God zelve*; ja, de oneindige Goedheid geeft Zichzelve tot een Gift, als een rijk vader, waarvan Paulus zegt: *alles is uwe!* Hemel en aarde en al wat er in en op is; dat is een rijkdom, waarvan men niet anders zeggen kan dan: *hoe groot is het goed, dat God weggelegd heeft voor dezulken, die Hem vrezen!*

Ja, God is zo oneindig in Zijn deugd van liefde, dat die in God niet kan doorzien worden. Zonder de ware zaligmakende kennis zal of kan ook nimmer Gods onfeilbaar Woord verstaan worden: 1 Joh. 4 vers 8, *want God is liefde*. Al wie zich verbeeldt, dat hij tot die liefde zou kunnen geraken, zonder Gods onmiddellijk licht, die bedriegt zichzelf; want al leest iemand alle dag, vele jarenlang, dat vers: *God is liefde*, hij zal de kracht van die waarheid, zonder Gods onmiddellijk licht, evenmin verstaan als een redeloos dier.

O, wat heb ik mij, door de genade Gods, niet inde wapens gesteld, en de voorstanders van de algemene genade tegengestaan in die, om Gods wil, door mij zo geliefde stad

Aardenburg, welke toen daar ook al veel veld begon te winnen; ja, ik wilde veel liever, in Gods kracht, Zijn bijzondere genade onder het volk verkondigen, dan mij naar bed begeven om te gaan slapen.

Toen er op het einde van het jaar 1784, in de weg van Gods Voorzienigheid, onenigheden verschillen ontstonden tussen Keizer, **Josephus den Tweeden** van **Oostenrijk** en onzen Staat, de **Republiek der Verenigde Nederlanden** waarbij die keizer zoovele en gewichtige eisen te berde bracht, dat, af onze welvaart bedorven, of een allerbloedigste oorlog te duchten scheen, werd de noodzakelijkheid ingezien tot versterking van de grenzen des Vaderlands door krijgsmacht Alvorens dit echter ten uitvoer kwam, begreep de regering, onder anderen ook van Aardenburg, dat er maatregelen behoorden genomen te worden, om te waken tegen stroopbenden, die uit Vlaanderen, als toen onder 's Keizers heerschappij staande, invallen zouden kunnen doen. De regering van Aardenburg eiste alzo, dat alle burgers, en zo ook ik, de wapens zouden aangorden, om op wacht uit te trekken. Mijn vrienden wilden wel, dat ik iemand in mijn plaats zou stellen, om als wachtdoende soldaat voor mij te dienen, doch ik sloeg zulks af, verblijd zijnde, dat ik als soldaat mede dienst mocht doen tot bescherming van die, om Gods wil, voor mij zo geliefde stad, welke mij reeds sedert 1779, in mijn ballingschap tot een Zoär van God mij gegeven, als een veilige schuil- en rustplaats verstrekke, en waar ik, door Gods oneindige goedheid, mocht verkeren onder velen, die God kenden en Hem in geest en waarheid dienden.

Hiermede besluit de schrijver het verslag van zijn merkwaardige lotgevallen. Bekend is het intussen uit de geschiedenis onzes Vaderlands, dat door Frankrijks bemiddeling, en vooral ook door de invloed van onze Patriotsgezinde Staten, in November 1785 met de Keizer van Oostenrijk vrede gesloten, of liever gezegd, door nadelige en onterende voorwaarden als gekocht werd.

In Aardenburg dan nu alles weer tot rust gekomen zijnde, zal de schrijver ontwifelbaar ook daar tot aan het einde zijner ballingschap verbleven zijn, en wel tot in het begin van Augustus 1787.

Door een toen plaats gegrepen omwenteling in ons Vaderland, waarbij de partij der Oude Constitutie, of de Prinsgezinden, zegevierden op de Patriotten was er nu ook geen bezwaar meer voor al de bannelingen uit Walcheren om derwaarts weder te keren, waarvan zij dan achtervolgers gebruik maakten, opnieuw als vrije burgers te worden ingehuldigd.

Onze schrijver, Lourens Ingelse, keerde de 4 Augustus 1787, na een ballingschap van ruim 8 jaar en 3 maanden, waarvan bij evenwel 7 jaar en 9 maanden rustig in Aardenburg mocht slijten, in Zeeland tot de zijnen weder, en werd toen met anderen zijner lotgenoten, nog in diezelfde maand, voor het stadhuis te Westkapelle op plechtige wijze in zijn geschonden eer hersteld.

DE GENADERIJKE LEIDINGEN

GODS MET zijn

UITVERKORENEN

Gebleken in de onlusten op het eiland Walcheren,
in de jaren 1776 tot 1779, ontstaan door de begunstiging der
Rooms-katholieken te Vlissingen en
de geweldadige invoering der Nieuwe Psalmberijming te
Westkapelle, met de gestrengte vervolging van hen,
die aan de Oude berijming gehecht bleven,

Getrouwelijk beschreven omstreeks 1811
door

Lourens Ingelse

In leven Landbouwer op de Hofstede in den
Oranjenpolder aldaar.

Hoofdzakelijk voor mijn kinderen en kindskinderen waartoe ook behoort **Bartel Coppoolse** en zijn nageslacht, maar ook deels voor mijn geliefde vrienden, woonachtig op Zaamslag, in het land Axel, heb ik het nuttig geacht een uitgebreid verslag ten papier te stellen van de merkwaardige lotgevallen, welke mij en mijn deelgenoten zijn te beurt gevallen.

In de dagen toch, welke ik mocht beleven, was er een overstroming van donkerheid, zo groot, dat men moest vragen: wat heeft God voor met Nederlands volk? Wat is God doende, dat Hij met Zijn Waarheid zo wijkt van ons volk en vaderland? Immers, de praktijk die thans onder de mensen gevoed wordt, is zó bedorven, dat men wel reden meent te hebben om God te danken, dat men zalig worden kan; maar dat men ook zalig worden wil, dat heeft men van zichzelf.

Vervallen zijnde tot die wangevoelens, *dat de mens niet geestelijk dood is*, omdat wij in Adam niet zo diep van God zijn afgefallen, dat wij Gods beeld geheel zouden verloren hebben, acht men de mens een redelijk wezen, die, indien hij wil, tot bevordering van zijn zaligheid werkzaam kan zijn, zodat ieder mens van het Evangelie gebruik maken mag en kan, als zijnde een geopende fontein. En willende, dat de verdiensten van Christus' verzoening zo overvloedig zijn en zich zo wijd uitstrekken, dat. Alle mensen, indien ze daartoe alle vlijt aanwenden, kunnen behouden en zalig worden, waardoor men dan den vrijen wil tot meester verheft.

Intussen weet ik, hoe alles te vergeefs is, en of Paulus plant en Apollos nat maakt, nochtans zijn en blijven wij mensen, aan de middelen gehouden, welke God, door alle tijden heen, naar Zijn vrij welbehagen, en wel hoogst wonderbaarlijk, heeft willen zegenen. Hetgeen ik ook menigmaal, onder het schrijven van dit verslag, heb ondervonden tot zaligheid mijner ziel, die nu een anderen God heeft leren kennen dan de bedorven rede of de vrije wil.

Meer dan 36 jaren gewandeld hebbende als in een beeld, geestelijk dood zijnde, en alzo mij voorstellende, dat de waarheid Gods niet bestaat in kracht, evenals die allen, die nog vleeselijk zijn, kon ik niet begrijpen de dingen die des Geestes Gods zijn.

En om nu klaarder de aanleidende oorzaak te kennen te geven tot het schrijven van dit mijn verslag, moet ik met een enkel woord, naar Gods eeuwige onfeilbare Waarheid, hier ook melding maken van de volgende bijzonderheid.

Tevoren in het land van Axel zijnde, deed God mij op Zaamslag een vrouw ontmoeten, meestal bekend onder de naam van de oude brouwerin, een vrouw, in welke God mij zo klaar Zijn onmiddellijk licht liet zien, en in welke Gods beeld zo onbegrijpelijk voor de gehele wereld in kracht was, dat ik het niet kan uitdrukken. O, wat heb ik, uit God, met haar een zaligheid genoten, welk niet uit eigen kracht kan uitgesproken worden. Ja, het was een dubbele zaligheid! Ik was niet alleen zo onuitsprekelijk blijde uit de zekerheid van de zaligheid, welke mijn ziel daar, uit God en in Zijn gemeenschap genoot, maar vooral ook het zien van dat beeld Gods in haar ziel. Zij toch was nu bij aanvang zalig, en zij had een Maria's deel, hetwelk van haar niet zou weggenomen worden!

Van toen af begon dat monsterdier, door de verleidende geesten, welke onder Gods toelatende Voorzienigheid de gehele wereld trachten te verleiden, namelijk *de algemene genade*, alom veld te winnen. Daarom dan ook schrijf ik nu uit een overstroming van donkerheid, welke van vele mensen niet of weinig wordt gezien en van welker hoogte of mate geen beschrijving is te vinden in de dagen onzer

voorvaderen, toen Spanje door Gods genade de Nederlanden heeft moeten verlaten, en dit land tot een vrije onafhankelijke Republiek heeft verklaard.

Men spreekt nu zo direct tegen het zogenaamde *stijve Voetiaanse*, of laat ik liever zeggen, het echt Gereformeerde gevoelen, uitgedrukt in de tweede, derde en vierde Zondag van onze Catechismus, waarin geleerd wordt de hoegrootheid der ellende van iedereen in Adam zo diep gevallen mens, dat hij geneigd is God en zijn naaste te haten.

In deze afgrond van moedwillig ongeval kan niemand inzien, tenzij God hem door Zijn almachtige kracht als levendig wil maken, uit die geestelijken dood opwekken en voor de spiegel van Gods Wet stellen, waardoor Gods Geest hem leert en onderwijst, hoe ver hij nu vervallen ligt van die heerlijken gelukstaat, waarin God hem geschapen had, zodat hij God de Schepper recht kon kennen en Hem van harte lief hebben. Zo zijn wij dan uit de val en de ongehoorzaamheid Adams alzo bedorven, *dat wij ganselijk onbekwaam zijn tot enig goed en geneigd tot alle kwaad, waarom God Zich zo schrikkelijk vertoornt, beide over de aangeborene en werkelijke zonden*. Waaruit voortvloeit volgens de eerste Zondag, dat de mens, van God afgevallen, het eigendom van zich zelve geworden is. Dit toch wil niet anders te kennen geven, dan dat de mens in of door de schepping een kind Gods, maar door de val een kind des Duivels geworden is, waarop dan volkomen past: *gij zijt uit de vader de Duivel, en wilt de begeerten uws vaders doen*.

Hoe verder nu de Soevereine en Vrijmachtige God van de mens of een volk wijkt, hoe meer valse vonden er door dezelve gezocht worden. Men vindt ze toch in onze tijd, en zelfs onder de beschaafdsten, die zulke vonden gezocht hebben, die de val in Adam vergelijken bij een zeer heerlijk opgesierd en volmaakt gebouw, hetwelk door een wonderlijk toeval een zware schok heeft ondergaan, waardoor het gebouw is ingevallen, doch waarvan het fundament nog is blijven staan, zodat Gods beeld niet gans verloren is. Voorwaar, een ongerijmde stelling, tegen Gods Woord in, waaruit velerlei soort van wangevoelens ontstaan, als uit een bedorven baarmoeder geboren. *Want nu stelt men voor vast, dat zulk een gevallen mens geen almachtige, krachtdadige en onwederstaanbare levendigmakende genade door Gods Geest nodig heeft om te kunnen zalig worden, maar dat hij nu met een medelijdende genade van God kan terecht worden gebracht of zalig worden*. En dat hij een redelijk schepsel is en blijft, om uit zich zelve te kunnen willen en werken, goed te doen, om de Geest te kunnen bidden, die God hem niet zal weigeren. En zo stelt men dan, dat de Eeuwige, Rechtvaardige, Heilige God afhankelijk is en blijft van die in zich zelve zo rechtvaardig van God vervloekten, het Duivelsbeeld dragenden en geestelijk dode zondaar, die zomin geestelijk goed wil of begeren kan, als een van de oversten der afgevallen Engelen, die van God Duivelen genaamd worden.

Ook brengt men nog bij, om te willen bewijzen, dat de gevallen mens Gods beeld zo gans niet heeft verloren, dat God hem heerschappij over de dieren heeft gegeven. Maar welk een heerschappij voert toch zulk een mens over Gods dieren! Salomo zegt: *de barmhartigheden der goddelozen zijn wreed*. En hoe klaar leert zulks ook de ondervinding. Hoe zucht het vee onder de wrede handeling der mensen, ja zelfs schreeuwde Bileams ezelin over de harde wreedheid van haren heer. Want Gods getuigenissen zijn immers tot in alle eeuwigheid onfeilbaar, waar en zeker, dat de vruchten van die zo onuitsprekelijke dingen in de moedwillige val van Adam zijn, dat wij nu hoofd voor hoofd in zonden van onze moeder ontvangen zijn en in

ongerechtigheid geboren worden. God spreekt over ons uit: *gij zijt boos van der jeugd af, ten allen dage boos en geheel boos*. Wat voor reden kan er toch uit zulke boze aard des mensen worden voortgebracht, als die geestelijk bedorven zijn, omdat de ganse ziel bedorven is, en zo, naar Gods Woord, door Paulus, *niet kunnende begrijpen de dingen die des Geestes Gods zijn. Ze zijn hem een dwaasheid, hij kan dezelve niet verstaan*, omdat de geestelijk dode zondaars wandelen als in een beeld, of als een kwade boom zijnde, die geen goede vrucht voortbrengen kan. Want volgens Gods Eigen getuigenissen is hun keel een geopend graf, waaruit niets voortkomt dan stank en onreinigheid, allerklaarste bewijzen, dat hij lang dood is geweest, of geestelijk dood geboren en zo in de wereld ingekomen is.

Op dit alles ziet onze Christelijke Onderwijzer, daar hij zegt, *hoe groot onze zonden en ellenden zijn*. En zo ellendig is de mens niet in deze eeuwen geworden, maar zo bedorven is hij al geweest in de vroegen morgenstond van de tijd. Doch het heeft Gode behaagd, door alle tijden, voor diegenen, aan wie God onderscheidend licht heeft gegeven, dat deze ver en klaar zouden kunnen zien. God heeft, wel is waar, alles gewrocht om Zijns Zelfs wil, en alles komt voort uit het welbehagen Gods. Daar nu God komt en een volk vrijwillig aanneemt, daar houdt God Zich nabij, en werkt Hij door *algemene* of ook wel door *bijzondere genade* onder zulk een volk, hetwelk God bijzonder voor Zijn volk aanneemt en verkiest. Hoe klaar is dat te zien in de roeping en verkiezing van Abraham uit Ur der Chaldeeën, en zo ook in die van (Ezau en) Jacob en verder hun geslacht.

Exodus 7 noemt God dezelve: *Mijn volk, Mijn Heir zal Ik uit Egypteland uitvoeren*. En hoe wonderlijk heeft God dat Zelf uitgevoerd van onder de harde dienstbaarheid van Faraö en hoe vervolgens door de woestijn geleid! Welke heilige, rechtvaardige Wetten heeft het daar van God ontvangen, en hoe wonderbaarlijk in het land Kanaän gebracht, waaruit God die volkeren door Zijn macht en door Zijn uitverkoren volk heeft verbannen. Hoe wonderlijk werd dat volk in dit beloofde land gezegend, omdat Gods Wetten onderhouden werden, en omdat God zo zonderling met dat volk was, waardoor zij tot een schrik waren voor alle andere volken.

En hoe lang nog heeft God uit de Hemel dit bijzondere volk met tijdelijke en geestelijke zegeningen gezegend. Daar toch zou Abraham (uit vreze) niet hebben moeten zeggen van zijn huisvrouw Sara, dat ze zijn zuster was, als aan het Hof Abimelechs, want toen waren er in Kanaän onder de oudsten of Richters, die God vreesden, alsmede onder de leeraars, de Priesters en de Levieten, en ook onder de minderen of gemenen, bij wie genoten werd van de vrede Gods, die alle verstand te boven gaat. Zodat dit volk smaakte, dat God goed was, en in liefde, vrede en blijdschap verkeerde onder de heilige wetten, van welke dit volk getuigen kon: *Hoe lief hebben wij Uw wetten, o God! Dezelve zijn ons tot vermaking de ganse dag!* Daarin toch was groter vrede gelegen; alles was uit Hem en tot Hem! Die God opende zijn hand zo in zegeningen, dat alles overvloedde, en er geen bedelaar werd gevonden in dit zo zeer van God gezegend land Kanaän!

En wat legde God niet een heerlijkheid en een ontzag op dit volk, zodat de vijanden zelfs getuigenis gaven, dat God met dit volk, en derhalve onwinbaar was, en zij zich voor dit leger Gods, dit volk namelijk, waarmede God zo bijzonder was, nederbogen. Hoe gezegend is dus een volk, wiens God de Heere is, een volk, dat God zich ten eigendom, ten erve heeft uitgekozen. Aan dit volk gaf God tot een veldoverste, enen Prins, Jozua, daartoe van Hem uitgekozen en verordineerd. Zolang God dezen het leven en de regering in handen heeft, en met nog anderen van de oudsten, die met

Gods Geest begaafd en versierd waren, werden Gods heilige wetten bemind en in acht genomen, om het volk daar naar te richten, de goeden te beschermen en de kwaden of de kwaaddoeners te straffen.

Maar na dezen, als de Richters, of die bijzondere regering van Kerk en Staat waren gestorven, en God met Zijn bijzondere tegenwoordigheid van dat volk begon te wijken, toen begon dat volk de oude palen terug te zetten, die hun vaders door Gods Geest naar Gods heilige en rechtvaardige wetten hun gesteld hadden, daar toch God over allen, wie die aanroert of daaraan af of toedoet, naar Zijn eeuwig blijvend Woord, de vloek uitspreekt. Hoe is toen niet de heilige rechtvaardige God, de vrijmachtige Soeverein van dat volk, van de nakomelingen van Abraham, Izaäk en Jacob geweken, en heeft dit volk al verder overgegeven om dingen te doen, die niet betamen, en, naar het goeddunken van hun boos hart, te vervallen tot afgoderij en een volstrekte verloochening van Christus' komst in de wereld, als waarachtig God en Mens in één persoon, als Zaligmaker van Zijn uitverkoren volk, Hem aan de Vader van eeuwigheid gegeven, in plaats, dat zij met Abraham verheugd zijn geweest, als die vóóruit Zijn komst in de wereld gezien heeft.

En zo zijn dan diezelfde zo ver van God afgedwaald en vervallen, dat ze niet hoorden naar het zeggen van Stefanus, als naar Gods Woord, dat ze verraders en moordenaars van Christus geworden zijn, uit vervloekte boosheid uitroepende: *Zijn bloed kome over ons en over onze kinderen!* Daarop zijn ze nu, nu niet alleen ten teken van Gods ongenoegen naar Babel weggevoerd, als weleer hun Vaderen, maar thans zijn ze door God tot ballingen gesteld, niet geheel ongelijk aan Kain, die zwervende en dolende zou zijn op aarde. Zo zijn dan de Joden nu als over de ganse aarde verspreid en dragen mede nog het teken van Gods ongenoegen, zodat allen die ze zien, hen kunnen kennen dat ze een zaad of volk zijn, waarop Gods ongenoegen nog rust.

Had nu door de kracht Gods de gelovige Abraham zijn afkomst en geboorte uit de heidenen, is zo ook ons land in vroeger dagen niet door de Heidenen bezeten en bewoond geworden? Ik meen onze **Republiek**, waar men in afgoderij leefde en de eeuwige ware God niet kende! Maar God, Die zo wonderlijk is van raad en machtig van daad, die maar zegt: daar zij licht en daar is licht! Van Diens eeuwige voornemens of besluiten kan in de ganse wereld niets ontzet, afgebroken of veranderd worden. Waarop de nu zalige Lodensteijn het oog heeft, wanneer hij zegt: wat God eens besluit, voert Hij door Zijn almacht uit!

Ons Nederland heeft al sinds lang de naam gedragen van het **vrije Nederland**. Het heeft Gode behaagd, Die uit alle geslachten en natiën de Zijnen trekt, hier en daar een van zijn uitverkorenen, of vóórverordineerden van eeuwigheid te roepen, inwendig en waarachtig te bekeren. Waaronder er mogelijk wel zullen geweest zijn van allerlei slag van mensen, ook wel Rooms en monniken, door de vervolging, welke er plaats had en zwaar was, gevluht zijnde volgens de bepaalden raad van God, de een uit vrees voor zijn leven en de andere om de religie, en zo zijn er velen naar de Nederlanden gekomen uit oorzaak van de ware godsdienst, waarin zij ook zijn voortgeteeld en aangewassen in dit land hunner vreemdelingschap, als die weleer onder harde dienstbaarheid gedrukt waren, evenals Israël in Egypte. Maar God, die niet alleen alles uit niet geschapen heeft, maar door Zijn hand alles onderhoudt, regeert en bestiert, gaf hun de Nederlanden als een Zoär van beveiliging, waarheen God onze voorvaders leidde en inbracht ais in een ander Kanaän, en heeft hen gezegend met lichamelijke,

geestelijke en eeuwige zegeningen, en zo heeft de eeuwige ware God Zijn kerk met Zijn eigen hand gesticht of geplant en door alle tijden in ons Nederland bewaard.

Welke vervolging toch heeft dezelve ondergaan onder Gods soevereine toelatende Voorzienigheid, vooral ook door de Koning van Spanje. Hoe moorddadig heeft zijn overste Duc d' Alva met de ware kerk en die de Christelijke religie beleden, anders gezegd, met de Godvruchtige en met de wijze, ervaren mannen gehandeld, en dezelve toch niet kunnen uitroeien. Ofschoon die moordenaar, Duc d' Alva, meende een meesterstuk te hebben uitgericht in de Nederlanden, waarover hij roemende zeide: *dat hij er meer dan achttienduizend door beulshanden had laten ombrengen!*

O, hoe wonderlijk handelt God met Zijn geliefd volk, die de ware kerk zijn, als Hij de vijanden loslaat, dat ze door het vuur van vervolging de ware kerk in brand steken. Dan komt God en steekt dezelve in brand door het vuur der liefde tot God en Zijn Waarheid in Zijn volk, en die liefde is sterker dan de dood; die ijver is harder dan het graf; die kolen zijn vurige kolen, vlammen des Heeren, en alle wateren der vervolging kunnen dezelve niet uitblussen. Ja, al ware het, dat de vijanden van de Waarheid Gods een en ander van die leden van Gods ware kerk uit boosheid verbrandden, zo kan God uit die as veel meer jonge leden doen geboren worden en te voorschijn brengen. Immers, de ware kerk groeit en bloeit nooit meer dan in het vuur der vervolging!

Meest alle mensen, of onbekeerden, zouden wel zeggen wat was het toen niet donker, wanneer Duc d' Alva zo wredelijk de Christenen, of de Godvruchtigen met de wijze, ervaren mensen, moorddadig beval om het leven te brengen! Doch zulke uitdrukkingen komen alleen voort uit mensen, die verdonkerd zijn in hun verstand, vervreemd van het leven Gods door de onwetendheid, die in hen is, en door de verharding huns harten! O, toen was het in der waarheid niet donker! Toen was de ware kerk wakker en heeft tegen de vijanden dier kerk met de wapenen, worstelingen Godes uitgeoefend. God was en bleef als aan de spitse met Zijn kerk, en stelde aan het hoofd de Godvruchtige veldoverste, de van God en Zijn waar volk geliefden **Prins Willem de Eerste**, de Oranje-Vorst die God heeft willen gebruiken als een anderen Jozua, om de vijanden van Gods kerk ten onder te brengen en hen te verdrijven uit ons weleer zo gezegend Nederland, hetwelk was als een ander Kanaän, waarin God zó bijzonder tegenwoordig was, dat de vijanden voor zulk een volk, hoezeer maar een klein hoopje uitmakende en op zichzelf staande, machteloos zijnde, verschrikt en benauwd waren.

Als toch God vóór een volk is, wie zal er dan tegen zijn? En die God, die aan Daniël wijsheid gaf, heeft ook aan die vorst Prins Willem de Eerste bijzondere wijsheid gegeven om de tabernakel Gods in Nederland op te richten, om de grond te leggen van de ware vrijheid voor Nederlands kerken burgerstaat om **de Unie** te stichten de oude constitutie, en heeft God hem zo willen gebruiken, om het volk van Nederland te verlossen van onder het juk van Spanje. Die lange reis door de woestijn aldus ten einde gebracht hebbende, ging het 't Nederlandse volk wel; de godvruchtigen leefden met God in liefde, vrede en blijdschap door de Heiligen Geest, maar ook de onbekeerden in die tijd leefden als kaf voor het koren zijnde, en deelden, terwijl God de stormwinden en onweersbuien van moorddadige vervolgingen had doen ophouden, in de verkregen veiligheid, omdat God hun beschermer wilde zijn, als in een ander Kanaän, zolang de wijze, van God geleerde Oranje-Vorst en andere van de oudste Godvruchtige mannen geleefd hebben.

Doch, gelijk men leest in Johannes' Openbaring, als het eerste wee was weggegaan, kwam er een andere. Zo heeft het zich ook toegedragen met Gods kerk in de Nederlanden, wanneer de Remonstranten opstonden om die kerk met hun wangevoelens te beroeren, en zich als vijanden stelden van de ware Gereformeerde kerk, of althans van dat volk, hetwelk in de eeuwigheid voorverordineerd is van God tot de eeuwige zaligheid.

O, wie de heerlijke beschrijving kent van **Fruytier**, als met recht tot een titel dragende: "*Sions worsteling*", die weet daaruit dan ook, waar de Remonstranten het hoofd hebben beginnen op te steken, om hun godonterende wangevoelens aan de dag te brengen en Gods kerk te gaan beroeren, waartoe zij de macht van velen uit de regering tot hun hulp en bescherming verkregen, omdat deze in hun wangevoelens deelden.

Doch er kwam hulp als in de poort, en de Vorst van Oranje, **Prins Maurits**, die zich eerst gedroeg, alsof hij een Gallio was, en zich geen van die zaken aantrok, was wel aanvankelijk een middelloorzaak, dat de Remonstranten stoutmoedig waren, enige kerken van de Gereformeerden afnamen en dezen wegjoegen, maar diende eindelijk door Gods albestuur tot een bijzondere zegen, toen hij zich in de weer stelde voor de Gereformeerde kerken of gemeenten in ons Vaderland, en, als met het zwaard in de hand, een hunner godlozen, de oude Oldenbarneveld, het hoofd liet afslaan en andere van hun opperhoofden, wegens hun boosaardige daden, straffe deed ondergaan.

Na lange worsteling werd eindelijk, door Gods zorg en hulp van Prins Maurits van Oranje, de zaak der Gereformeerden beslecht in de **Nationale Synode**, te Dordrecht in de jaren 1618 en 1619 gehouden. In die van God en door God geroepene vergadering, waarin men van God wijsheid bekwam om het ware van het valse te kunnen onderscheiden, hebben de Remonstranten wel geworsteld om de uitspraak te ontgaan, maar God, die alles werkt naar de raad Zijns willens en Wie het nooit aan middelen ontbreekt, wilde in die Godvruchtige vergadering Zijn dienaren gebruiken om die ongerijmde, Godonterende wangevoelens in het openbaar tentoon te stellen, deze te veroordelen en daarover een rechtvaardig vonnis uit te spreken, naardien de Remonstranten in Gods kerk niet konden of mochten gedragen worden, als zijnde hun leer gans strijdig tegen Gods verheerlijkende en voor Zijn kerk zaligmakende vrije genadeleer, als die alleen op Gods onfeilbaar Woord gegrond is. Aldaar is zo de brand, door de Remonstranten in Gods kerk aangestoken, in het openbaar geblust, en hebben zij met hun aanhangers, door Gods albestuur, de wapens zich uit de hand zien gerukt.

Aldus is er weer een einde gekomen aan de openbare beroering in Gods ware kerk of in de gemeente van Christus; als met Zijn bloed gekocht, welke nu zo lang staande is gebleven, als God onzen Prins van Oranje-Nassau in staat stelde om de Gereformeerde kerk te beschermen en te omringen als een Sion Gods, en die te bewaken tegen aanvallen van vijanden, die wel in schaapsklederen komen, maar van binnen grijpende wolven zijn.

O, wat heeft Gods kerk, na het tenondergaan van de duisternissen der Remonstranten, toen niet aangenaam gegroeid en gebloeid als in een ander Kanaän, onder die geliefden Vorst van Oranje, waarbij God nog mannen beschikte van wijsheid en godvruchtige Herders en Leeraars, door God tot wachters gesteld op de muren van Sion, die door Gods onmiddellijk lichtwonderlijk vèr zien konden; wie God 't zwaard des Geestes als in de hand, gaf, waarvoor alle vijanden Zijner kerke sidderden en verstomden, evenals de tovenaars in Egypte, en moesten bekennen, *dat dit de vinger*

Gods was. Zij toch leerden geen algemene genade, en dat de vrije wil de meester der zaligheid is, als zijnde van God vervloekte mensenvonden, voortvloeiende uit een gans bedorven ziel, maar zij leerden de bijzondere genade, daar de Drieënige God in de eeuwigheid was werkzaam geweest om uit te kiezen en te verordineren alleen die, welke opgeschreven zijn in Gods eeuwig voornemen, terwijl geen anderen in de tijd immer zullen toegebracht worden.

De Heere zegt immers: *Jacob heb Ik liefgehad en Ezau heb Ik gehaat!* Heeft de zondige pottenbakker geen macht om uit denzelfden klomp te maken een vat ter ere en een ander ter onere? En zal de Heere dan met Zijn leem niet mogen of kunnen doen, wat Zijn heiligen en rechtvaardigen wil heilig en goed dunkt?

Zolang dus de Prins met de leden van de Staat, benevens de godvruchtige Leeraars, samenspannden, en de hun van God in handen gegeven macht aanwendden om de vijanden van het vaderland en Gods ware kerk of het Sion Gods af te keren en door Zijn genade betoonden in waarheid te zijn voedsterheren, toen was de Heere met Zijn Waarheid bij ons. Toen hoorde men hier erf daar van het bijzonder werk des Geestes, zodat de een door God de Heilige Geest van geestelijk dood levendig gemaakt of waarachtig bekeerd, een ander voortgeleid op de weg des levens, en wederom een ander tot licht gebracht werd, niet alleen verzekerd, maar verzegeld, en lerende God de Heilige Geest kennen, wetende nu eerst anders dan hij had kunnen weten, dat er een Heilige Geest is. En niet alleen nu overtuigd zijnde, dat er een enig Goddelijk Wezen is, maar ook, volgens de achtste Zondag, dat er drie onderscheiden Personen zijn in dat Goddelijk Wezen.

Ja, toen waren Gods ogen ten goede over ons Vaderland. God was met ons, en wie vermag dan tegen ons te zijn? God stelde Zich zelfs als een vurige muur rondom ons door Hem zo gezegend Vaderland, en Hij gaf onze Vaderen een heldenmoed, waarvoor de vijanden zo zeer bevreesd waren, dat er als een beving Gods op hen was gevallen. Toen toonde God een welgevallen aan Nederlands volk te hebben. God was met onze vaderen, terwijl de vrede Gods in het land, in de stad, in de huizen, en de zegen Gods ook in alles was. God zegende onze vaderen in alle ondernemingen, die recht en billijk waren, in allerlei nering en hantering, in de koophandel ter zee en te lande, zodat de zegeningen toevloeiden van Oosten en Westen. En alle volkeren zochten onze vaderen op om koophandel met hen te drijven, uithoofde van derzelver oprechtheid en goede trouw, waardoor zij dan ook in overvloed verkeerden en aan vreemde volken geld op interest konden lenen.

Maar God zegt: als uw schuren vet geworden zijn, [als Jeschurun vet geworden is] sloeg hij achteruit. O, wat heeft dan ook een mens of een volk niet de van God overvloeiende genade nodig, om in of onder de zegeningen bij God en de waarheid te blijven, zoals de eendracht onder een volk de macht uitmaakt, indien Gods wet bemind wordt!

Maar indien datzelfde volk van God begint af te wijken en zijn heilige geboden te verachten, O, wat is dat niet klaar gebleken in volgende tijden! Wat is er van onze uit Gods hand ontvangen oude Constitutie geworden! Wat heeft die onheilige baarmoeder niet zwanger gegaan met de Remonstranten; hare vrucht, voor vele mensen wel verborgen, maar voor God, die onze gedachten kent, naakt en klaar!

Hoe heeft God Zijn ongenoegen daarover beginnen te tonen in de jaren van zeventienhonderd en vooraan in de zeventig, wanneer de heer **Maartense, Kassier**

over het eiland Walcheren, een aanzienlijk bankroet maakte! Daar had men nu een land met schuld en een kas zonder geld. De oudsten des volks, of de Regeringsleden, wilden het land bezwaren en een belasting op hetzelfde leggen, maar toen de ingelanden zulks ter ore kwam, verwekten dezen een zonderlinge opschudding. Doch de Godvruchtige, wijze, ervaren mannen protesteerden tegen zulk een handelwijze, omdat geen mens Kassier mocht wezen over zulk een belangrijke kas, of de Hoge Regering, die de ingelanden representeerde, moest zorgen, dat suffisante (voldoende) borgen werden gesteld, pro rato die kas. De heren, dit hierin verzuimd hebbende, beleden gewillig te zijn, dat, bijaldien de gewone belasting niet toereikende mocht zijn tot instandhouding van het lieve Vaderland, zij gezind waren om hetzelfde te helpen onderhouden, door van het hunne daaraan toe te brengen. Doch onder die voorwaarde, dat de hoge regering van Walcheren en de Heeren Staten eerst wilden zorgen, dat 's lands kas, nu ledig gemaakt, weder in staat gesteld werd door het inbrengen van zulk een kapitale som, als men nu uit dezelve miste.

Welk een opschudding en beroering heeft zulks in ons land niet veroorzaakt. Hadden zij, die naar Engeland voeren, niets mogen invoeren zonder zware, ongehoorde rechten te betalen, de Engelsers wilden nu om gegronde redenen, daar de Hoge regering tegen eed en plicht verzuimd had *suffisante cautie* of borgen te stellen, dat deze nu gehouden en verplicht was de kas in hare vorige staat te herstellen.

Die eis der Engelsers vond intussen sterke tegenstand, waaruit grote verschillen ontstonden. Maar eindelijk werd door de Edelmogende Heeren Staten van de provincie, bij welke onze geliefde **Prins Willem de Vijfde** als Erfstadhouder aan het hoofd was geplaatst, na de geschillen rijpelijk overwogen te hebben, een rechtvaardig vonnis uitgesproken, behelzende, dat de Heeren Staten van Walcheren, die de kas der Engelsers hadden beroofd, deze weder naar behoren zouden opleggen, zonder verzuim en achterhouden, tot de laatsten penning toe, en daarenboven alle onkosten betalen, welke uit die verschillen ontstaan waren.

Wat kan toch, als de Heere opstaat, al is het maar met Zijn algemene bewerking des Heiligen Geestes op de consciëntie der mensen, een mens niet ontsteld en benauwd zijn. Hoe klaar is dat gebleken, vooral bij sommigen uit die vorengemelde regering van Walcheren, als gecondemneerd zijnde, waren als ter dood toe bang, kropen verloren en vloten in bossen, zodat er tot ver heen in de bekende werelddelen werd gesproken aangaande de dingen, welke in die dagen hier geschied waren ten aanzien van de Engelsers op het eiland Walcheren. Maar God, die een God der waarheid is, door Wie en met Wie de Engelsers de overwinning bekomen hadden, deed de blijdschap op de aangezichten der landzaten zichtbaar worden. De Godvruchtigen zeiden: *God heeft in het gerichte gestaan, en Die heeft ons de overwinning gegeven en doen triomferen over onze vijanden, die machtiger waren dan wij!*

Meent evenwel niet, dat die slaafse vreze, welke zo hoog ging, dat zij doodsangsten of voorsmaak van de hel kon genoemd worden, en waarin de regering van Walcheren toen verkeerde, van een goede uitwerking is geweest, zodat zij zich voortaan gedroegen als landsvaders over hun kinderen, of zoals ware Regenten met hun onderdanen behoren te handelen naar Gods Wet. O neen, daaruit zijn ontstaan basiliscuseieren, uit welke jonge adders zijn voortgekomen, vonken van tweedracht, die een twistvuur hebben aangestoken, dat nooit uit de harten is weggenomen tot op de huidige dag.

Velen hunner zijn gestorven met de wraak in hun hart, waarbij sommigen alreeds Gods ongenoegen in hun ziel zijn gewaar geworden, terwijl bij de weinigen, die nog

leven, de wraak nog meester is in het hart. Wat kan een bedorven baarmoeder niet lang zwanger gaan, eer dat zij baart! Hoe klaar is dat te zien in Absalom omtrent Ammon!

Daar ik intussen toen nog, jong zijnde wanneer God mij in een beroep stelde, onbekeerd was, met mijn ganse ziel aan de aarde gehecht, geen God of waarheid recht kennende, gedroeg ik mij veelal als een Gallio; geen Engelsman zijnde, trok ik mij die vorengemelde gebeurtenis weinig aan, evenals men natuurlijk verkeert ten opzichte van een brand, die ver van onze woning is, in eigenliefde verzonken, uit hoofde ik daarvan geen beseffen of indrukken voelde, omdat ik nog geestelijk dood was. Nochtans had het Gode beliefd mij een consciëntie te geven, waarmede Hij op de mens werkt, ofschoon deze daarvan de minste indrukken niet omdraagt, evenals een goed schipper met het roer een schip stuurt, waarheen hij begeert.

Wanneer ik Godvruchtige, wijze ervaren mannen over onze oude Constitutie hoorde spreken, vernam ik dat deze zo goed samengesteld en op Gods Woord gegrond was, dat het niet anders kond, of zij moest haar oorsprong uit God hebben. Dit verwekte in mij een hoogachting voor die mensen, die als beminnaars ijverden voor deze Constitutie of burgerlijke wetten, maar ook integendeel eren lagen dunk of minachting voor de tegenstanders en overtreders dezer Constitutie.

O, wat heeft door alle tijden heen het ene niet plaats moeten maken voor het andere! Zo ook zag men toen aan de kimmén van de kerkhemel mede een onweer opkomen. God, Die met alles doet naar Zijn welbehagen, had van tijd tot tijd vele van Zijn geliefde herders, die als Boanergessen op Sions muren gestaan hebbende, de volke Gods raad verkondigd en de wet Gods scherpelijk gepredikt hadden, weggenomen, zodat hun getal zeer begon te verminderen. Intussen waren er wel anderen opgestaan, maar de zodanigen, die als ten tijde van Christus op aarde, zouden hebben durven vragen: *zijn wij dan ook blind?* Schriftgeleerden en Farizeeën met welke Christus' kerk aanhoudend zal bedreigd worden. O, wat is toch een mensen, als God hem aan zichzelf overlaat! Wat kan hij niet wijs zijn in eigen ogen en daarbij de grootste dwaasheid uitwerken! Wie, die geen vreemdeling is van ons vaderland en de kerk, moet zulks niet erkennen, ziende de tweedracht der gebeurtenissen en de aanvallen op de kerk door eigenwijze schriftgeleerden en Farizeeën?

Deze toch begonnen toen te zien en aan te wijzen, welk een aantal gebreken er waren in de berijming der **Psalmen van Petrus Dathenus**, als dat sommige stotend waren en niet vloeibaar, en men er zelfs uitdrukkingen in vond, niet gegrond op Gods Woord en strijdig met de Psalmen Davids.

Men leest van de zonen Aärons, Nadab en Abihu, dat zij vreemd vuur op de altaar voor het aangezicht des Heeren brachten, en dat God hen doodde. Als God dan nu al de bedienaars van zijn kerk doodde, die vreemd vuur op de altaar of op de predikstoel gebracht hebben, mij dunkt dat de schaar der levenden weinig zou zijn. Hoe velen toch van de Leraars voelden toen in hun ziel een hatelijke afkeer tegen de berijming der Psalmen, en verlangden naar ene nieuwe berijming, die vloeibaarder was en op lichter toon kon gezongen worden.

Om tot dit doel te geraken, begon men te houden consistoriale, classica en synodale vergaderingen, waarin de meerderheid was tegen de oude en vóór de nieuwe berijming. Men is toen gaan uitkiezen of kwalificeren Leraars uit alle Classes van Nederlands kerken om dat werk ten uitvoer te gaan brengen, en deze hun taak volbracht hebbende, zagen hun werk met lof en een grote toejuiching begroet door de overgrote meerderheid der leden.

Doch er werd toen ook een overblijfsel gevonden naar de verkiezing Gods, uitverkorenen, die niet alleen mondbelijders, maar door waarachtige bekering echte belijders van de waren godsdienst waren. Deze namen in die nieuwe berijming geen genoegen, en protesteerden daartegen voor God, als aan Hem vast liggende gelijk de rank aan de wijnstok. Dezen wilden de oude palen niet terug gezet hebben welke onze vaders gesteld hebben, en getuigden uit hun ondervinding, dat de oude Psalmen beter waren dan de nieuwe.

Wat heeft God toch niet aan alle plaatsen zijn goedkeuring gegeven over die Psalmberijming, en zulks betoond niet alleen in de kerkelijke openbare godsdienstoefeningen, onder het lezen en zingen met elkander, maar ook in oefeningen en gezelschappen, op wegen of in de velden wandelende en in de huizen, zelfs op sterfbedden, daar God de Heilige Geest door Zijn onmiddellijk licht met een of ander Psalmvers de Waarheid zo zeer aan de zielen heiligde, dat deze daardoor zalig en zoet vertroost zijn geworden, zodat mond en hart als overvloedigen van Gods lof, en niet weinigen al zingende de Hemel zijn ingegaan.

Met recht mag men dus zeggen van die oude Psalmen, dat God aan alle plaatsen, waar Hij Zijns Naams gedachtenis heeft gelieven te stichten, en door alle tijden heen daarover klare bewijzen heeft gegeven van Zijn goedkeuring, en dat ze Hem behaagden.

Het volk nu van Gods verkiezing is en blijft een wonderbaar volk. Wat God verkiest, verkiezen zij ook, en wat God niet verkiest, dat begeren zij ook niet. Hoe klaar ziet men dat in Mozes. Hoe groot kon hij niet zijn in het huis van Farao, maar omdat de Heere Faraö en zijn huis niet verkoos, weigerde hij Farao's zoon genaamd te worden, en voegde zich bij het volk van Gods verkiezing, liever smaadheid willende lijden, dan in hoogheid buiten Gods verkiezing te verkeren.

Men hoort dan ook over die nieuwe Psalmen Gods goedkeuring zo niet. Men verneemt niet, dat onder het zingen van dezelve de krachtadige werkingen des Heiligen Geestes genoten worden. In plaats toch, als men ze hoort zingen, dat er iets hemels in te zien of te genieten zou wezen, zijn er klare blijken, *dat er iets duivels in te zien is*, zodat zulks

een rechtmatig wantrouwen baart, dat ze Gode niet behagen. Daarom dan ook heeft het ware volk van Gods verkiezing met vreze en kommer verkeerd onder het verwerpen van de oude en het aannemen van de nieuwe Psalmberijming, als daarin een sprekende bode ziende, dat God en zijn Waarheid gereedschap maakten van te vertrekken uit ons Vaderland en van zijn Kerk. Waar toch God kan gezegd worden met zijn bijzondere gunst tegenwoordig te zijn onder een volk, daar is liefde, en hulpe, en dienen, en draagt een volk elkanders lasten, daar is of daar leeft een volle in vrede, en daar gebiedt God Zijnen zegen. Maar hoe ongelukkig is het met een volk gesteld waarvan God en zijn dierbare Waarheid geweken zijn. Daar is verwarring en alle boze handel. Dit toch heeft de ondervinding in ons Vaderland geleerd. Wat al onenigheden en twisten zijn er ontstaan door het invoeren der nieuwe Psalmen in de kerken van ons Vaderland, en vooral en **bijzonder te Westkapelle**, waar God toen nog een kleine kudde van Zijn waar en geliefd volk had.

Men begeerde daar gestreng, bij het invoeren der nieuwe Psalmen, óók een nieuwe wijze van gezang. De gemeente werd door de Regering geboden of gelast het gezang te veranderen, en de Psalmen op een bijzonder korten toon te zingen. Het oude wilde men niet meer, het moest alles nieuw wezen. De Godvruchtigen wilden door God bewaard blijven voor die nieuwe berijming, alsmede goor het nieuwe gezang, en verlangden niets anders dan om met de oude Psalmen en het oude gezang door deze woestijn van de wereld te reizen. Daarin hadden zij genoeg en vonden zij vrede, en geenszins in het terug zetten van de oude palen hunner godvruchtige voorvaderen.

Doch op de Sabbatdag daar in de Kerk zijnde, hoorden zij de Leraar van de predikstoel de nieuwe berijming der Psalmen ten sterkste voordragen en verheffen, alsmede naar de Voorzanger te horen in het nieuwe, veel vlugger, of korter gezang als zeer aannemelijk, opwekkender, ja beter te zijn.

God liet ondertussen aan enigen van Gods verkiezing in Zijn licht zien, dat de verandering welke men nu in de kerk wilde invoeren, niet uit Hem was, maar een eigendunkelijke godsdienst, en dat de afgodendienaars de kerken begonnen te overstroomden. Dientengevolge ontstond er geen kleine beroering.

De voorzanger **Abraham Krijger** was een groot vriend niet alleen van de nieuwe Psalmberijming, maar ook van het nieuwe gezang. Deze, van God een bijzonder talent tot zingen ontvangende, verhief met snorkenden hoogmoed zijn onheilige stem bij het aanheffen van dit nieuwe gezang, en vond daarin ook steun bij enige aanklevers uit de gemeente. Door Gods genade echter bleef het volk van Gods verkiezing niet slechts bij de oude berijming, maar ook bij het oude gezang, hun van hun voorvaders overgeleverd, en dit niet willende verlaten bleven zij met een aanzienlijk gedeelte der gemeente als voorheen getrouw aan de oude berijming en het oude gezang. Welk een verwarring ontstond hieruit bij een gemeente, zo zeer verdeeld, en daar de partijen tegelijk zongen, was er dan ook tweeërlei gezang, tot grote ontstichting.

Abraham Krijger, als voorzanger, gelijk ook de aanklevers van het nieuwe gezang, zetten dan bij het einde van hun zingen de hoed reeds op het hoofd, terwijl het volk van Gods verkiezing met een aanzienlijk deel der gemeente nog voortging met zingen totdat de afgegeven Psalm ten einde was.

O, welke vijandschap en onenigheid is daaruit ontstaan! Ja, dat rees zelfs tot die hoogte, dat de Voorzanger het oude of ware volk Gods in de kerk overluid op smadelijke wijze toesprak. *Ziet*, zegt Jacobus, *hoe een klein vuur enen groten hoop houts aansteekt!*

Op de volgenden Zondag ordonneerde de regering van Westkapelle dat 's Heren dienaar met nog enigen die onder hare macht stonden, in de kerk onder het zingen acht moesten geven en opletten wie die oproermakers waren, die aan de oude berijming en vooral het oude gezang gehecht bleven. Om zulks te stuiten, of deze in hun macht te krijgen, heeft men alles aangewend, zowel vleiiingen als bedreigingen. Men heeft zelfs de een en anderen op het Rechthuis doen komen voor de Regering, om dezelve aan te raden, te vermanen, te verzoeken, maar ook te bedreigen, om toch de nieuwe invoering te willen volgen en gehoorzaam te zijn. Doch God, die alles regeert en bestiert, liet niet toe dat de vijanden van Gods kerk triomfeerden, en die toen voor deze nieuwheden waren, zijn huns ondanks toegevendheid gaan gebruiken, zodat, voor zoveel de uitwendigheden betreft, een en ander stil ten einde is gebracht. De toestand waaruit de wraak voortkwam, verdween echter niet uit de harten, en het was, gelijk het vervloekte spreekwoord zegt: *vergeet het wel, maar ik vergeef het niet.*

Terwijl ik van die gebeurtenissen hoorde, dacht ik al dikwijls wat hiervan worden zou, en toch was ik voor dezen een mens van zulk een levenswijze, dat ik, naar het mij dunkt, om God of zijn Wet niet gaf. Evenwel Gods Woord is de waarheid, en zegt, dat het niet bij de mens is dat hij zijnen weg richt, maar dat het alles van God komt, hetzij door een toelatende of dadelijk werkende Voorzienigheid, waarvan de mens zo weinig wetenschap draagt als het redeloze vee. Wat heb ik toen niet al schikkingen des harten gemaakt, maar het is zoals de Godzalige Lodensteijn zegt:

*Of wij knorren, of wij morren,
Hetgeen God eenmaal besluit,
Voert Hij door Zijn almacht uit.*

Doch wie zal het van zulke geloofsstukken doorgronden of omvatten, dan alleen dezulken, die God in Zijn onmiddellijk licht daarin heeft onderwezen!

In verwondering mag gewis iemand denken en vragen: hoe kwam gij onder dat volk, om in schijn het oor te willen neigen, als Gods zaak en de waarheid onderdrukt wordt? En dat was waarlijk wonderbaar! De vromen, en vooral sommigen, kwamen mij opzoeken om mij vriendelijk te onderrichten. Ook waren er in die dagen nog Apollossen, die machtig in de Schrift waren, die de oude Constitutie, als op Gods Woord gegrond, verstonden en aan wie God genade gaf om het ware van het valse, het licht van de duisternis te kunnen onderscheiden. Deze hebben, jaren vóór dat de Heere mij, die als in het wilde liep, gevangen, of van geestelijk dood levendig gemaakt, en alzo waarachtig bekeerd heeft, getoond in mij belang te stellen en menigmaal mij opgezocht, als ik ergens afgezonderd stond. Ja, het is ook wel gebeurd, dat ik met sommigen van dat ware volk mij in de kerk bevond, dat zij bij het uitgaan op mij werkten om met hen in een gezelschap te komen. Dan, mijzelf door onbekend licht van God de Heilige Geest naderhand beziende, voegde ik nog minder bij dit van God zo zeer geliefde volk, dan Judas bij de Apostelen.

Om intussen voort te gaan met mijn verslag van de gebeurtenissen, dat geval van de heer **Maartense**, als Kassier van Walcheren, waaruit, als tevoren gemeld, een bijzonder proces was ontstaan, hetwelk niet alleen van de 'Hooge regering' van Walcheren tegenover de Engelsen zeer schadelijk, maar zelfs schandelijk was verloren, - dit proces was nu wel ten einde, maar de wraak, waartoe men sedert die tijd gelegenheid zocht, smeulde nog voort.

En welk een wonderbaar vuur van twist was er vervolgens niet aangestoken te Westkapelle met de invoering der nieuwe Psalmberijming en de nieuwe wijze van zingen! Wie kan toch de wonderlijke leidingen Gods doorzien met Zijn volk door alle tijden? Nadat het vuur lang in de harten gebrand had, kwam er ten laatste een adder uit, van sommige mensen niet wel kennelijk, maar het volk van Gods verkiezing, aan wie Hij bijzondere ogen had gegeven om te zien, stonden als verbaasd over de lelijkheid van die beesten.

In de regering van Westkapelle was men overeengekomen, om die *stijve Voetianen*, die zo onbuigzaam waren, onder de band te brengen. Zij toch hadden altijd wat in te brengen, waren moeilijke, lastige mensen, en die veel invloed op een groot gedeelte der gemeente hadden. Men wilde dan middelen aanwenden, om hen tot zwijgen te brengen, om alzo gehoorzaamheid en eendracht te bevorderen, want men oordeelde, dat ze onrustige geesten waren, niet vrij van oproerigheid.

Waarom men oordeelde goed te doen, een en ander van die stijfhoofdigen de inwoning in die gemeente te ontzeggen, met een brief, waarin hun gelast werd binnen de tijd van tweemaal vier en twintig uren zich te verwijderen uit Westkapelle en deszelfs territorium. Men noemde dit *een politieke uitzetting*. Maar de vraag ontstond, aan welken persoon men zulks zou uitoefenen. Zoals ik van nabij wel onderricht ben, had men een nominatie van twee personen, nl. enen **Zacheüs**, en enen timmermansbaas, met name **Ysbrand Leinse Borggraaf**, zijnde de eerste een man met enige kinders, en onbemiddeld; van dezen dus stonden vrouw en kinders ten laste van de armen te komen. Maar de tweede was een man met vrouw zonder kinders, en daarenboven niet onbemiddeld. Dit een en ander vernam ik uit de mond van mijn vriend en broeder in de verdrukking, **Willem Pieterse Lous** en anderen van Gods volk.

De regering dan, naar haar gemaakt plan, zond een brief aan Ysbrand Leinse Borggraaf, waarin hem door Burgemeester, Schepenen en Raden der stad Westkapelle gelast werd, om in persoon binnen de tijd van tweemaal vier en twintig uren zich te verwijderen uit Westkapelle en deszelfs heerlijkheid, zonder daarbij enige reden te geven, waarom zulks aan hem geschiedde of welke zijn misdaad was.

Welk een wreedheid voorwaar en van welk een verregaand uitzicht, om die man zulk een straf op te leggen! Moet men dit de rechten naam niet geven van verregaande Inquisitie? Welk een inbreuk toch op de van God ontvangen en zo duur gekochte vrijheid, welke onze voorvaders met goed en bloed gekocht en betaald hebben! Dit was toch een gebeurtenis, zoals er nog geen was voorgevallen sedert onze Republiek van onder het juk van Spanje was verlost geworden, en wij als een vrij en onafhankelijk volk zijn verklaard!

De politieke uitzetbrief dan door de regering aan Borggraaf in handen gesteld zijnde, was deze, niet zonder reden, hoogst ontsteld. Zonder uitstel moest hij niet alleen zijn volk, maar ook zijn huisvrouw en al zijn bezittingen verlaten, om als een veldhoen op de bergen om te sukkelen. Onder zijn volk gekomen zijnde, schreeuwden dezen tot God en mensen over zulk een tegen alle Goddelijke wetten aanlopende onrechtvaardige strafoefening. Men vroeg hem naar de oorzaak, waaraan hij zich schuldig gemaakt had of waarmede hij beschuldigd werd, maar hij liet zijn brief van bannissement zien, waarin geen woord van enige begane misdaad gemeld werd. Van diegenen, aan wie God wijsheid geschonken had, werd hem aangeraden, dat hij van de regering vriendelijk zou verzoeken om te mogen weten, waarin zijn misdaad bestond, als waarmede hij zich beschuldigd zag, om zulk een straf te worden opgelegd.

Met dit verzoek bij de regering van Westkapelle gekomen zijnde, weigerde deze aan zijn verlangen te voldoen, hem alleen ten antwoord gevende, dat zij niet verplicht waren hem daarvan rekenschap te geven. Op zijn wedervraag, of de Overheid niet moest aangemerkt worden als te zijn Burgervaders, en of een rechtgeaard vader zijn kinderen vermocht te straffen zonder eerst derzelve feilen te willen aanwijzen, gaf men hem ten antwoord, *dat een vader zijn kinderen moet straffen zonder gehouden te wezen hun daarvan rekenschap te geven.*

Onze Borggraaf alzo teruggekomen zijnde, en het antwoord van de regering medegedeeld hebbende, oordeelde hierop Gods volk, dat zulks meer naar een tirannie geleek dan naar de handelwijze van een rechtgeaard vader. Was het alzo nu wel te verwonderen, dat er een grote opschudding ontstond onder het volk, niet alleen in het eiland Walcheren, maar zelfs in de naburige eilanden, en dat degenen, die enigszins de wetten verstonden, als verbaasd en ontrust de een tot de ander zeide: *wat toch dit zijn wilde!*

Wanneer toch zulk een onwettige handelwijze niet kon worden tegengegaan of gestuit, dan zijn wij die edele, van God ontvangen vrijheid kwijt; want, indien onder Gods toelatende Voorzienigheid de een of andere Overheid misnoegd wordt jegens zijn onderdanen, en dan met hen alleszins onwettelijk mocht handelen, dan, zo begrepen het de Godvruchtige mannen, was hun vrijheid en die van het ganse volk verspeeld, en niemand kon meer langer in zijn beroep of op zijn plaats gerust en veilig zijn, dan wanneer het zulk een Overheid, met zijn onwettelijke handelwijze, beliefde. Met recht getuigde dan ook Gods volk, dat zulk een Overheid een vuur van oproer ontstak in ons land en het volk. Niet, dat zij begeerden, dat Borggraaf, of enig ander mens, die God volgens zijn heilige wet schuldig keurde, ongestraft moest blijven. In genen dele, want indien gemelde Borggraaf door daden Gods wet α zeer overtreden had, dat deze de dood van hem eiste, dan zouden zij ook geenszins zijn leven begeren. Maar, wanneer een Overheid een vonnis van zware strafoefening over een onderdaan uitspreekt, zonder te willen zeggen, waarin zijn schuld bestaat, ja zonder getuigen tegen hem, eist dan God niet van zulk een Overheid, dat zij de straf zal ondergaan, welke zij onrechtvaardig de onderdaan heeft opgelegd?

Hoe ondoorgrondelijk zijn intussen Gods wegen! De mens, al wandelt hij als in een beeld, God heeft zijn weg en gang bepaald, zonder dat hij hiervan enige beseffen of indrukken heeft. Daarom zeide dan ook onze Heere Jezus Christus, toen Hij nog op aarde was, tot Zijn discipelen: *wat Ik nu doe, weet gij niet, maar gij zult het na dezen verstaan.* Wie in de wereld kon begrijpen, wat God doende was, toen velen van Gods geliefd volk mij aanspraken, en opriepen om mede te werken en als de hand te lenen aan deze zaak, welke Gods zaak was! Dit toch heeft God mij ook na dezen te verstaan gegeven; want toen was ik nog een vijand van alle gerechtigheden, een kind des duivels, vol van alle bedrog; en was het niet wonderlijk, dat men mij, die zulk een dodelijke stankopgevende kreng was, in de vergadering liet nodigen van een volk, een door Christus geheiligd volk? Ja, dat volk van Gods verkiezing liet mij met geen rust; de zaak was van zulk een groot belang; de vrijheid, ons van God geschonken, werd aangerand, en verloren wij die, dan waren wij geen vrij volk meer.

Mijn consciëntie dan, waardoor God mijn oordeel overreedde, drong mij alzo om bij sommige gelegenheid mij te voegen bij het volk van Gods verkiezing, waar ik mij voor een en ander geval liet gebruiken, ja mij zelfs wel eens aanbood, of ik ook soms ergens in behulpzaam kon wezen.

Mijne huisvrouw, **Neeltje Sanderse**, zulks vernemende, meende intussen, dat ik mij hierdoor in groot gevaar stelde, en was er alzo zeer tegen, mij zulks sterk afradende en begerende, dat ik maar bij mijn beroep wilde blijven, en mij met zulke zaken niet inlaten. Als ik evenwel door het volk van Gods verkiezing geroepen en bij hen was, en hen over de waarheid der zaak hoorde spreken, dan werd ik in mijn oordeel als overwonnen door de waarheid; maar ook daarentegen, wanneer ik van hen af was en in mijn beroep werkzaam, dan wilde ik somtijds weer veel liever in mijn beroep blijven, eensdeels vanwege mijn vrouw, die zulks begeerde, en anderdeels vanwege mijn aardsgezindheid om schatten te vergaderen. Wanneer ik echter weer van hen geroepen werd, kon ik het niet afslaan, en liet mij telkens weer gebruiken, hoezeer niet voortvloeiende uit de vreze Gods. Wat hebben er alzo niet velen aan de tabernakel gewerkt, die evenals ik, onbekeerd waren!

Doch om voort te gaan met mijn verslag. De arme Borggraaf nu zwervende als een vogel buiten zijn nest, zijn zaak, zoowel als zijn persoon, werden door het volk van Gods verkiezing in hun harten gedragen. Zij stemden dan overeen, om de regering van Westkapelle te gaan verzoeken, en te beproeven of het niet mogelijk ware, om dat geslagen vonnis van politieke uitzetting te willen intrekken en vernietigen, opdat de geschonden wet Gods weder mocht hersteld worden, en de armen, omdolende man te zien wederkeren naar zijn woonstede en vooral naar, zijn huisvrouw, om in vrede zijn dagen daar overigens te mogen doorbrengen. Hoezeer men zulks maar provisioneel van de regering verzocht, werd het evenwel afgeslagen, maar men stelde een dag, en men zeide tegen de Commissie, dat zij genegen waren, om met enigen uit de landzaten over die zaak te spreken.

Men kan begrijpen, hoe spoedig zulk een verzoek onder de volken verspreid was als een lopend vuur. Dit moest dan ook in Gods Voorzienigheid dienen tot een middelloorzaak, waarom ik mij in een blinden ijver, gelijk een ander door de wijsheid Gods, gedreven zag, om naar Westkapelle te trekken. Daar gekomen zijnde, begaven wij ons, wegens de zware regen, naar de herberg, en, nadat wij daar een weinig vertoefd hadden, stond **Cornelis de Korte**, die een wijze, van God geleerde man was, uit ons midden op, en zeide te zullen gaan tot de Burgemeester, om te boodschappen dat er een gedeelte landzaten en burgers in de herberg vergaderd was, en hoe nu de Burgemeester met de regering het begeerde of liefst had.

Het antwoord van de Burgemeester aan Cornelis de Korte was, dat de regering liever zag, dat er uit die hoop maar enige weinigen voor haar op het stadhuis wilden komen, om alle verwarring voor te komen.

Deze boodschap door Cornelis de Korte overgebracht zijnde, was al aanstonds de vraag: wie en wie zal dat wezen, die in de Commissie afgaan? Dit werd dan in omvraag gebracht, en in de vorm van een deputatie werden, met meerderheid van stemmen, uit de *landzaten* gedeputeerd: **Cornelis de Korte, Willem Wisse en Lourens Ingelse**, (die intussen niet waard was onder dat gezelschap te worden gerekend,) en uit de *burgerstaat*: **Willem Pieterse Lous, Lourens Maartense Kaland, Izaäk Verstrate**.

Deze dan voor de regering 'op' het stadhuis verschenen zijnde, vraagde de Burgemeester aan ons, of wij gekwalificeerde personen waren, of, in welke hoedanigheid wij hier kwamen?

Dit was al vooraf een strikvraag, welke uit geen goeden grond voortkwam, en een verder uitzicht had, als ik in mijn toen door de zonde nog zo verduisterd verstand kon omvatten. Maar Cornelis de Korte, van God bijzondere wijsheid ontvangen hebbende, was toen niet ongelijk aan Petrus, die het woord voerde, en sprak tot de Regering, zeggende, dat wij gene gekwalificeerde personen waren, maar dat wij toch ook hier niet gekomen waren op eigen autoriteit, maar op verzoek van de Regering, zelfs door een brief van de Burgemeester, met kennis van de Regering, aan de misnoegde landzaten gezonden, en wel aan hem, Cornelis de Korte, ter hand gesteld. Waarvan de inhoud was dat de Regering, vernomen hebbende het ongenoegen, in het land ontstaan vanwege die zaak van Borggraaf, verzocht, dat Cornelis de Korte met enigen uit de landzaten op de bepaalden dag zich wilden vervoegen te Westkapelle, om met hen daarover te spreken. Het verzoek was derhalve van de gedeputeerden te mogen vernemen, wat de regering ons had voor te stellen, te zeggen of te vragen. De regering gaf hierop ten antwoord, dat zij vermeende, dat er sommige mensen in ons land waren, die aan deze zaak geen voordeel toebrachten, en welke onrustige mensen opschudding veroorzaakten en oproer verwekten in ons land. De Korte hernam hierop met de woorden van Elia, wanneer Koning Achab hem ontmoette, en tot hem zeide: *Gij beroerder in Israël, zijt gij hier gekomen?* Waarop Elia zeide: *wij hebben Israël niet beroerd, maar gij en uws vaders huis, daarmede, dat gij de geboden des Heeren uws Gods overtreedt, en die gaat verkrachten, welke God aan het ganse volk geschonken heeft, en die ieder, welke in enig ambt of bediening geplaatst wordt, hetzij in minder of hoger staat in de wereld, moet bezweren, dat zij dezelve zullen onderhouden, bewaren en beschermen!* Kan en mag van zulk een overheid anders gezegd worden, als dat zij zijn oproermakers en beroerders of verstoorders van de ware vrijheid!

Deze comparitie van de regering met de afgezonden landzaten en burgers liep alzo ten einde met enige strikvragen en beschimpingen, uit de misnoegde harten der regering voortvloeiende, zonder enige de minste toegenegenheid te bespeuren, om de zaak aangaande Borggraaf te vereffenen.

Het een wee volgde intussen op het andere, waardoor de harten van dat volk van Gods verkiezing opnieuw ontroerd werden, en waarover een geklag tot God is opgegaan, niet alleen op het eiland Walcheren, maar alom in onze provincie. Alom toch kromp het hart ineen op het vernemen, dat Gods heilige, rechtvaardige wetten zo zeer verkracht werden op een andere plaats, en dat wel in ons **Vlissingen**, een stemhebbende stad. Daar toch was een ongoddelijk verzoek van de Roomsgezinden, die volgens de 80ste vraag van onze Catechismus, op Gods eeuwig blijvend Woord gegrond, *een afgodsdienst aankleven, naardien de Roomse mis in de grond niet anders is dan een verloochening van de enige offerande van Christus en een vervloekte afgoderij*, - ingediend en toegestaan. En wat hebben onze voorvaders niet tegen die afgoderij gewaakt, en gezorgd dat de Roomsgezinden niet zouden worden toegelaten in enig ambt of bediening of gilde, volgens onze op Gods Woord gegronde Constitutie.

De overheid van Vlissingen heeft dan, uit vijandschap tegen God en zijn waarheid de Roomsgezinden op hun verzoek toegestaan zeker huis te vergunnen tot een kapel of kerk, om daarin in het openbaar voor de gehele wereld hun van God vervloekte afgoderij uit te oefenen!

Mogelijk is er wel iemand, die mij zou tegenwerpen en zeggen: *hebben dan de Roomsgezinden ten tijde van de overheersing en de tirannie van Spanje, zoals die*

uitgeoefend werd door de wrede, bloeddorstige Duc d' Alva, de Gereformeerden niet met hun hulp en macht bijgestaan, en mede de wapens tegen de Spanjaarden helpen opvatten, om de Nederlanders te verlossen van onder die wrede beulen?

Ja, gewis; maar onze wijze en van God geleerde voorvaders hebben die weldaad van de Roomsgezinden ook niet onbeloond gelaten. Waarom zij hen hebben vergund, tot loon van hun bewezen dienst, dat zij in de provincie Zeeland de vrijheid zouden genieten, en wel in drie voornaamste steden, als: Middelburg, Zierikzee en Goes, om daar een kapel of kerk te stichten; waarin zij ongestoord hun Roomse afgodsdienst mochten uitoefenen, onder bepaling slechts, dat zulks in stilte mocht geschieden, zonder enige eretekens uitwendig te gebruiken, zonder klokkluiden, en dat zij ook op hun kapel of kerk geen toren mochten hebben. Ook mocht hun afgodsdienst met die van de Gereformeerden niet tegelijk beginnen of eindigen, om op straat door hen niet gehinderd te worden. En zo hebben onze voorvaders in alle opzichten willen waken en zorgen, om niet door de vuile afgoderij der Roomsgezinden te worden besmet.

Het volk van Gods verkiezing dan nu horende en ziende, hoe God de regering van Vlissingen los en aan zichzelf had overgelaten om tegen Gods heilige en rechtvaardige wetten en onze zo heerlijke Constitutie te handelen, kon niet nalaten, gelijk onder de ouden dag, bij de allerbijzonderste gebeurtenissen hun droefheid te kennen te geven door het scheuren van hun klederen.

Onze godvruchtige voorouders wilden in genen dele de Roomsgezinden onderdrukt hebben; doch die zich in ons weleer gezuiverd en door God gezegend Vaderland wilden nederzetten, moesten zich gedragen en werden gerekend te zijn als weleer de Gibeonieten in Kanaän, om dezelve te gebruiken voor houthakkers en waterputters.

Het volk van Gods verkiezing dan, zulke donkere wolken aan Nederlands kerkhemel ziende, vreesden zeer dat de zon in volgende tijden als geheel zou ondergaan, en God met Zijn dierbare Waarheid van onder ons uit zijn kerk zou vertrekken; want, waar de afgod zijn standaard zo in het openbaar begint te planten, en zijn vlaggen zo publiek laat waaien, daar kan het niet anders, of God moet met zijn dierbare waarheid Zijn vertrek nemen. Christus en Belial kunnen toch niet samen wonen.

Gods volk gevoelde zich dan ook nu opgewekt om samen te komen, ten einde op deze zaak te letten, evenals vroeger op die zaak van Borggraaf te Westkapelle. Enigen uit de burgers en landzaten werden alzo gedeputeerd, om zich naar de regering van Vlissingen te begeven, in welke eerste deputatie waren: **Gerrit Slaakweg, Willem Meeuwse**, en ook ik behoorde tot de eerste drie, waarover ik van achteren meer leed gedragen heb dan ik immer zal kunnen uitspreken, als zijnde de alleringeringste en onbekwaamste van het ganse volk.

Te Vlissingen dan gekomen zijnde, rekenden wij met onze commissie op het beste gedeelte des volks, en spraken met hen, om hun oordeel te vernemen, hoe of waar wij ons zouden vervoegen, om onze commissie af te leggen. Gods weg lag dan eindelijk met ons zo, dat wij geraakten aan het huis van de Regeerenden **Burgemeester Cornelis Caen**, alwaar wij ook aantroffen de **Pensionaris L. C. van Sonsbeeck**. Ons gevraagd hebbende, wat er van ons belang was in onze komst tot hen, antwoordde een uit ons, dat wij met enige zekerheid vernomen hadden, tot leedwezen van velen uit het gehele volk, dat de Heeren uit de regering van Vlissingen aan een verzoek der Roomsden gehoor gegeven en hun toegestaan hadden, om hun zogenaamde Godsdienst in het openbaar te mogen uitoefenen. Een ander uit ons toonde aan, hoe strijdig zulks

was tegen de ware van God ontvangen vrijheid, die onze vaders ons hebben overgeleverd, als op Gods Woord gegrond, en daarom ook tegen het genoegen van het beste gedeelte des volks, waarom de Heeren door ons verzocht werden, hun genomen resolutie te willen intrekken.

Ons voorstel aangehoord hebbende, waren deze Heeren daarover ontevreden, en vroegen, wie wij waren en waar wij onze woonplaats hadden. Zulks van ons vernomen hebbende, schenen zij nog meer verwonderd te wezen, omdat wij mensen waren, van welke sommigen nog al op verre afstand van hen verwijderd woonden, en konden alzo niet begrijpen, dat wij ons met zulke zaken bemoeiden, ons aanradende, dat wij liever ieder bij het zijn zouden blijven, dan ons daarmede in te laten en begerende, met ons te willen medewerken om het misnoegde volk te stillen, waarop ik, in mijn blinde, onheilige ijver, als een Jehu, antwoordde, *dat van de misnoegdheid des volks zij zelf de aanleidende oorzaak waren, en al kwamen wij of ik de misnoegde menigte tegen, zo wist ik niet, of ik mij wel voor zou willen doen, om ze af te keren, met oogmerk om ze in orde te brengen.*

Maar, wat zal ik zeggen? God had ook hun harten verstokt als dat van Faraö, om Zijn eeuwig bepaalden raad uit te voeren.

Intussen is het hier niet bij gebleven, en zijn er nog al deputaties vervolgens afgezonden, doch meest allen uit de burgers van Vlissingen, wier verzoek natuurlijk op hetzelfde neerkwam, om de verleende vergunning aan de Roomsgezinden tot openbare uitoefening van hun vervloekte afgoderij in te trekken. Daartegen alleen werd alles in het werk gesteld, wat de Godvruchtige gemeente oordeelde ten nutte te kunnen wezen.

En om dan eindelijk niets onbeproefd te laten, werd van de zijde der Gereformeerden een rekwest aan de Heeren van Vlissingen gepresenteerd, waarin met zeer krachtige bewijzen werd aangetoond, welk onheil men te wachten stond. En de Roomsgezinden vernomen hebbende, sloegen mede die weg in, met een rekwest in te dienen, ten einde de door hen verlangde vrijheid te mogen genieten. Na verloop van enige dagen evenwel verviel de regering van Vlissingen tot zulk een laagte, onder Gods toelatelende voorzienigheid, dat zij de Roomsgezinde gemeente rapport gaf op haar rekwest haar vrijheid verlenende tot publieke en onverhinderde uitoefening van hun zogenaamde godsdienst. Nu spreekt het dan ook van zelf, dat het rekwest der Gereformeerden was verworpen.

Hoogst ontroerd waren daarover velen van de in- en opgezetenen van stad en land van het eiland Walcheren, wegens deze onwettige en zo zeer onheilige en onrechtvaardige gebeurtenis, en zulks gaf aanleiding, dat wij nu en dan comparities hadden om met elkander te spreken en te raadplegen.

Zo waren wij eens vergaderd op de **Groten Abeele**, een plaats gelegen aan de straatweg tussen Middelburg en Vlissingen, met meest alle landzaten. En het gebeurde dat de **Predikant J. P. des Fontaine**, zijnde van de Waalse gemeente te Vlissingen, in die vergadering is gekomen als met een boodschap des doods in de mond. Bij zijn inkomst al aanstonds gevraagd zijnde, of er te Vlissingen niets bijzonders was voorgevallen, gaf hij ten antwoord, dat het aldaar zeer ongelukkig met die zaak stond; dat het rekwest van de Roomsgezinden gunstig was uitgekomen, en bracht ons alzo de volle zekerheid daaromtrent.

Job zeide eens: *ik heb een vreze gevreesd, die mij is overkomen*, en zo was het dan ook nu met ons. Gods raad was intussen over mij, dat ik mij almede onder die vergaderde menigte bevond, en daar ik een van de minder kundigen in de wetten Gods en de Constitutie van ons Vaderland was, moest ik vanwege deze mijn onkunde in die vergadering veeltijds zwijgen, intussen verwonderd zijnde over anderen en vooral over het volk van Gods verkiezing, wat voortreffelijke wijsheid hun van God gegeven was boven mij. Bij het bespreken echter, hoe het zulke leden ener regering duur te staan zou komen, nu zij de Gereformeerden tegenover de Roomsgezinden als gewogen maar te licht bevonden hadden, naar hun mening althans, riep ik met mijn onheilige blinde ijver, als vroeger een Jehu, uit: *wel, wat daad is dat! Ik zou, of men zou hun zo de kop aftrekken!* Een zo los als ongebonden ijdel spreekwoord, had ik toen in die dagen veelmaal in de mond. Doch, ik meen zeker te weten, dat, indien God mij niet verder aan mij zelve had willen overlaten, al waren de Heeren van Vlissingen op dat ogenblik in mijn tegenwoordigheid geweest, dat ik geen de minsten schijn zou hebben gegeven, dat tot enige aanleiding had kunnen strekken om te menen, dat ik naar hun leven stond, want toen had ik nog ontzag en eerbied voor overheden. Dat ijdel en lichtvaardig gezegde heeft mij ondertussen in volgende tijden meer smart gekost dan ik immer in staat zal zijn te kunnen uitspreken.

Het volk van Gods verkiezing was intussen, als door de nood hiertoe ten sterkste gedrongen, rusteloos in de weer met samenkomsten en vergaderingen, waaruit dan deputaties voortvloeiden naar de Regeringen van Vlissingen en Westkapelle, waar het vuur van oproer aangestoken was, om, ware het mogelijk, en zo het Gods wil was geweest, dit vuur geblust te zien, en tot bevordering van algemene rust en vrede onder het volk in de steden en op het platteland. Te Vlissingen wilde de regering evenwel weinig van de gedeputeerden horen, omdat zij, naar hun voorgeven, in het denkbeeld stonden, hiermede het belang en welvaren van hun stad te betrachten, naardien de vrije uitoefening van de Rooms godsdienst dienstbaar zou zijn als een middel, dat die stad bevolkt zou blijven, ja zou wassen en bloeien.

Waren alle aangewende middelen van het volk van Gods verkiezing alzo te Vlissingen vruchteloos, ik wil mij dan nu weer bepalen tot Westkapelle.

Men vernam aldaar dat de regering enige genegenheid toonde, om een einde aan de zaak te maken, waardoor dan ook Gods volk de ijver vermeerde en de werkzaamheden verdubbelde, en opnieuw een deputatie afzond, bestaande uit de landzaten: **Jacobus Marinisse** en **Hermanus de Kam**, en wie uit de burgers van Westkapelle is mij ontgaan.

Die Commissie wendde zich andermaal tot de regering met vriendelijk verzoek, om ter bevordering van de algemene rust in ons Vaderland het bannissement van Borggraaf te vernietigen en het geslagen vonnis in te trekken, ten einde dezen persoon in zijn vorige vrijheid te herstellen, en met zijn huisvrouw zijn overige levensdagen op zijn woonplaats in vrede te mogen doorbrengen. De regering toonde zich tegenover die deputatie werkelijk tot schikking genegen, en - na over en weer spreken werd er ten slotte een dag bepaald om die zaak met de meeste stilte ten uitvoer te brengen. De regering wist toch wel, dat hen die achting van Gods volk en van de Godvruchtigen uit de landzaten niet meer werd toegedragen zoals in de vorige dagen, uit hoofde van hun sedert gevolgde tirannieke behandeling van het volk van Gods verkiezing, op hetwelk nu de ogen van het ganse volk in kerk en burgerstaat sterk gevestigd waren, - en verzocht derhalve aan de gedeputeerden ten vriendelijkste, om op de bepaalden dag alle mogelijke oplettendheid, bedachtzaamheid en waakzaamheid te gebruiken,

teneinde de goede orde te bewaren onder de grote menigte, welke men ongetwijfeld op de been kon verwachten. De Regering zou intussen bij publicatie, publiek van de pui van het stadhuis afgekondigd, het ganse volk bekend maken, op welke dag het bannissement van Borggraaf zou worden ingetrokken.

Wie zal de blijdschap beschrijven, welke er toen omging in de harten van de gedeputeerden, en van de ganse menigte bij het terugkeren met zulk een goede boodschap in de mond! En hoe snel verspreidde zich die blijde mare alom, zodat allerwege op de aangezichten als kon gelezen worden, welk een vreugde er in de harten omging, daarover, dat God in waarheid weer zou verhoogd worden.

Toen die lang verlangde dag door Gods genade, aanbrak, zag men dan ook een menigte mensen zo te paard als te voet optrekken uit alle oorden van Walcheren, en ik ook, hoezeer een ver afgelegene plaats bewonende in de **Oranjepolder**, aarzelde niet om mede op te trekken. Ik, die mij veelmaal gedragen had als een andere Jehu, toog dan ook op, ofschoon met een hart bezet met vreemd vuur. O! Wat heeft God zijn zonderlinge lankmoedigheid aan mij niet bewezen, door mij, die zulk een schender was van de heilige rechtvaardige wetten Gods, te dragen, en mij bij het leven te sparen, die verdiende gedood te worden. Daarenboven, God had mij, daar ik toen niets van wist, gegeven een bijzonder mooi, gemakkelijk en aangenaam vaal paard, waarop ik zo hovaardig was en waarmede ik optrok in mijn domme onwetendheid uit mijn plaats. Ik was afgesproken met een godvruchtig man, een **Abraham Janse**, die zijn woonplaats van God ontvangen had op **Schellag**, dat ik die zou afhalen, als zijnde juist in mijn weg gelegen. Mij dacht, als ik die man in mijn gezelschap mocht hebben, had ik geen kwaad te vrezen. Zijn gezelschap was mij veel meer waard dan een gezelschap onbekeerden, want ik hield die man voor een van Gods geliefde kinderen, waarop ik toen veel meer vertrouwen stelde dan op God, menende, dat als ik met zulke mensen op weg was, God daar ook tegenwoordig was, zodat ik dan geen kwaad moest vrezen.

Ofschoon ik het zelf niet wist, kon ik evenwel mijn wilde aard niet verbergen voor het volk, maar vertoonde die bij elke gelegenheid. O, hoe dikwerf ben ik op die dag van die Godsvriend Abraham Janse nageroepen, als voor mij trouwe zorg dragende. Hoe heb ik hem na die dag wel over mij horen klagen, wat al moeite het hem gekost heeft, om mij te houden buiten openbaren aanstoot! Intussen tezamen voortgereisd zijnde, kwamen wij, met nog meer anderen, die wij onderweg te paard ontmoetten, te Westkapelle binnen, en vonden daar een grote schare van mensen uit alle oorden samengevloeid, zoals men in zulk een plaats ziet. Wat ik daar hoorde en aanschouwde kan ik met geen woorden uitdrukken, *daar God op die dag als een altaar oprichtte van Zijn bijzondere tegenwoordigheid en van zijn goedkeuring over het werk, dat verricht en nog te verrichten was.* God stak Zelf onmiddellijk van de hemel het vuur aan op de altaar. Men zag een Abelsoffer, dat van God aangestoken was en naar de hemel opsteeg. Hier zag men ware Godsknechten, die Gods Woord zuiver, zover de Heere zulks geeft, verkondigen; dáár zag en hoorde men sommigen al schreiende God loven. Nu toch was het een dag om Gode te juichen, nu Hij in gunst was wedergekeerd. Ik, zulk een ruim mens nog, was toen sprakeloos. *God had toen op Westkapelle nog een bijzondere gemeente, daar Hij onder wilde wonen,* terwijl velen van rondom waren gekomen, om Gods werk te zien en daarvan te vertellen.

Tot mij, die daar als verbaasd stond, werd door God afgezonden een godvruchtig man, met name **Adriaan Jobse**, die al wenende van blijdschap tot mij kwam, en sprak over

de grote dingen, die op deze dag geschiedden, mij bij de hand vattende, en Gods zegeningen uitsprak, welke nu op zo bijzondere wijze zich vertoonden.

O! wat ik op die dag gezien heb, had ik nooit vóór dezen bij mijn weten in die klaarheid gezien, zolang ik als een onbekeerd beest geleefd heb. Ik zag een menigte mensen, schreiende en toch blijde zijnde, terwijl de roekeloze menigte, ook daar tegenwoordig, haar aangezicht niet vertrok tot lachen. Voorwaar! een wonder Gods, dat onder zulk een schare geen de minste ijdelheid was te bespeuren.

Na enige ogenblikken tijd werd er dan een geroep gehoord, en kwam er een waarschuwing, dat door de regering de publicatie zou worden afgekondigd om het volk bekend te maken, dat Borggraaf werd ontslagen van onder de ban, waaronder hij nu al een geruime tijd gebukt gegaan had. Ieder stroomde alzo naar het stadhuis om te horen hetgeen de allesbesturende God geboden had aan de heren Bailiu, Burgemeesters, Schepenen en Raden der stad Westkapelle, door de Secretaris, de heer **Serlé**, van de pui van het stadhuis te doen afkondigen, namelijk, dat de persoon van IJsbrand Leinse Borggraaf van dit ogenblik werd ontslagen van het vonnis tegen hem geveld, en weer als burger werd aangenomen en in vrijheid gesteld, zoals het een goed burger van Godswege toekomt, - met veel meer andere woorden hoofdzakelijk hierop neerkomende, dat Borggraaf van zijn bannissement geheel ontheven was, en voortaan in alle burgerlijke vrijheden zou delen als in vorige dagen.

Borggraaf had intussen verzocht, dat men op de scheiding van de Heerlijkheid zou blijven staan, tot dat de publicatie was geschied, en dat men, bij kennisgeving daarvan, hem daar dan zou willen af- en inhalen.

Met een aantal verblijde mensen, waaronder ik mij ook bevond, aldus tot hem gekomen zijnde, wilden sommigen hem op een stoel gedragen hebben, en anderen hem te paard zetten. Ik dan, daar ook bijkomende, stapte van mijn paard, en bood dit aan Borggraaf aan om daarop te rijden, als zijnde zulk een gemakkelijk beest, dat hij geenszins te vrezen had, te minder omdat er een rijkleed op lag met steekbeugels.

De man stond te wenen over alle omstandigheden van blijdschap, en over de liefde en toegenegenheid, welke hem toegedragen werd, vele zegen wensen uitsprekende. Hij dan op mijn paard gezeten zijnde, werd alzo te Westkapelle binnengebracht tot algemene blijdschap van de aanschouwers.

Het was evenwel geen blijdschap, welke zich in groot gejuich kenbaar maakt. Dat wilde God niet, opdat de vijanden, die tegenwoordig waren, daarin geen openbare reden zou vinden, om er een oordeel van lastering over uit te spreken. Na de afloop werd er dan ook een aanspraak tot het volk gedaan om op dezen dag geen misbruik van de drank te maken, en dat ieder nu stil naar zijn van God ontvangen woning zou terugkeren om geen ergernis of schijn daarvan te geven. Door Gods aalbesturende Voorzienigheid gaf ieder daaraan gehoor, en weinige ogenblikken daarna was de grote menigte volks uit elkander verwijderd, en ieder was in stilte wedergekeerd naar de plaats zijner woning en het beroep, waarin God hem geplaatst had.

Die dag van licht, vreugde en blijdschap, welke ik nooit zal vergeten, ofschoon ik toen nog onbekeerd leefde, duurde evenwel niet lang. De vijanden van God en Zijn zaak kwamen al spoedig meer uit hun holen om de zaak, die Gods zaak in waarheid was, en die de Godvruchtigen door genade uitgeoefend hadden, in schijn voor de onkundige gemeente als een kwade zaak voor te stellen. *Men hoorde dan weldra een naspraak wegens deze gebeurde zaak, alsof de regering, hetgeen door haar ten opzichte van*

Borggraaf gedaan en toegegeven was, niet goedwillig, maar als gedwongen gedaan had.

Het volk van Gods verkiezing zulks gehoord hebbende, werd daarover zeer ter neergebogen. Zij begrepen, dat als men de zaak voorstelde dat zij zich gesteld hadden tegen de handeling van de regering van Westkapelle, zoals die door de Hoge regering was geaprobeerde, (goedgekeurd) zij dan als zondaars en schuldenaars moesten aangemerkt worden, die des doods waardig waren. Het is toch zo klaar als de zon op de middag, dat, wanneer de overheid van een stad, die God zijn eigen recht in handen gegeven heeft, en dus het zwaard Gods draagt, om dat tegen een boosdoener wel te gebruiken omdat daartegen een samenrotting van boosdoeners zich aankant en tegenstelt en door een overmacht de gevonniste boosdoener uit de handen des Richters ontveldigt, - welke rechtvaardige Overheid of Rechter in de gehele wereld zal dan kunnen zeggen, dat zulks vrijwillig is geschied?

Zo hebben dan nu ook hier de vijanden Gods onder Gods toelatende voorzienigheid alles in het werk gesteld en het gehele land in rep en roer gebracht om de gehele zaak met hare omstandigheden *in een vals daglicht te brengen*; want de regering van Westkapelle gaf te kennen, dat zij tot intrekking van hun geslagen vonnis over Borggraaf, door dreigementen, genoodzaakt waren geworden, uithoofde van de onrustige geesten en het muitziek of oproerig volk in stad en land. Daarin stemden ook toe de Heren of de regering van Vlissingen, inzonderheid de heer **Cornelis Caen** en de heer Pensionaris Van Sonsbeeck en brachten mede hun beschuldiging in, hoe zij te doen gehad hadden met een deputatie uit landzaten en burgers, waartoe zich ook had laten gebruiken: **De Fret** en **Jacobus du Buys** en **Willem Meeuwse** uit het land; hoe zij waren aangevallen van een domme onkundige menigte, die niet wist waarin het welvaren van stad of land en van het ganse volk gelegen was en dat uit dien hoofde zulk volk tegenstand moest worden geboden. Zulke wijze mannen in hun eigen ogen hielden het volk van Gods verkiezing met deszelfs aanklevers voor een schare, die de wet niet wist, die vervloekt was.

Want de Overheid stelde de zaak te zijn, dat, door de tolerantie of vrijheid te verlenen aan de Roomsgezinde gemeente tot het stichten ener kerk voor de uitoefening van hun godsdienst, daarin stads- en 's lands welvaren was gelegen, ziende op de veelheid der onderdanen. Evenals het volk ten tijde van Samuël, toen deze sprak: *God heeft geen lust in uwe ongoddelijke offeranden, maar in het gehoorzamen aan de stemme des Heeren*. Het gehoorzamen aan Gods geboden, wetten, inzettingen en getuigenissen, en die te onderhouden, dit zou God vereerd en in hoogachting bij het volk gehouden hebben. Maar wat is er toch te wachten van een volk, wanneer de regering als die van Vlissingen onwettelijk en wil keurig handelt? Moeten dezulken dan niet aangemerkt worden naar waarheid te zijn oproermakers voor God? Zegt God niet: *wee, wiens koning een kind is!* Dat is te zeggen, een kind in het verstand, die de wet geweld aandoet.

Zou men dan, evenals de huisvrouw van die goddeloze koning Ahab, die in snorkenden hoogmoed sprak: *zou de koning over gans Israël regeren, en zou een Naboth zulk een laag onderdaan, u zijn wijngaard weigeren?* Zij wil zeggen, de koning moet daarover niet ontsteld of bedroefd wezen; gij hebt immers de macht om die wijngaard te bekomen? Zij wilde alzo de koning een soevereine macht toekennen, die alleen aan God toekomt en die vanwege Zijn heilig Wezen niets kan doen dan recht en gerechtigheid. Maar zulk een macht geeft God aan geen mensen in de wereld, die in zonden ontvangen en in ongerechtigheid geboren zijn; die zijn te boos, en die heeft God allen, hetzij hoog of laag van staat in de wereld, onder de wet gesteld.

En in ons Vaderland, dat toen nog de naam had van *vrije Republiek*, maar het was toen alleen de naam maar meer, want de grote meerderheid van de Overheid of van de leden der regering verbeeldde zich te hebben een *soevereine macht*, om te handelen met hun onderdanen naar hun goeddunken, zonder gehouden te zijn hun daarvan rekenschap te geven. God, die ver geweken was, niet meer erkend wordende, vervielen dan ook velen van de onkundige gemeente tot zulke wangevoelens uit lafheid, erkennende dat de *overheden een soevereine macht bezaten*, velen om ambten, anderen om brood, en nog anderen om hun kinderen daardoor in aanzien te doen geraken, en dat alles uit onrechtvaardige grondbeginsels en van God vervloekte oogmerken.

Indien God onder zulk een volk niet komt werken door kracht of onmiddellijke heerschappij voerende genade, en zodanige voort etende kanker stuit en wegneemt, of het verderfelijke in de harten der mensen ten onder brengt, dan moeten overheid en onderdanen al verrottende voort bederven tot in der eeuwigheid!

Doch, om tot de zaak weder te keren. Van achteren hoorde en zag men, dat er in onze vergaderingen vijanden, valse broeders en verraders geweest waren, die, wel is waar, scherpe uitdrukkingen van sommige driftige mensen gehoord hadden, vooral van mij, wiens ijver was als van een onheilige Jehu, maar die nu als een leugengeest uitgingen, zware en heftige beschuldigingen te kennen gevende, alsof de overheid gevaar had gelopen zelfs voor hun leven!

Het oordeel Gods van oproer en doodslag van de ware vrijheid heeft zijn aanvang genomen of is ontstaan uit de schriftgeleerden en Farizeeën. Ik vrees of denk, dat het naar het zeggen van Petrus, *begonnen is van het huis Gods*, van de valse leraars, die in schaapsklederen tot de gemeente komen, maar van binnen grijpende wolven zijn. Die, in plaats van leiders, verleiders des volks zijn, en die, ware het mogelijk, naar Gods getuigenis ook de uitverkorenen zouden verleiden. Het gehele leger van Duc d' Alva in de Nederlanden is zo gevaarlijk en schadelijk niet geweest voor de ware Kerke Gods dan zulke vijanden, die onder een schijn van vriendschap, het zo onderdrukkende **Patriottisme** onder Gods toelatende Voorzienigheid de macht in handen gekregen hebbende, de oorlog hebben gaan declareren tegen de geliefden Erfstadhouder, die van God gesteld was als een omringmuur voor de ware Gereformeerde Kerk. Waarop de vijanden met geweld zijn aangevallen; hulpe van de Fransen door veel geld verkregen hebbende, hebben zij de muur van Nederlands Jeruzalem of de stad Gods doorgebroken, en tot binnen dezelve ingedrongen zijnde, hebben zij dat weleer van God zo gezegende Huis van Oranje overhoop geworpen, de geliefden Prins van Oranje Nassau, Willem de Vijfde, die voor Nederland was als de Arke Gods in het leger onder de kinderen Israëls, uit zijn Rijk gejaagd. Waarop die van God vervloekte vrijheid is gekomen, waardoor alle sterkten en schansen van de ware kerk op het Sion Gods zijn weggenomen.

Ware toen, zo God het gewild had, het ganse volk opgestaan om de landverraders dood te slaan, dan waren de Godvruchtigen in volgende dagen zo niet bespot geworden door het horen van de vervloekte spreuken: **vrijheid, gelijkheid en broederschap!** Maar de ondervinding heeft maar al te zeer het tegengestelde daarvan geleerd, dat wij van de ware vrijheid vervallen zijn onder de inquisitie en slavernij. Wie zal de duisternis van Nederland in kracht te verstaan kunnen geven zoals wij die nu beleven! Wij hebben nu een met verstand beschouwende, naturalistische, Remonstrantse religie, waarin van geen *wedergeboorte door Gods onmiddellijk licht* meer sprake is, maar een geleerde religie, anders gezegd, een valse, die door de *algemene genade* uit het verstand gepraktiseerd wordt, waarin of waardoor geen mens kan of zal zalig worden. Die religie wordt op de weg naar de hel geleerd, en dat is nu een goede religie, welke haar geboorte heeft uit dat valse Patriottisme

Onze voorvaders, ja, die hebben de naam van Patriotten gedragen als een ere naam, omdat zij goed en bloed veil gehad hebben voor de ware religie, en uit die hoofde is hun door God en door zijn kracht het zwaard Gods en Zijns Woords ter overwinning geschonken. Zij zijn in waarheid en in oprechtheid door Gods heerschappijvoerende genade geworden tot voorstanders van de waarachtige genade Gods, beschermers van Gods ware kerk, en tot wachters gesteld op de muren van Sion, waarvan God getuigt:

als deze zwijgen, zullen de stenen spreken. Omdat de bedienaars door Gods Geest Gods Woord verkondigden, was dat dan ook als een vuur en hamer om de harten der mensen te vermorzelen en te vergruizen. En in die dagen schonk God aan onze vaders het Huis van Oranje. En o, wat is die ware kerke Gods, onder de lommer van deze Oranjeboom niet in een aangename vrede en in veiligheid gelegerd geweest. Ja, die andere Jozua, die gewezen Vorst Gods, Willem de Vijfde, met de oudsten van kerk en burgerstaat, die voorstanders van de ware kerk en van de echte vrijheid, ziet, dat waren nu de ware Patriotten en hoe hemelsbreed is nu dat valse Patriottisme daarvan niet onderscheiden!

Die geen vreemdeling is van onze Vaderlandse historie, zal wel gehoord hebben hoe die valse Patriotten alles in het werk gesteld hebben, om die Franse natie hier te krijgen, en hoeveel geld daartoe tot een lokaas hen werd toegezonden, *tot dien doornbos, begerende dezelve om Koning over hen te wezen, en wat vuur er uitgaat van die doornbos, hetwelk de burgers van Nederland verteert*, wie is er, die daar geen gevoel van draagt!

Wat zeide God tot Samuël, wanneer Israël tegen Gods genoeg een koning begeerde te hebben in de plaats van Samuël? *Zij verwerpen u niet, maar zij hebben Mj verworpen dat Ik over hen geen Koning zoude zijn.* Omdat zij, in plaats van de rechtvaardige, door God aangestelde Richter Samuël, Saul tot koning verkozen.

En wie moet dan ook niet bekennen, dat God de van Hem geliefden Prins Willem de Vijfde, als Eerste stemhebbende Richter over Nederlands volk verkozen heeft, en deze nu te verwerpen, en daarentegen te verkiezen wien Hij verwerpt! Hoeveel goddelozer is dit nog gehandeld dan bij het volk van Israël, die wel is waar tegen Gods genoeg, Saul tot koning verkozen, doch deze was nog een uit de volkeren, uit de stam van Benjamin; maar die verkoren koning Louis Napoleon, een vreemdeling, niet in de schoot van de Nederlandse kerk geboren, maar in de schoot van het Antichristelijke Babel, zijnde een Roomse, een volslagen afgodendienaar, en aanbieder van het Antichristelijke beest.

Heeft God nu zo klaar Zijn ongenoegen getoond in het verwerpen van Samuël en het verkiezen van Saul tot koning, - hoeveel zwaarder ongenoegen heeft het volk van Nederland dan van God te wachten in het verwerpen van de van God en Zijn volk zo zeer geliefde Erfstadhouder, Prins Willem de Vijfde en het verkiezen van zulk een Antichristelijke hoofd tot koning, zijnde een vijand van God en van zijn ware of Gereformeerde kerk!

Wat is ook niet uit de *baarmoeder der algemene genadeleer* dat vervloekte zaad opgekomen onder koning Napoleon, die een speelbal is geweest van de Remonstranten! O, er is geen beschrijving van te geven, hoe ver God van Nederlands volk is geweken, dat het, een vrij volk geweest zijnde, nu een Roomsgezinde koning begeerd heeft, voor wie ik, op hun wijze, God in de kerk openbaar heb horen danken, als een bijzondere weldaad van God ontvangen. Zou God zulks dan ook niet gehoord hebben? *Omdat Ik zwijg, zegt God, meent gij dat Ik ten enenmale ben als gij. Neen, Ik zal u straffen en het ordentelijk voor uwe ogen stellen.*

Ja, nu een Rooms hoofd tot koning en een Remonstrants lichaam tot onderdanen, en dat in ons weleer zo gezegend Vaderland, met tijdelijke en geestelijke zegeningen van God gezegend, levend als in een ander Kanaän. O, wat is die kroon van Nederlands hoofd afgevallen, en Gods ongenoegen van rondom allerklaarst te zien! Wat bevindt

zich onze Republiek of ons Vaderland in een allerongelukkigste gesteldheid, zoals het nooit bekend is geweest van dat God de ware kerk gesticht of toebereid heeft in Nederland, een kerk of gemeente, door een van eeuwigheid uitverkoren geslacht te roepen en door zijn bijzondere genade af te zonderen tot Zijn dienst. Maar, nu is die zoon van Gods ware gemeente, die in ons vaderland zo helder geschenen heeft door die grote *Zon der Gerechtigheid*, waarvan ze haar licht ontving, zo zeer gedaald, dat men in onze dagen zelfs de zeer weinig overgeblevene kinderen Sions, die God bij fijn goud vergelijkt, aan de aarden flessen gelijk ziet worden.

Door die vervloekte leuze van *vrijheid, gelijkheid en broederschap* zijn dan nu ook de deuren wijd open gezet voor een iegelijk, uit kracht van die vervloekte tolerantie, om, van wat gevoelens hij ook zij, de hoogste zitplaatsen te bekomen, en, naast de hoer van Babel, de stoelen der ere te bezetten, waarvan Joden en Roomsens zelfs niet zijn uitgesloten. Dat was nu het werk van de Remonstranten en hun aanklevers, en zij vermoedden nu al zeer gegronde redenen te hebben dat God met hen was, nu zij door eigen krachten de banden verbroken en de touwen van zich geworpen hadden, waardoor zij zoveel jaren gebonden gelegen hadden onder de ware Gereformeerden. Daarom hadden zij dan ook in het geheim de toevlucht tot de Fransen genomen, vriendelijk verzoekende om hun hulp en overkomst, welke niet onbeloond zou blijven.

De Fransen, zo lang begerig geweest zijnde om onze van God zo gezegende Republiek onder hun overheersende macht te mogen hebben, teneinde de lampen der waarheid, die God onder onze Vaders zo helder had doen schijnen en die op de kandelaar van de ware Kerke Gods geplaatst waren, uit te blussen, alsmede om ons zo rijk van God gezegend land te beroven van goed, bloed, vrijheid en godsdienst, - zij waren natuurlijk aanstonds bereid om voor de aangeboden miljoenen herwaarts te komen. En toen dan nu de Remonstranten, door hun bijstand, binnen de muren van ons vaderland de overmacht in handen gekregen hadden, maakten zij de grendelen van onze Republiek los, en zetten alle poorten en deuren ten wijdste open voor hun vrienden, en gingen hen, bij het zwaar vriezende weer, zelfs in levensgevaar, als vrienden tegemoet, hen met gejuich binnen ons vaderland halende, en God dankende, als zeker menende te zijn van Gods gunst, en dat God met hen was.

De Gereformeerden waren nu geheel ontwapend, en zagen zich de macht over kerk en burgerstaat ontnomen, welke macht nu door de Remonstranten was verkregen, welk doel bereikt zijnde, verlangden deze vanwege de overlast van de menigte volks, dat hun vrienden, de Fransen, nu weer de aftocht wilden nemen en onze Republiek verlaten. Deze stonden die begeerte toe onder conditie, dat zij voor hun verleende hulp en toegebrachte dienst aan hun vrienden, de Remonstranten, met honderd miljoen gulden aan contanten zouden betaald worden, en daarenboven moesten de poorten en deuren van de Republiek voor hen blijven openstaan, waarvan de sleutels hun moesten worden ter hand gesteld en overgegeven, om ten allen tijde, wanneer het de Fransen goedacht, onverhinderd binnen te kunnen komen. Hetwelk door die van God met blindheid geslagen Remonstranten en hun aanklevers werd ingewilligd, zeer verblijd zijnde, dat zij nu van knecht heer geworden waren over Kerk en burgerstaat.

Om de lelijke magere koeien der Franse broeders te voeden, moesten echter de vette koeien uit Nederland hen tot spijs gegeven worden. Onze in- en opgezetenen, die God door zegeningen vet gemaakt had, vervielen nu van een vrij volk tot slaven, aan wie door inquisitie belasting op belasting opgelegd werd, die als ondragelijk waren, erger dan Duc d' Alva heeft gehandeld, wanneer de Nederlanden onder zijn heerschappij stonden.

Vervolgens is, hoewel voor een korten tijd, op het toneel gekomen de heer Schimmelpenninck als Raadspensionaris, die tot een speelbal diende voor de Franse keizer Napoleon, uit wiens hand de Remonstranten als een geschenk diens broeder Louis Napoleon tot koning moesten ontvangen, dat Antichristelijk hoofd waarvan ik reeds sprak. En ofschoon zij wel veel liever een koning op de troon hadden zien zitten van hun eigen natie of volk, verborgen zij evenwel hun weerzin of ongenoegen hierover en onderwierpen zich geveinsdelijk met grote toejuiching aan de geschonken koning, geboren of afkomstig uit die grote hoer van Babel, -met welke alle volkeren der aarde hoererij bedrijven.

De valse Patriotten of Remonstranten hebben in hun *wapens een teken*, dat zij droegen, en waaraan zij ook kenbaar zijn, dat zij een hoerenhart hebben en overspelig zaad zijn. Hun hoererij is bij alle mensen openbaar geworden voor allen, die hun wapens kennen van *vrijheid, gelijkheid en broederschap*. Als nu in dat wapen geen geestelijk hoerenversiersel klaar te zien is voor degenen, die God door Zijn almachtige genade levendig gemaakt heeft, en die door onmiddellijk licht van God ogen gekregen hebben als die der arenden, *dan heeft God niet door mij gesproken*.

Koning Louis Napoleon, dat Roomse hoofd, hoereerde met zijn Parlements- of Raadsheeren, of het lichaam der Remonstranten, die hun Rooms hoofd schonken al wat hij begeerde. Niets was daartoe te kostelijk. Maar ook wederkerig schonk de Koning aan zijn Raadsheeren, of dat Remonstrantse lichaam, alles wat dezen verlangden, zodat hun blijdschap ten hoogste toppunt steeg. Om hun afgod Napoleon, de Koning van Holland, alle eerbewijzen aan te doen, moest alles in het werk gesteld worden; men gebood zelfs bij sommige gelegenheden en op enkele plaatsen, dat ieder van het zijn daaraan iets moest opofferen. Kwam men eens, op bijzondere gelegenheden, in hun kerk, die zij met geweld, list en bedrog, onder een vervloekten valse schijn, door macht en hulp van hun Franse broeders, de ware Gereformeerden afgenomen hadden, en alzo nu aan de Remonstranten toebehoorde. O, wat was er nu een blijdschap in de harten hunner Leraars, meer dan zij door de keel konden uitroepen, want nu was het voor hen de welaangename dag! Nu konden zij vrijuit leren, dat het lijden van Christus zo volwichtig was, dat het tot genoegdoening van alle mensen strekt, waardoor zij hun valse gronden van algemene genade; vermeenden te kunnen staven. Zij gaven hun geliefden, en zoals zij hem noemden, goede koning *Louis Napoleon* al zijn begeren ten opzichte van zijn prachtige hofhouding, van zijn paleis, hoe en waar hij dit naar zijn grilligheid verlangde, en of het ook al veel geld aan de schatkist kostte, want zij, verkregen van hem ook alles wat hun aangenaam was, en verzuimden dus niet, al was bij een Rooms hoofd, dat hun leraren in het openbaar met veelheid van woorden in de kerken voor hem gebeden opzonden. Zij waren nu ten volle tot de gedachte vervallen, dat God met hen was, en dat God hun berg door Zijn goedgunstigheid vast gezet had, zodat die nu onwankelbaar stond. Nu toch waren zij verlost van onder dat zware jok van de Prins van Oranje, en van de ware Gereformeerde kerk. Alle banden derzelve waren nu verscheurd, en zo was het nu voor hen een blijde dag van dankbaarheid, zoals hun vaders, de oude Remonstranten, nooit genoten hadden. O, wat kan toch een mens of volk zich op valse bedrieglijke gronden nederzetten, en zich vleien dat God met hem is in zijn tegenwoordigheid, wanneer hij dagen van voorspoed in de wereld geniet.

Maar, hoe wonderlijk zijn Gods wegen! Op het onverwachts komt God en gebiedt de Engelsen in het Vaderland te vallen. Welk een wonderlijk teken gaf God toen onder het volk! Klaar kon nu het onderscheid gezien worden tussen hen, die tot de Remonstranten en die tot de ware Gereformeerde kerk behoorden. Die van de Remonstranten of valse broederschap waren niet ongelijk aan een overspelige vrouw, die haren echte-man verlaten heeft, afvallig is geworden, met vele boeleerders geboeleerd heeft, en die in schandelijke hoererie is betrappt geworden. Zij toch stonden verslagen, bevreesd, met een betrokken aangezicht, en als met een veroordeelde consciëntie, waarin God zijn vierschaar spande, en vrezende voor het gericht.

Maar ook daarentegen, allen die van God wijsheid gekregen hadden om te zien, ook zij stonden verbaasd, nu het bleek, hoe de Remonstrantse hoererie was doorgedrongen in steden, dorpen en ten platte lande, onder de hogere en mindere klassen van mensen, onder de stedelingen niet alleen, maar vooral ook onder de buitenlui of de boerenstand. Wat zijn er dan toch, onder Gods toelatende Voorzienigheid, tal van verleiders opgestaan, en wat zijn er velen verleid geworden! Niettemin, al was dan ook de schare van hen, die de oude orthodoxe leer der waarheid, die naar de godzaligheid is, getrouw waren gebleven, aanzienlijk verminderd, - God stelde toch ook aan hen een teken door de blijdschap, die op de aangezichten lag, waaruit men kon zien dat zij een ander volk waren, een volk, dat waarlijk door God gezocht werd door middel van de Engelsen, zodat God een aangename zoetigheid en verkwikkelijke samenleving te genieten gaf onder bondgenoten en geloofsgenoten.

Maar God, Die wonderlijk met Zijn volk handelt, gebood ook weer, dat de Engelsen zouden vertrekken en ons verlaten. Daarover ontstond nu wel weer hartelijke droefheid, doch toen de dag van vertrek aanbrak sterkte God Zijn volk, zodat zij hen, die hun lief en waard waren, konden zien heengaan. *Zo weet God het met het kwade te maken dat het niet te zeer smart!*

De Remonstranten waren nu weer vol vreugde, in de hope van weer Hollands te zullen worden, onder de bescherming van hun geliefden koning Louis Napoleon, en dat zij dus eerlang weder met hem als onder één deken zouden liggen om hoererie te bedrijven. Uit hun vervloekte vijandschap dreigden zij mij dan ook, dat, met de overkomst van de Hollanders, die zij binnen veertien dagen zeker dachten hier te zijn, dat ik het dan zou weten, en er dan van zou hebben! Dit dreigement kwam voort, omdat ik mij in de komst en over het verblijf van de Engelsen zo zeer door God had mogen verblijden, en mijn blijdschap in woorden en daden had te kennen gegeven boven vele anderen, waarover ik dan ook, door min gebruik van Gods genade, wel bekommerd ben geweest. Maar Jozef zeide: *gijlieden hebt het wel ten kwade gedacht, maar God heeft het ten goede beschikt!*

De hoop der Remonstranten van nu weder onder hun koning Louis Napoleon te komen, werd intussen verijdeld, en zagen wij ons Vaderland bij het **Franse keizerrijk** ingelijfd. *De ware kerke Gods prefereerde die toestand toch nog boven dien, welke onder de Roomsgezinde Koning genoten werd, toen kerk en scholen geheel onder de macht der Remonstranten vervallen waren.*

De Fransen bekommerden zich minder over de waarheden van kerk en school, maar hadden alleen het oog op de beurzen der in- en opgezetenen, en God wilde de Fransen gebruiken, zoals de goede wereldlijke Rechter de scherprechter gebruikt om kwaaddoeners te straffen. God wilde dat de Fransen zouden dienen als een roede in

Zijn hand, om de rovers van kerken en scholen, of de dieven van de ware Gereformeerde kerk straffen, zodat het zeer weinige volk van Gods verkiezing veel liever onder de macht der Fransen was, dan tot hiertoe onder de knevelarij der Remonstranten. God wilde dus niet langer, dat zulk een Rooms hoofd als Koning van Holland, zou hoereren met de Remonstranten, en gebod dus dat Keizer Napoleon zijn broeder de Koning zou wegnemen.

Er is geen kwaad in de stad, dat God niet doet. God toont zichtbaar Zijn ongenoegen over Nederlands volk, als een volk van zware overtreding. Alom vindt men mensen, die klachten hebben over een of ander kwaad, dat hen in hun persoon, goederen of familie getroffen heeft. Liggen daar dan gene bijzondere blijken van Gods ongenoegen in, dat Hij met Zijn gunst en zegeningen van ons is geweken? Nu al jaren lang heeft God de een voor en de anderen na van Zijn volk weggenomen, en als gene door waarachtige en bijzondere genade toegebracht. O! hoe ongelukkig is het met een volk, waarvan God is afgeweken! De kerk vervalst, de scholen, van de hoogste tot de laagste bedorven, op de Academiën Remonstrantse professoren, alles, met één woord, verdorven en verleid!

Keert men zich tot de samenleving onder de mensen, ook daar vindt men een Kains broederschap; de liefde en hulp is ver weg, omdat God geweken is. Men hoort spreken onder de mensen van hun inkomsten, de olie in de kruik staat als stil; de fondsen zijn bijna vernietigd; de nering en hantering is gering; de koophandel ligt besloten en kan niet uitkomen, liggende als een, die aan handen en voeten gebonden is. Ieder staat als zonder vooruitzicht en als blind. Alleen zij, wie God onderscheidend licht gegeven heeft om ver en klaar te zien, zijn overtuigd van de roede Gods, welke op Nederlands volk rust, wegens allerlei zonden. O, welk een verhardheid en indrukloosheid heeft er onder de mensen niet plaats, en hoe ver staan zij niet in dat opzicht achter bij de Ninevieten! Het is Gods oneindige lankmoedigheid en verdraagzaamheid, dat wij nog niet verdelgd zijn. En wie weet, wat God is doende! Hoe groot is het verval in zeden en godsdienst nu sinds een halve eeuw, dat dit zijn aanvang nam en voortgegaan is als een inetende kanker!

God heeft mij in mijn korte leeftijd daarvan zoveel doen horen en ondervinden, dat ik door al die zaken en gebeurtenissen als in een zee van gedachten verzonken ben, waardoor ik dan ook zo gans onwillekeurig met mijn denkbeelden ver boven mijn verwachting ben afgedreven, doch waartoe ik nu wil wederkeren.

Alzo terugkomende tot de jaren 1776, wanneer de oproerige regering van Westkapelle en Vlissingen door hun onwettelijke handelwijze de hoofden van de in- en opgezetenen, of liever gezegd het volk van Gods verkiezing, in beroering had gebracht, als die zich manmoedig gesteld en krachtig aangetoond hadden, hoe onwettig het doen van zulk een overheid was. Onweersprekelijk was er een beroering of opschudding op ons eiland Walcheren, hetwelk door oproerige mensen was teweeggebracht; maar hierin ligt de grote zaak, òf *die ontstaan is uit de regering van Vlissingen en Westkapelle*, òf uit de hoofden der landzaten. Voor al degenen, die de wet verstaan, is het onbetwistbaar dat die oproerigheid ontstaan is uit de handelwijze en daden van gemelde regeringen. De regering van Westkapelle toch was in hare consciëntie beschuldigd van onrecht gedaan te hebben aan Borggraaf, waarom ze dan ook overging tot intrekking van die onrechtvaardige banden, welke zij op zijn persoon gelegd had.

Maar de regering van Westkapelle, mensen zijnde als alle andere gevallen mensen, Goden hun evenmens hatende, heers- en wraakzuchtig, ging heen en klaagde de landzaten valselijk aan, voorgevende, dat zij niet anders gedaan had dan 't geen nodig was, in het uitzetten van Borggraaf, om de rust te bewaren; en wat zij nu gedaan had in hem wederom toe te laten en zijn vrijheid te geven, zulks niet goedwillig geschied was, maar uit vreeze voor de gevolgen. *Want zij gaven voor, dat er van de zijde der landzaten zware dreigementen hadden plaats gegrepen, als hun leven niet meer veilig oordelende te zijn.* Men hoorde zelfs, dat zij zeiden van een of ander bedreigd te zijn, door de colonne te zullen worden gescheurd.

Van achteren waren wij intussen ook ondervindelijk gewaar geworden, dat bij gelegenheid Judassen of valse broeders in onze vergaderingen waren ingeslopen geweest, die uitdrukkingen van ons gehoord hadden, welke scherp waren. En uit die hoofde kwamen de vijanden van Gods zaak en volk met heftige beschuldigingen voor, te kennen gevende dat wij oproermakers waren, landberoerders, verstoorders van de algemene rust, en een rebellig volk, waarom zij, uit zorg voor de algemene rust in ons vaderland, genoodzaakt waren om een aanklacht te doen aan de Heeren Staten van Zeeland, voorgevende, dat de zaken en omstandigheden van ons land zeer hachelijk waren en vrees aanbrachten, bewerende dat er een volk in ons land was, dat een aanhang had, onrustige geesten, van wie men, als ze onstraflijk voorbij gegaan werden, veel kommer en vreeze te duchten had; en meerdere onaangenaamheden van zwaarder gevolgen.

Dat onze Heeren Staten van Zeeland hun oor leenden aan de aanklachten onzer vijanden, openbaarde zich klaarblijkelijk; want vóór die aanklachten waren er van ons volk uit de landzaten, die in een vriendschappelijke en goede verstandhouding verkeerden met een of ander der leden uit die 'Hooge Raad', waaruit men dan kon opmaken en wetenschap bekomen, wat er in die Raadsvergadering was voorgevallen en beraadslaagd, en hoe onze zaak, die Gods zaak was, beschouwd en van de meerderheid beoordeeld werd.

De Schriftgeleerden en Farizeeën zijn door alle tijden heen de grootste vijanden van God en zijn zaak en de waarheid geweest, en dat was ook zo in onzen tijd; maar God had Zijn volk opgewekt en tot de strijd aangegord tegen de onwettelijke overheden, die zich een *soevereine macht* aanmatigden om willekeurig te handelen zonder rekenschap van hun doen of laten te geven.

De zaak dan in de Raadsvergadering van Heeren Staten van Zeeland gebracht zijnde, werden de leden daarvan gesteld onder de eed van geheimhouding, opdat ervan hun beraadslagingen niets mocht uitlekken. Toch vernam men, dat onze vijanden niet slechts een *aanklacht* ingediend, maar daarbij tevens een *verzoek* gevoegd hadden, om bescherming door krijgsmacht of militairen te mogen genieten, tot veiligheid voor hun personen en goederen tegenover een oproerige menigte van landzaten.

Het volk van Gods verkiezing zulks gehoord hebbende, stond verbaasd, en vooral sommigen die buiten het gebruik van de sterkte Gods stonden, vroegen de een de ander: *wat wil toch dit zijn, of wat mag hieruit nog voortkomen?* Ziende de zwarte wolken van donkerheid al van trap tot trap hoger opgaande.

Waren nu de Heeren Staten maar, zoals het voegde, neutrale personen geweest en gebleven, en hadden zij zich als competente Rechters gesteld, om de verschillen tussen

de regering van Vlissingen en Westkapelle met de landzaten te horen en met de partijen te spreken, en vervolgens naar Gods Woord de schuldigen te straffen en de onschuldige vrij te spreken, dan hadden er geen enorme kosten behoeven te worden gemaakt om ongoddelijk krijgsvolk in ons land te brengen. Waren toch onze hoofden van de Godvruchtigen met hun aanklagers en beschuldigers opgeroepen geworden voor Heeren Staten, om rekenschap te geven en verantwoording te doen als in de tegenwoordigheid van God, en met eerbied voor Heeren Staten, hoe gelukkig zouden zij zich dan gerekend hebben om de verschilstukken voor hen te mogen openleggen. Maar wat is toch de mens, hetzij hij van hoge of lage staat in de wereld is, wanneer God hem aan zichzelf overlaat!

In plaats echter; dat Heeren Staten van Zeeland zich als wettelijke Rechters stelden, wie God het zwaard in handen gegeven had om hetzelfde wettig te gebruiken, zoals aan wijze en verstandige burgervaders betaamt, luisterden zij liever naar de vijanden van God en Zijn dierbare waarheid, en zo was een vuur van vijandschap in de harten van de meerderheid der Heeren Staten aangestoken tegen de ware kerke Gods. Want zij vervoegden zich met de ontvangen *aanklacht* tot de vergadering van de **Hoogmogende Heeren Staten van de Zeven Provinciën** alwaar de geliefde Prins van Oranje, Willem de Vijfde, aan het hoofd geplaatst was. En die aanklacht was verregaande wreed, alsof er op het eiland Walcheren een muitziek oproerig volk was, die de wetten van de God des hemels en der aarde ongehoorzaam waren en tegenstonden, en de oude op Gods Woord gegronde Constitutie verwierpen, welke door hun grote aanhang niet te beteugelen waren dan door een sterke macht van landstroepen, ruiters en soldaten, welke nodig waren om het oproer op 't eiland Walcheren te stillen.

De hoge aanzienlijke vergadering der Zeven Verenigde Provinciën nu, die aanklacht van Heeren Staten van Zeeland gehoord en verstaan hebbende de gevaren waarin de in- en opgezetenen van 't eiland Walcheren verkeerden, hadden gewis daarop ten eerste een stipt en nauwkeurig onderzoek naar die zaak moeten doen. Maar helaas! ook in de meerderheid van die vergadering heerste eenzijdigheid en bedorven aangestoken harten in vijandschap tegen de landzaten en burgers, onder welke het ware Sion Gods behoorde. Zij gingen alzo over en willigden het verzoek in van Zeelands Staten, waartoe zij de toestemming van onze geliefde Prins, de Erfstadhouder, wisten te krijgen, door misbruik te maken van zijn bekende goedheid, last gevende tot het doen van aftrekken van krijgsmacht naar het eiland Walcheren, om de oproerige menigte te stillen en de hoofden derzelve op te zoeken, te binden, in hechtenis of in het gevangenhuis te zetten.

Wie zal hier Gods doen kunnen doorgronden, Wiens verstand geen getal is, in Zijn toelatende of dadelijk werkende Voorzienigheid onder een valse schijn, alsof deze dingen alzo waren op het eiland Walcheren.

Er verspreidde zich weldra een gerucht, dat er landstroepen of militaire ruiters en soldaten afkwamen, om ons eiland Walcheren te bezetten. O, wat werden onze gemoederen ontroerd, en vooral ik, en wanneer wij elkander ontmoetten, vroeg de een de ander, uit kommer: *wat wil dit toch zijn?* Zijn er ook geruchten van oorlog, dat er een aantal militair volk afkomt? Doch niemand wist van enige verschillen tussen de een of andere Mogendheid. Maar, naar de wijsheid die God ons gegeven had, begrepen wij toch wel, dat zulks om onzentwil moest gebeuren. Men had toch reeds het schrikkelijk goddeloze gerucht verspreid, dat de baldadigheid door de oproerige

menigte op ons eiland Walcheren tot zulk een hoogte was gerezen, dat men in gevaar verkeerde dat er een bloedbad zou aangericht worden. Het militaire volk zelfs was daardoor bevreesd geworden om af te komen, want het gerucht was zo erg, dat de rebellerende landzaten en burgers zo bloeddorstig waren, dat zij zich met gewapende macht tegen het krijgsvolk zouden stellen.

Op de 4 November 1778 kwamen dan de soldaten of het voetvolk Walcheren binnen trekken. De volgenden dag, zijnde Donderdag de 5e dito, kwam ik als naar gewoonte ter Markt, en hoorde op die dag al zeer wonderlijke samenspraken onder de mensen, welke echter hier op neer kwamen, dat die militaire macht in ons land was gekomen om onzentwil. Ik vernam, dat die soldaten stonden op de Balans, hetgeen ik, ten dele uit kommer, ten dele uit ongoddelijke nieuwsgierigheid ging bezien. Zo het mij toescheen, waren er veel lichte manschappen onder die troepen, over welke ik de losse uitdrukking mij liet ontvallen: *men zou er zo een van die bij de benen nemen, en slaan er een partij mede omver of dood!*

Onder dat alles was evenwel mijn hart zeer getroffen en als toegesloten, waardoor mij alle moed werd benomen. God had mij jaren lang gemene indrukken gegeven dat ik onbekeerd was en onbereid voor de dood, en daarvoor beefde mijn hart, terwijl God mij door schrik en vrees liet aangrijpen. Met zulk een verslagen geest ontmoette ik Cornelis de Korte, en vroeg ik hem, hoe of hij nu over de zaken dacht, die mij ook weinig of niets tot bemoediging kon zeggen. Doch ik, die een zeer beklemd gemoed had, verzocht hem en bond het hem zo sterk op zijn gemoed als ik kon, dat hij toch mijner wilde gedenken en voor mij bidden. Mij dacht toch, ofschoon ik nog zeer onkundig was, dat er voor hem wel zulke grote zwaarigheid niet bestond, omdat hij in een verzoende betrekking met God zich bevond, maar voor mij zoals het mij toescheen, zag het er alledroevigst uit.

Die man, ja hij was bekommerd dat ik in mijn blinde ijver, evenals Jehu, mij zo zeer met de zaken bemoeid had, daar ik toch in dit alles niet God en Zijn lieve waarheid gezocht en bedoeld had zoals het volk van Gods verkiezing, maar alleen mijzelf. En wat werd er in die dagen niet een of ander gezegde door bijgevoegde leugens veranderd! En hoe werden de vrienden Gods niet door zijn vijanden, die nu van alle kanten uit de hollen kwamen, belasterd, zodat de zaak, waartoe God ons had willen gebruiken, als zijnde Gods zaak, wel een zaak des Duivels scheen te zijn. Ik weet niet, dat ik ooit, met mijn huisvrouw Neeltje Sanderse, zo bekommerd en vol vrees de stad Middelburg verlaten heb dan op die dag.

Een oud waarachtig spreekwoord zegt: *waar het hartvol van is, daar vloeit de mond van over*. Mijn huisvrouw, die een natuurlijk verstandig oordeel van God ontvangen had om hetgeen zij op die dag gehoord had te bewaren en aan anderen mede te delen, sprak tot mij, zodra wij samenkwamen, van al het gehoorde op die dag, want haar hart was vol van hetgeen zij die dag gezien en vernomen had. Zelfs terwijl wij met de wagen naar onze woonplaats, de Oranjepolder, reden, kon zij niet laten te spreken van hetgeen zij die dag van wijze mensen gehoord had, en in welk gevaar wij verkeerden; dat die menigte krijgsvolk, die er reeds waren en nog stonden te komen, diende om onzentwil; dat wij zouden gevangen en zonder verhoor opgehangen worden; met het bijgevoegde bezwaar, hoe menigmaal zij mij gewaarschuwd had, dat ik mij toch met zulke zaken niet bemoeien zou, en dat de overheid zulks aan ons of aan onze kinderen zou wreken.

Ja, zij had mij menigmaal geraden van die zaken af te zien, te meer daar onze Rentmeester, de heer Jan Willem Marinissen ook zeer vooringenomen was tegen onze zaak. Hoe wonderlijk toch, het heeft alles niet kunnen baten, en of ik al voornam mij van die zaak te absenteren, zodra ik van Gods volk geroepen werd, wilde ik mij weer laten gebruiken.

Ondertussen was ik nu bij onze terugkomst op de hofstede zo verontrust en moedeloos, dat ik een van de jongens riep om de paarden van de wagen af te spannen, anders een gans ongewone zaak, en zo diep moedeloos was ik, dat ik tegen mijn huisvrouw zeide: indien zulks om onzentwil was, en er dan zes uit ons gevangen werden, dan zou ik er één van wezen.

Een weinig daarna uit de veelheid van de overdenking mijns harten sprekende, zeide ik tot haar: *indien er drie zullen gevangen worden, zal ik er één van zijn*, het oog hebbende op Cornelis de Korte en Willem Wisse, die vóór zouden gaan en dan zou ik volgen, want wij hadden veel malen de comparities bijgewoond. God had aan die beiden bijzondere wijsheid medegegeeld: Cornelis de Korte was een Godgeleerden en Willem Wisse een Wetgeleerde, beiden in wijsheid zeer ver boven mij, dat, - hoe zal ik mij uitdrukken, - ik te bot of onkundig toen was om hun wijsheid te kunnen vatten.

Ik dan moedeloos ter neer gedrukt zijnde, zeide, eensdeels omdat het avond was en anderdeels omdat ik mij wilde gaan verbergen om mij niet te laten vatten, dat ik mij ter ruste ging begeven, ook nog in de verwachting zijnde, dat zij toch deze nacht niet zouden komen, dewijl de ruiters nog niet waren gelost. *Doch de mens overdenkt wel zijn weg, maar de Heere bestiert zijn gang.*

In plaats van een rustige nacht te hebben, was die nacht tussen de 5den en 6den November 1778 de onrustigste nacht voor mij die ik in de wereld beleefd heb. Hoezeer met vrees bevangen, was ik dan toch in slaap gevallen, maar mijn huisvrouw, wakker zijnde, of door het gerucht wakker geworden, vatte mij met schrik aan, en sprak met een ontroerd hart, doch zondig en onvoorzichtig: *Godalmachtig! daar komen ze al om jou!* Maar, geen wonder dat zij zo sprak, toen zij onder het hevig bassen der honden, zulk een bende hoorde aankomen.

Allerhevigst werd er op de deur geklopt, en onze Rentmeester, de heer **Ermerins** destijds ook Bailliu van de stad Veere zijnde, riep: *doe ons open, wij moeten in uw huis wezen!* Blijvende al voort kloppen en op een geweldige wijze roepende, dat wij terstond wilden open doen. Mijn vrouw en ik, wij begrepen, dat hier niet anders overbleef dan open te doen. In mijn angst zeide ik, dat ik op zolder wilde gaan, om bij het helder schijnende maanlicht door een venster weg te zien komen. Maar, zo als ik dit wilde ten uitvoer brengen, stond er juist een soldaat, die zijn geweer naar mij uitstak, alsof hij bevel had, om mij neder te vellen. Alle hoop om te vluchten, was mij zo benomen, en nu wilde ik mij verbergen of versteken, evenals Manasse onder de doornen, zo ik op de vlieringzolder. De waarheid toch is zeker, ofschoon van de Duivel, de vader der leugens, gesproken: *huid voor huid, en al wat iemand heeft, zal hij geven voor zijn leven!*

Mijn huisvrouw had intussen de woedende regering binnen gelaten, namelijk de Bailliu Jan Willem Ermerins, die toen ook onze Rentmeester was, met Burgemeesters, Schepenen en Stadsboden, schout en dienaars, behalve het krijgsvolk, de gewapende soldaten, die van buiten de wacht hielden en het huis omsingelden, zo als mij naderhand verhaald is, tezamen 34 personen uitmakende, en ook volgens getuigenis van mijn huisvrouw en bedienden. Welke woestheden pleegden zij, bij het zoeken naar mij, in woorden en daden, met hun degens in de hand lopende! Zij lieten alles openmaken en staken met hun degens daarin, waar zij wel konden begrijpen, dat ik niet verborgen kon zijn; mijn kleinste kind, in de wieg of kribbe liggende, lichtten zij zelfs met hun degens op, en dat alles met zulk een wreedheid om aan de onkundige

menigte der mensen een schijn te geven, dat wij ons in een hoge mate hadden schuldig gemaakt. Inmiddels was het reeds in de nanacht of vroegen morgen, dat ik hun in handen viel.

Mijn vrouw gilte het uit: *wat moet ik nu gaan doen met mijn kindertjes!* Waarop ik, verlegen tot in de ziel, en met diepe droefheid ten antwoord gaf: *dat zal met jouw wel gaan!* Maar voor mij, zo dadelijk te moeten sterven, en onbekeerd te zijn, dat was allerverschrikkelijkst!

En nu zal ik de verdere bijzonderheden van dezen nacht maar liefst met stilzwijgen voorbijgaan, want ook veel daarvan, zelf niet gehoord of gezien hebbende, zou ik als uit een tweede mond moeten mededelen. Het was nu met mij niet ongelijk, zoals het mij toescheen, als de kudde zwijnen in het land der Gadarenen, daar de duivelen invoeren; van hun goede weide, waarin zij gevoed, geleid en beschermd werden, op eenmaal van dat alles beroofd, van boven neder geworpen en in het water vermoord, - ja, zo had ik ook boven vele mensen in de wereld natuurlijke voorrechten van God genoten, een goede weide of landouwe, rijkdom, goederen, waarom ik geëerd en gediend werd van knechten en maagden, in schijn van vriendschap en onder de bescherming van de Overheid, en zo zag ik mij als op een zekere hoogte gesteld. Maar, zo hoog de hemel is boven de aarde, zo zijn Gods gedachten hoger dan des mensen gedachten. Ik zag mij nu in der handen der mensen overgegeven, onbarmhartig en wreed zijnde, en ik was vervallen onder een bende van gevelesde duivels, mij ook als van een hoogte ter neder gestort ziende.

Bezwaarlijk kan ik het uitdrukken hoe groot de ontsteltenis was, toen men mij gevangen nam, en hoe de vrouw en kinderen schreiden, toen ik zo onvriendelijk uit hun midden werd weggenomen. Men plaatste mij achterin een rijtuig, zwaar geboeid, tussen twee gerechtsdienaars en vóór mij nog twee stadsboden met de andere Heeren der regering; het rijtuig was bespannen met vier paarden, en zo werd ik weggevoerd van mijn woonplaats in de Oranjepolder, in de zeer vroegen morgen van de zesden November 1778, omstreeks half twee ure, terwijl het rijtuig van weerszijden en van achter omringd was van een aantal soldaten met geladen geweren gewapend.

Terwijl ik zo weggevoerd werd, vroeg ik hun, zeer bevreesd zijnde, dat ik door of onder hun handen zou moeten sterven, of het kwaad ten volle over mij besloten was, en zo verzocht ik ook nog in mijn angst aan de twee boden, ik meen **Krijn en Willem de Neef**, die mij nogal, de geschiktste toeschenen, zo welmenend, of ze toch voor mij bidden wilden, ofschoon ik naderhand bij het licht van God de Heilige Geest zag, hoe onbekwaam zij waren om te bidden, maar veel beter in staat tot vloeken.

Te Veere gekomen zijnde voor het gevangenhuis, werd ik op de gevangentoren gebracht, waarin het zeer donker was. Tot afscheid voegde men mij nog toe: *indien gij koude krijgt, zo kunt gij u warm lopen*. Daar zat ik nu, met verlangen uitziende dat het dag werd.

Des anderen daags kwamen de heren Commissarissen om mij te verhoren. Nadat zij mij gevraagd hadden naar mijn geboorteplaats, ouderdom en woonplaats, gingen zij over om met mij een redenering te houden, hoe het mogelijk was, dat ik mij tot zulk een groot kwaad had laten gebruiken. Zij gaven voor, wel te weten, dat zulks niet uit mij was, maar dat ik daartoe was verleid geworden, en beklagden mij alzo: *ik was een goed landman en mijn zaken gingen zo voordelig. Zelfs*, zeiden zij, *was er onder hen geen, die zulke goede zaken of dat inkomen jaarlijks had*. Een ander zeide: *wat kan*

toch een mens zich niet ongelukkig maken, zoverre, dat hij zich niet alleen van goed, maar zelfs van zijn leven berooft, en deden zo al wat zij konden om mij vreesachtig te maken en mij door schrik in bedwelming en verwarring te brengen, en zo buiten staat te stellen, om door een geschikt antwoord hun vervloekte listen en strikken te ontgaan, want het was hun zomin om waarheid te doen als de Duivel in het Paradijs.

Mijn eerste verhoor eindigde dan met te onderzoeken, waar wij al Comparitie gehouden hadden; waarom en wat wij daar met elkander gedaan of verricht hadden, en wie daar zoal tegenwoordig waren geweest. Zij zeiden, van mij wel te willen geloven, dat zulks niet uit mijzelf was geschied, maar dat ik door anderen daartoe verleid was geworden. Zo vroegen zij mij ook, of ik geen kennis of omgang gehad had met die oude heer, zijn **Excellentie Wilhelm van Citters, van Rhijnsburg**, (tussen Oostkapelle en Serooskerke), en met **Dominee Columba**. *) [Sibrandus Columba was als Proponent tot Predikant in Oost-Indië beroepen, en de 7 September 1750 bevestigd; van daar teruggekeerd woonde bij sedert 1774 te Middelburg.]

Indien ik maar de verleiders aan de dag wilde brengen, dan zou ik spoedig los komen, en zo niet, dan zag het er voor mij allerongelukkigst uit, daar wij oproer verwekt hadden in ons land, niet uitzijnde of begrijpende, dat zijzelf in waarheid de oproermakers geweest en gebleven zijn tot op de huidige dag.

Dit goddeloze verhoor hiermede afgelopen zijnde, werd ik weer naar mijn gevangenis gebracht, een plaats lelijk om te zien, door de schout **Andries van der Horst** met twee gerechtsdienaars.

Omtrent acht dagen daarna werd ik andermaal verhoord, niet om van mij de waarheid der zaak te weten, want die was Gods zaak, en daar waren zij benauwder van dan van de Duivel; maar die verhoren liepen alleen over de omstandigheden in de bewerking of tegenwerking in het politieke uitzetten van Borggraaf te Westkapelle, en ten opzichte van Vlissingen, waar de regering de Roomsgezinden onwettelijk had toegestaan een kapel of kerk te hebben, en hoe wij ons gedragen hadden tegenover die Regering, zo te Westkapelle als te Vlissingen. De eigenlijke zaak, als zijnde Gods zaak, lieten de heren Commissarissen geheel onaangeroerd, uit benauwdheid, wel wetende, dat wij te dien aanzien God en Zijn heilige wetten aan onze zijde hadden. Zij bedoelden alleen te onderzoeken, hoe mijn gedrag en woorden of uitdrukkingen waren geweest zo voor of in de tegenwoordigheid van beide gemelde regeringen, alsmede in onze gehouden comparities, om daardoor uit te vinden, dat ik mij waarlijk aan oproer schuldig gemaakt had. Zij zelve stonden er als blind voor, dat die regeringen zich inderdaad door hun onwettelijke handelwijze als oproermakers gesteld hadden, en dat de regering van Westkapelle zonneklaar tegen Gods heilige en rechtvaardige wetten gezondigd had, door de Godvruchtige Borggraaf, zijnde in belijdenis en in wandel onopsprakelijk, en die meest alle mensen in die gemeente voor een levendig lid van Christus gemeente werd gehouden, zulk een man uit de gemeente te verbannen zonder hem het minste te willen zeggen, wat zijn misdaad was, of waarin hij tegen Gods wet overtreden had. Ja, de ware van God ontvangen vrijheid is door oproermakers, zoals die Regeringen zich betoond hebben te wezen, in brand gestoken, en na al zoveel jaren in kerk- en burgerstaat gebrand te hebben, als verteerd.

Toen ik, zoals mij nu juist invalt, de 3 oktober 1809, des maandags te Middelburg op de Graanbeurs was, en daar in uitwendige vriendschap de heer regeerenden **Ambachtsheer van Serooskerke** ontmoette, geraakten wij, vooraf naar elkanders welstand gevraagd hebbende, samen in gesprek over een en andere gebeurtenis van het jaar 1778. Ik was toen in hope, dat God de Engelsen gezonden had, om die van God en

Zijn volk vervloekte hoerekinders als uit de wereld te helpen, of althans onder de bepalingen volgens God wet te stellen, en in die blijde hoop en verwachting zei ik tegen hem, uit een door God verlicht verstand in Gods eeuwige waarheid:

Mijnheer! gij zijt in het jaar 1778 een van mijn rechters geweest; wat heb ik menigmaal aan u gedacht, en met lof van u gesproken, wegens uw zachtaardige behandeling boven alle andere heren, die toenmaals in het gericht zaten over mij als kwaaddoener of oproermaker. Kom, zei ik tot hem op het vriendelijkste, wij zijn nu hier en onder het Engels Gouvernement; ik wil u, op grond van Gods eeuwig blijvend Woord bewijzen, dat wij, toen de gevangenen, de oproermakers niet waren, maar de heren zelf, die ons gevangen namen. Hetgeen die heer toen gulhartig bekende de waarheid te zijn.

Het derde verhoor is, naar mijn beste weten, geweest op de 20 November 1778, voor Commissarissen, door de regering van Veere uit hun midden benoemd. Des morgens ten 9 ure omtrent werd ik door de schout en de gerechtsdienaars naar de verhoorkamer geleid, waar ik om mij te verhoren zag zitten: de heer **Jan Willem Ermerins**, als Bailliu, met vier Commissarissen, namelijk: de heren **Pieter Haak Steenhart**, **Willem Marinissen**, en, zo ik meen, **Johannes de Vriend**, met nog een, die tezamen in de eeuwigheid zullen weten, wat zij op die dag gedaan hebben. Dit goddeloze verhoor heeft geduurd tot 's avonds, terwijl mij intussen een uur tijds gegeven werd om te eten. Wat die heren toen zoal aangewend hebben, om mij als oproermaker te doen voorkomen, is onbeschrijfelijk, ja ongelofelijk. Het waren al dubbelzinnige strikvragen, met listigheid zo gesteld, dat ze ver boven mijn verstand waren, en die, wanneer ze mij voorgelezen werden, in de beginne met *ja*, maar op het laatst weder met *neen* moesten beantwoord worden.

Eindelijk bleek dan uit de uitspraak, dat ik mij aan drie zware misdaden tegen God en het volk moest schuldig gemaakt hebben.

Mijn *eerste* misdaad van oproer was geweest, dat ik hun een leugen zou gezegd hebben.

De *tweede*, dat ik op de comparitie op de Abeele, daar wij van Dominee **Fontaine** verstaan hadden hoe de regering van Vlissingen het rekest der Roomsgezinden toegestaan en dat der Gereformeerden verworpen had, de ongoddelijke uitdrukking zou gedaan hebben: *men zou hen, of ik zou hen zo de kop aftrekken!* Die uitdrukking was, zoals ik nader, gevangen zijnde, vernomen had, overgebracht door schijnvrienden uit die vergadering, en wel door **Abraham Leynse Boogaard**, en deze uitdrukking werd mij als een grote schuld van oproer en als 'n bijzonder criminele misdaad toegerekend. Wel, ik zou die heer. Burgemeester van Vlissingen, de heer Cornelis Caen, de kop afscheuren. Wat maakten die heren Commissarissen hierover niet een geweld, scheurende hun klederen, met groot misbaar voorgevende, dat ze geen meerdere of andere getuigen nodig hadden, nu Boogaard hen beloofd had, dat hij die uitdrukking van mij met ede zou bevestigen, gelijk hij zulks werkelijk in het gevangenhuis in mijn bijzijn onder ede verklaard heeft waar te zijn.

Mijn *derde* criminele misdaad was, zoals ze zeiden, ontdekt weinig dagen vóór dat Borggraaf, volgens belofte van de regering te Westkapelle zou worden ingehaald. Ik had toen mijn buurman **Abraham Andriesse** [pachter in de Oranjepolder] ontmoet, en hem gevraagd, of hij op die bepaalde dag mede wilde gaan naar Westkapelle, om zulks te zien en bij te wonen, hetgeen hij mij aanstonds afsloeg, zeggende dat zijn paard op die dag tot iets anders gebruikt moest worden. Op welke buurman Andriesse, woonachtig onder Arnemuiden, ik daarop met onstuimige boosheid was uitgevaren en

de navolgende dreigementen had uitgebracht: *wel, jou Domburgskind! het is wel; maar als jij in ongelegenheid komt, zo stamp en trap ik je liever dood, dan dat ik je zou helpen!* En welke verklaring ook door mijn buurman Andriesse, in mijn tegenwoordigheid, in de gevangenis, onder ede is bevestigd met opsteking van zijn vingers naar God van de hemel, en met het water in zijn ogen, alsof hij daardoor tot in de banden was bewogen.

Die Rechters zeiden nu, verblijd zijnde over deze afgelegde verklaringen: *wat getuigen hebben wij nu nog meer van node?* Hoe klaar is het nu bewezen, dat gij oproer in ons land verwekt hebt; gij kunt haast geen mens met rust laten, en moet gij dan nu niet zelf bekennen een oproermaker te zijn geweest. Want die man toch, die Andriesse, was zulk een braaf mens, op wie men staat kon maken, zijnde zelfs een lid van het College van Walcheren!

O, God moge alle mensen bewaren voor het bezwaren van een gevangene met leugens, zoals deze Andriesse in zijn verklaringen gedaan heeft, om mij daarmee te beschuldigen! Dat wij elkander op die gemelde dag gesproken hadden, was waar, maar van de overige verklaring tot beschuldiging was geen enkel woord waarheid, en het moge bijna ongelofelijk schijnen, mijn verzekering daaromtrent zal waarheid zijn tot in der eeuwigheid.

Nadat mijn gevangenis 5 maanden en 5 dagen geduurd had, en ik toen uit het land gebannen werd, werden mij eerst nog 3 dagen vergund, om naar mijn vrouw en kinders en mijn beroep te gaan, ten einde orde op mijn zaken te stellen in de Oranjepolder. En in die dagen was ik toch begerig om met mijn voornoemden buurman Andriesse eens over die valse verklaringen te spreken. Ik liet hem dan vriendelijk verzoeken, maar hij kwam niet. Ten tweeden male met sterke aandrang hem latende verzoeken dat hij toch wilde komen en niet achterblijven, werd zulks nu door hem ingewilligd en kwam hij. Toen ik hem op het allervriendelijkste aansprak, wat hij toch gedaan had met tegen mij zulke valse verklaringen en dat onder ede te passeren, daar hij zo klaar wist, dat dezelve onwaar en gans leugenachtig waren, kwam hij al schreiende tot de bekentenis *van mij belasterd te hebben, verklarende nu daarover een diep berouw te gevoelen*. Wat is toch een mens als God hem loslaat! Slechts weinige dagen daarna heeft God hem afgesneden en is hij nu daar, waar hij eeuwig blijven zal!

Hoe ondoorzienlijk zijn intussen Gods wegen met Zijn geliefd volk door deze woestijn van de wereld! Die toen de hoofden waren des volks, die zo wettelijk gestreden en uit liefde voor God gelopen hadden, door Wie zij alles vermochten, als de man Gods, Elia, - zodra de troepen, de ruiters en soldaten in ons land kwamen, en er allerlei bezwarende geruchten begonnen te lopen, alsof het aan die hoofden het leven zou kosten, en men werkelijk enigen ging vangen en in de gevangenis werpen, - werden zij als van de wind verschrikt, gelijk Petrus, wanneer hij de sterken wind zag, schreeuwde van vreze. Of als de man Gods, Elia, die als een held gestreden had tegen de dienaren, naast de vijandige Koning Achab, die hij kloekmoedig tegenstond en tot hem zeide: *ik heb Israël niet beroerd, maar gij en uws vaders huis, daarmee, dat gij de geboden des Heeren uws Gods verlaten hebt*; en in de kracht Gods voortgaande, vierhonderd en vijftig Baälspriesters slachtte. En wat gebeurt er, wanneer God zijn kracht van hem onttrok, toen Izébel, dat goddeloze wijf van Koning Achab, Elia nu de dood zwoer? Hij verschrikte daarvan zozeer, dat hij, bevreesd zijnde, de vlucht nam in de woestijn en daar zich verborg onder een doorn of braambos, en daar zo moedeloos werd, dat hij

van God begeerde te mogen sterven. Ja, ook nu ter tijd zag men velen van het volk van Gods verkiezing met Elia vervallen van de kracht Gods, nu de vijanden als uit de hollen kwamen en er een gerucht verspreid werd, dat er enigen zouden gevangen worden, waarmede zij werkelijk een aanvang maakten, en daarenboven een gerucht, dat de hoofden der zogenaamde oproermakers zonder verhoor zouden opgehangen worden.

Wat viel daardoor niet een slaafse vrees op velen van onze Godsmannen, die als helden gestaan en gestreden hadden, zodat zij evenals Elia de vlucht namen, hun woonplaatsen verlatende, en vol angst en vrees zich verborgen voor des vijands macht, de een hier en de ander daar, zelfs ook achter of onder de doornen of bramen, en zich in het open veld ophoudende, als durvende zich in hun woonplaatsen niet vertrouwen.

En hiermede eindigende, wil ik van al die gemelde gebeurtenissen, zoals die op het eiland Walcheren hebben plaats gehad, van 1776 tot aan het einde van 1787, hier ten slotte nog een bepaalde opgave doen:

1. Op Zondag de 17 Maart 1776 zijn voor de eerste maal op Westkapelle de nieuwe Psalmen *gezongen op een zeer korte wijze*, zijnde dit voor de oorzaak te houden van al de navolgende voorvallen.
2. Op de 20 juni 1777 is IJsbrand Leinse Borggraaf van Westkapelle gebannen, door de Ed. Achtb. Regering, te weten: de Bailliu Beekman, de Burgemeester Pieter Lourens Huybrechtse, (regeerend, doch thans overleden) en Jacob Sanderse, en Schepenen: Cornelis Leendert Roelse, thans overleden, Jan Minderhout, Pieter Hollebrandse, Jasper Dommissie, thans overleden, en Aarnoud Toutenhoofd en de Secretaris Willem Serlé.
3. Op de 27 oktober 1778 is IJsbrand Leinse Borggraaf voor de eerste reis ingehuld op Westkapelle.
4. Op de 6 November 1778 is Lourens Ingelse, te Veere, de 6 dito Cornelis de Korte, te Middelburg en den 7e dito de Predikant Lambertus Bosboom van Zoutelande, te Vlissingen in civiel arrestgezet.
5. Op de 10 November 1778 zijn de ruiters en soldaten op Westkapelle gekomen, 80 man.
6. Op dezelfde dag zijn: Izaäk Verstrate, thans overleden, Lourens Maartense Kaland en Willem Pieterse Lous, te Westkapelle, boven gebracht en gevangen gezet.
7. Op de 20 November 1778 is IJsbrand Leinse Borggraaf voor de tweede reis uit Westkapelle gebannen.
8. Op de 22 December 1778 zijn de drie gevangenen van Westkapelle in een koets, vergezeld door stadhoudersdienaar en ruiters, naar Middelburg gebracht.
9. Op de 30 December 1778 zijn zij van Middelburg gearriveerd op Westkapelle.
10. Op de 10 Februari 1779 zijn zij, namelijk de drie voornoemde burgers van Westkapelle, in een koets, vergezeld door ruiters, naar Veere gebracht.
11. Op de 5 Maart 1779 zijn de soldaten van Westkapelle afgetrokken.
12. Op de 9 Maart 1779 is de Predikant Bosboom, van Zoutelande, voor de Rechtbank der stad Vlissingen voor zijn leven uit de provincie Zeeland gebannen, heeft also een voetval voor de waarheid moeten doen.

13. Op de 22 Maart 1779 zijn Janus Willemse Dekker, Jacobus Marinisse en Hermanus de Kam te Middelburg vrij verklaard.
14. Op de 30 Maart 1779 is Lourens Ingelse, uit de Oranjepolder, door de Magistraat van de stad Veere, gebannen uit Zeeland, Holland en West-Friesland.
15. Op de 8 April 1779 is de Predikant Bosboom vertrokken naar het land Kadzand.
16. Op de 10 April 1779 zijn de drie Westkapellenaars te Veere voor het Gerecht geweest en hebben kopie verzocht tegen de naasten rechte dag.
17. Op de 14 April 1779 is Lourens Ingelse naar Breskens vertrokken.
18. Op de 19 April 1779 zijn Cornelis de Korte en Willem Wisse te Middelburg vrij verklaard, en is de eerstgenoemde 's nachts ten 11 ure op zijn hofstede gearriveerd.
19. Op de 24 April 1779 is te Veere voor de Westkapellaars gepleit, en kopie en dag tegen de naasten rechte dag verzocht.
20. Op dezelfde dag heeft Koole een voetval moeten doen en voorts 3 dagen in de donkeren put gezeten zijnde, is hij op de 27 dito vrijgelaten.
21. Op de 28 April 1779 is te Veere voor drie Westkapellaars voor de tweede reis gepleit, en kopie en dag verzocht tegen de naasten rechte dag.
22. Op de 1 Mei 1779 hebben de drie Westkapellaars te Veere hun onrechtvaardig vonnis ontvangen, waarover God nu nog heden wraak uitroept; eerst Lourens Maartense Kaland, geselsd en voor 30 jaar gebannen uit Zeeland, Holland en West-Friesland; toen Izaäk Verstrate, geselsd en voor zijn leven gebannen uit dezelfde provinciën, en heeft eindelijk Willem Pieterse Lous, gestaan met vier roeden om de hals, en een bord op de borst hangende, waarop met grote letters stond: oproermaker; - zijnde deze alle drie, de 4 Mei, van Veere naar Breskens vertrokken, hebbende van de 10 November 1778 tot de 4 Mei 1779, en dus 6 maanden min 7 dagen, gevangen gezeten.
23. Op de 3 Juli 1787 is IJsbrand Leinse Borggraaf, te Westkapelle voor het stadhuis ingehuldigd, zijnde van de 20 Juni 1777 tot de 3 Juli 1787 gebannen geweest.
24. Op de 1 Augustus 1787 is Lourens Maartense Kaland, op de 4 dito Lourens Ingelse, en op de 7 dito Willem Pieterse Lous, in Zeeland gearriveerd, en zijn de ... Augustus 1787 voor het stadhuis te Westkapelle ingehuldigd.